

Samhälls­entreprenörer i fokus

Jo Skåmedal

Linköpings Universitet

På uppdrag av Linköpings kommun och Tankesmedjan

Förord

Föreliggande rapport baseras på intervjuer med 30 samhällsentreprenörer i fyra kommuner. Intervjuerna är genomförda av Jo Skåmedal, som också författat rapporten. Uppdraget har varit att beskriva och belysa samhällsentreprenörerna samt föra en diskussion om deras villkor med utgångspunkt i intervjuerna. Därför är rapporten mycket empiriskt hållen. Den diskussion som förs och de slutsatser som dras är starkt influerade av vad samhällsentreprenörerna själva lyft fram under intervjuerna. Det medför t ex att de synpunkter som framförs inte alltid är förenliga med varandra.

Ur forskningssynpunkt ger informationen i den här rapporten uppslag till en rad frågor att analysera vidare. En av dessa är samhällsentreprenörskapets sektorstillhörighet. Det har visat sig att många av de utvalda intervjupersonerna främst är verksamma inom den ideella, sk tredje, sektorn. För den som läser beskrivningarna i rapporten och i bilagan blir det emellertid tydligt hur sammanflätade den offentliga, privata och den tredje sektorn är på den lokala nivån. Det är extra tydligt på de mindre orterna, där nätverken och relationer mellan drivande aktörer är det som gör samhällsentreprenörskapet möjligt.

Stort tack riktas till de intervjuade, samt till tjänstemän och politiker i de fyra berörda kommunerna, som varit behjälpliga med att välja ut de samhällsentreprenörer som intervjuats.

Linköping i Maj 2010

Malin Tillmar
Projektledare

Innehållsförteckning

Sammanfattning	6
Inledning	9
<i>Syfte</i>	9
Mål.....	10
<i>Avgränsningar</i>	10
<i>Metod</i>	10
<i>De som möjliggjort studien</i>	11
Samhälls-entreprenörskap och närliggande begrepp	12
Entreprenörskap.....	12
Socialt entreprenörskap.....	13
Samhälls-entreprenörskap.....	13
<i>Föreliggande studies definition av en samhälls-entreprenör</i>	14
Samhällets uppdelning i sektorer.....	15
Social ekonomi.....	15
De samhälls-entreprenöriella initiativen	17
<i>Två samhälls-entreprenöriella initiativ i Linköpings kommun</i>	17
IK Östria (integration/idrott/fritid).....	17
KoopS (socialt arbete).....	20
<i>Två samhälls-entreprenöriella initiativ i Botkyrka kommun</i>	22
Cirkus Cirkör (tillväxt/kultur).....	23
4Fathers (kultur).....	25
<i>Två samhälls-entreprenöriella initiativ i Lycksele kommun</i>	27
Puls (socialt arbete/tillväxt).....	27
Byaföreningen i Rusksele, Bostadsstiftelsen Rusksele Hus (landsbygdsutveckling/tillväxt).....	29
<i>Två samhälls-entreprenöriella initiativ i Högsby kommun</i>	31
Högsbynät (tillväxt/landsbygdsutveckling).....	31
Norrgrändens bygdeförening (kultur/turism).....	32
<i>Sammanställning av studiens samhälls-entreprenöriella initiativ</i>	34
Organisations- och verksamhetsform.....	35
Finansiering.....	35
Diskussion av möjligheter, hinder och behov	37
<i>Lagar och regelverk</i>	37
<i>Lagar och regelverk: hinder</i>	38
Regelverken kring EU-bidrag.....	38
Bidragens detaljstyrning.....	39
Projektformen.....	39
Oförutsedda effekter av regelverk.....	40
Skattelagstiftningen.....	41
Konkurrenslagstiftningen.....	42
Lagen om offentliga upphandlingsprocesser.....	43
<i>Lagar och regelverk: möjligheter</i>	43
Svårigheten med EU-bidragen – att bilda partnerskap.....	43
Skattelagstiftningen för ideella föreningar.....	43
Nätverksbyggande.....	43
Befintliga stödorgan.....	44

<i>Lagar och regelverk: behov</i>	44
Lagen om offentlig upphandling	44
Koordinatorshjälp	44
<i>Kommuner & myndigheter</i>	45
<i>Kommuner & myndigheter: hinder</i>	46
Storleks- och, organiseringsproblematiken.....	46
Organiseringsproblemet – bristen på holistiskt perspektiv	47
Politikers ansvarsdelegering till tjänstemännen.....	48
Centralstyrning	49
<i>Kommuner & myndigheter: möjligheter</i>	49
Överenskommelsen	49
Samordningen.....	51
Medborgarkontor och stadsdelsföreningar	51
Samarbete mellan politiker, tjänstemän och tredje sektorn	51
<i>Kommuner & myndigheter: behov</i>	53
<i>Ekonomi och finansiering</i>	53
<i>Ekonomi och finansiering: hinder</i>	53
Likviditet och eget kapital	53
Minskade kommunala bidrag	54
Ideella organisationer och banker.....	54
<i>Ekonomi och finansiering: möjligheter</i>	54
Avknoppning till AB	54
Finansiärer	54
Knappa resurser – kreativa finansiella lösningar	55
<i>Ekonomi och finansiering: behov</i>	55
Kreditgarantiförening	55
Borgenärfunktion.....	55
En jämförelse mellan fallen i studiens kommuner	56
Slutsatser.....	58
<i>Samhällsentreprenörskapets utveckling</i>	58
<i>Svagheter</i>	59
<i>Styrkor</i>	59
<i>Möjligheter</i>	59
<i>Hinder</i>	60
<i>Behov</i>	61
Referenser:.....	63
Bilaga 1. De resterande 22 samhällsentreprenöriella initiativen	65
<i>Samhällsentreprenörskap i Linköpings kommun</i>	65
Arne Svensson i Ulrika (landsbygdutveckling/tillväxt/sociala).....	66
Hulta kretsloppsförening (landsbygdsutveckling)	68
Linköpings motorsällskap (idrott & fritid)	70
Bestorps Byalag & Östgötamat - regional matkultur i Östergötland (Landsbygdsutveckling/turism/kultur)	
.....	72
Yogakraft.....	74
<i>Sammanfattande reflektioner av samhällsentreprenörskapet i Linköpings kommun</i>	76
<i>Samhällsentreprenörskap i Botkyrka kommun</i>	76
Hela människan (socialt arbete).....	77

Verdandi (socialt arbete)	78
Fittja Drift & Underhåll (tillväxt/socialt arbete).....	79
Ung Allians (tillväxt).....	80
Southside (fritid).....	81
<i>Sammanfattande reflektioner av samhälls­entreprenörskapet i Botkyrka kommun.....</i>	<i>82</i>
<i>Samhälls­entreprenörskap i Lycksele kommun.....</i>	<i>82</i>
Calle Franklin	83
Lycksele konstförening (kultur)	84
Kristineberg fritid (social service).....	85
Aros sportklubb (idrott/ /kultur)	86
Motorklubben Pharaohs (tillväxt/kultur)	88
Teater och kultur i Lycksele (kultur).....	90
<i>Sammanfattande reflektioner av samhälls­entreprenörskapet i Lycksele kommun</i>	<i>91</i>
<i>Samhälls­entreprenörskap i Högsby kommun</i>	<i>92</i>
Högsby IK (idrott & fritid)	92
Fågelfors Hatt-Ateljé (turism/tillväxt).....	93
Filadelfiaförsamlingen & Svenska Missionskyrkan (socialt arbete)	94
Aboda Café (turism/tillväxt).....	95
Ruda samhällsförening (socialt arbete/fritid)	96
Allgunnens fiskvårdsområde (turism)	97
<i>Sammanfattande reflektioner av samhälls­entreprenörskapet i Högsby kommun.....</i>	<i>98</i>

Sammanfattning

Rapporten har som syfte att skapa en bättre förståelse för samhällsentreprenörers behov som underlag för kommuner och Smedjan att på sikt kunna främja samhällsentreprenörskap. För att förstå vilka möjligheter, hinder behov som föreligger intervjuas 30 stycken samhällsentreprenörer från fyra kommuner; Linköping, Botkyrka, Lycksele och Högsby.

Studiens samhällsentreprenörer återfinns huvudsakligen inom tredje sektorns föreningsliv där 23 stycken utgör ideella föreningar, varav två äger ett AB. Tre är renodlade aktiebolag, tre drivs som enskilda firmor samt en är ett arbetskooperativ. De sektorer som samhällsentreprenörerna verkar inom är; socialt arbete, bygdeutveckling, kultur, integration, hälsa, idrott, fritid och tillväxt. Ett flertal av de studerade samhällsentreprenöriella initiativen har förgreningar till flera sektorer och är att betrakta som gränsöverskridande.

Tre huvudkategorier av möjligheter och hinder har identifierats och delas in i kategorierna; lagar och regelverk, myndigheter och kommuner samt ekonomi och finansiering. De identifierade möjligheterna, hindren och behoven är sammanställda i tabell 1 nedan och finns beskrivna i texten under tabellen.

Hinder	Möjlighet	Behov
Lagar & regelverk:	Lagar & regelverk:	Lagar & regelverk:
Regelverken kring EU-bidragen.	Partnerskap, Leader, Nyföretagarcentrum och Coompanion.	Koordinator för tredje sektorns behov av organisationsstöd och utveckling.
Skattelagstiftningen – att ideella föreningar får beskatta hela vinsten om de går över en viss omsättningsnivå, då det anses som näringsverksamhet.	Den pågående utredningen av skattelagstiftningen med avseende på ideella föreningar.	Tillåta undantag från skatteplikt av allmännyttiga ideella föreningar och organisationer utan vinstsyfte inom tredje sektorn.
Konkurrenslagstiftningen.	Politikers möjlighet att påverka lagar och regler.	Göra undantag i konkurrenslagstiftningen så att driftsbidrag till samhällsnyttiga initiativ möjliggörs.
Kommuner & myndigheter:	Kommuner & myndigheter:	Kommuner & myndigheter:
De avgränsade ansvarsområden som försvårar överblicken av samhällseffekter	Det övergripande målet att bygga en samhällsinfrastruktur som fungera ekonomiskt så effektivt som möjligt.	Bilda samordningsförbund mellan myndigheter och förvaltningar som ser över logiken i systemens organisering och skapar finansiella förutsättningar för samhällsekonomiska lönsamma initiativ att kunna komma till stånd.
Förståelse för tredje sektorns funktionssätt.	Överenskommelsen mellan första och tredje sektorn.	Att överenskommelsen följs.
I vissa fall konkurrens mellan kommuner och tredje sektorn i verksamhetsetablering och utförande.	Tillägget i konkurrenslagstiftning att kommuner inte skall konkurrera med näringslivet.	Ökad dialog, respekt och jämbördighet, se överenskommelsen ovan.
Ekonomi & finansiering:	Ekonomi & finansiering:	Ekonomi & finansiering:
Likviditet och eget kapital.	Skapa kreativa lösningar, t.ex. nätverksbyggande och samverkan	Bilda en kreditgarantiförening för tredje sektorn
Minskade kommunala bidrag.	Hitta alternativ finansiering, t.ex. sponsorer och nya samverkansformer.	Stöd för att söka bidrag ur fonder och stiftelser.

Ideella organisationers svårigheter att få banklån.	Avknoppning till AB.	Öka kunskapen om sektorns betydelse och funktionssätt.
---	----------------------	--

Gällande lagar och regelverk upplevs regelverken kring EU-bidragen som hindrande och otillgängliga genom formen av stora projekt med många inblandade parter och mycket pengar, samt ett detaljstyrt regelverk med rigorösa redovisningskrav. Genom att upprätta koordinatorsfunktioner som erbjuder hjälp vid ansöknings- och redovisningsfasen av EU-projektmedel, skulle bidragen kunna bli mera tillgängliga. Genom att bilda partnerskap mellan samhällsentreprenörer och kommuner och myndigheter skulle förutsättningar att få EU-bidrag öka. Projektformen i sig upplevs som ett hinder, då den per definition inte är varaktig och ofta för kortsiktig för projekten att kunna göra nytta alternativt bli lönsamma.

Skattelagstiftningen för ideella föreningar är ett problem vid byte och försäljning av tjänster och konkurrenslagstiftningen är ett hinder för ekonomiska föreningar att få stöd till att upprätthålla service i landsbygdsmiljö. Skattelagstiftningen för ideella föreningar är för närvarande under översyn, med intentioner att göra generella undantag för ideella organisationer utan vinstsyfte. Ett hot som seglat upp gäller mervärdesskatten, där momsbefrielse för allmännyttiga ideella föreningar inte är förenligt med EG-rätten. Att skattebefria ideella organisationer möjliggör utökning av huvud- och sidoverksamheter och skapar tillväxtpotential för hela tredje sektorn.

Vad gäller myndigheter och kommuner upplever många samhällsentreprenörer att avståndet mellan medborgarna, politiker och tjänstemän har ökat. Myndigheter och kommuners olika nämnder och förvaltningar upplevs inte kommunicera med varandra. En konsekvens härav kan bli att samhällsekonomiskt lönsamma initiativ inte kommer till stånd genom att enheter som bär kostnaderna inte erhåller vinsterna. Ett sätt att bemöta detta kan vara att skapa samordningsfunktioner mellan myndigheter, nämnder och förvaltningar.

Tjänstemännens förståelse för och samverkan med tredje sektorn upplevs ibland vara bristande. Politiker, tjänstemän och tredje sektorn har oftast samma mål, att skapa ett bra samhälle, och överenskommelsen är ett sätt att från det offentliga öka legitimiteten och förståelsen för tredje sektorn.

I vissa verksamhetsmässiga fall står även första och tredje sektorn i konkurrensförhållande till varandra. Den centrala överenskommelsen och upprättande av lokala överenskommelser tillsammans med tillägget i konkurrenslagstiftningen från årsskiftet 2010 är åtgärder som har goda möjligheter att undanröja dessa hinder.

Ett sätt att öka tredje sektorns förutsättningar för tillväxt är att etablera funktioner för nyetablerings- och verksamhetsutvecklingsstöd.

De ekonomiska och finansiella aspekterna handlar främst om att samhällsentreprenörerna generellt sett har svag ekonomi och svårt att finna finansiering för sina projekt. I nästan samtliga av studiens fall förekommer en blandning mellan bidrag och näringsverksamhet som finansieringsform. Huvuddelen erhåller olika ekonomiska stöd och bidrag från kommuner, förvaltningar och från olika stiftelser och fonder och flertalet är direkt beroende av bidragen. Finansieringsfrågan upplevs bli allt svårare med minskade kommunala bidrag och svårt att få EU-bidrag. Av värde vore att upprätta en stödfunktion dit föreningar kan komma med sina idéer och uppslag och få hjälp med att bli lotsade igenom bidragsdjungeln. Det är inte alltid bidrag och stöd som behövs, utan behov av lån och riskkapital finns också. Det är svårt för ideellt verkande aktörer inom tredje sektorn att vända sig till banker och det traditionella

finanssystemet, då de ofta inte upplevs som trovärdiga varken juridiskt, ekonomiskt eller affärsidémässigt. Därför kunde en möjlighet kanske vara upprättandet av en kreditgarantiförening dit samhällsnyttiga projekt kunde vända sig för att få tillgång till riskkapital. Ekobanken och ESF-rådet finns, men det ställs ofta krav på motprestation vilket är svårt för samhällsentreprenörerna att uppfylla.

Inledning

Samhälls-entreprenörskap är ett fenomen som i vardaglig mening innebär att individer tar initiativ för att förbättra eller utveckla funktioner i samhället. Samhälls-entreprenörskap som företeelse och fenomen ligger i tiden med uppmärksamhet från både media och forskningsorgan till samtal och i det offentliga rummet. Att människor i civilsamhället engagerar sig och utfört handlingar för att öka samhällsnyttan för kollektivet är i sig inget nytt, utan har förkommit i alla tider och tagit olika yttrycksformer genom folkrörelser och liknande. Det är just ur människors vilja till att göra bra saker för varandra som den samhälls-entreprenöriella andan finns och som folkhemmet och välfärdssamhället successivt har växt fram. Så företeelsen är inte ny, begreppet är det dock.

I den mediala diskussionen kring begreppet samhälls-entreprenörskap lyfts ofta sociala och ekonomiska initiativ som skapat stor samhällsnytta fram. Ett sådant vanligt refererat fall är Grameen bank i Bangladesh, som ger mikrokrediter utan säkerhet till fattiga. Dessa lån har möjliggjort att små verksamheter kommit till stånd, vilket har lyft miljontals människor ut ur fattigdom. Sådana initiativ är beundransvärda och skapar stor uppmärksamhet, men de kan samtidigt vara lite förledande vad gäller det ”normala” samhälls-entreprenörskapets omfång och påverkan. Så som samhälls-entreprenörskapet ser ut i Sverige idag, består det huvudsakligen av relativt små initiativ som utförs på lokal nivå, av lokalbefolkningen, för lokalbefolkningen. Ofta ser sig inte samhälls-entreprenören som samhälls-entreprenör. Det finns inte heller någon enhetlig definition.

Det finns samhällsbehov som den offentliga samhällsservicen inte tillgodoser och det är inom dessa områden som samhälls-entreprenörer ofta finns och fyller sina funktioner. I många andra Europeiska länder har samhälls-entreprenörskapet haft en större plats där både privata initiativ och tredje sektorn varit aktivare i att fylla samhällsnyttiga funktioner. Vilka samhällsfunktioner och välfärdstjänster som skall utföras av det offentliga är idag under omvandling i Sverige. Från kommunernas sida behåller man ansvaret för servicen, men överlåter driften av en del samhällsfunktioner, så som exempelvis skett inom transportsektorn och vård- och omsorgssektorn.

Det har gjorts en överenskommelse mellan regeringen och tredje sektorn där samarbetet dem emellan har ”reglerats” för att underlätta och stimulera samarbetet mellan det offentliga och icke vinstdrivande ideella intressenter. Samhälls-entreprenörer som ofta befinner sig inom den tredje sektorn, har genom marknadsnärheten till behoven ett utmärkt utgångsläge att fylla samhällsfunktioner effektivare än vad som ibland kan organiseras i offentlig regi. Det finns emellertid en del hinder i vägen för samhälls-entreprenörer att kunna uppfylla sådana funktioner. Det talas ofta om lagar, regler, förordningar och finansiella förutsättningar som stora hinder som bör ses över och tillrättaläggas för att möjliggöra den fulla potential som ligger inom idéburen ideell verksamhets möjlighet att utföra samhällsnyttiga funktioner. Härav förstås studiens syfte.

Syfte

Studien syftar till:

”Att ge exempel på samhälls-entreprenörer och att skapa en bättre förståelse för deras behov som underlag till strategier och åtgärder för hur kommuner och Smedjan på sikt kan främja samhälls-entreprenörskap i stort och smått.”

Ur syftet härleds fyra projektmål.

Mål

1. Att genomföra 30 djupintervjuer med samhällsentreprenörer.
2. Att ge goda exempel på samhällsentreprenörer.
3. Att identifiera möjligheter, hinder samt behov av stöd hos samhällsentreprenörer.
4. Sammanställa slutsatser.

Avgränsningar

Enbart samhällsentreprenörer från fyra av Smedjans kommuner studeras. Dessa kommuner representerar en geografisk spridning och har olika förutsättningar vad gäller demografi, storlek och landsbygd/storstad. Linköping och Botkyrka med 143 000 respektive 80 000 invånare, samt Lycksele och Högsby med 12 000 respektive 6 000 invånare.

Metod

Sekundärdata har härletts utifrån föreliggande samt kringliggande forskningsområdets litteratur samt i diskussion och seminarieform med forskare inom fältet, därav bland annat OSIS¹ gruppen. Primärdata har samlats in bestående av 30 intervjuer med samhällsentreprenörer i studiens fyra kommuner. Urvalet har gjorts av kommundienstämman som kartlagt intressanta samhällsentreprenörer i sina respektive kommuner och lyft fram ett antal som i samråd med tjänstemän, uppdragsgivarnas styrgrupp och utförarna diskuterats och valts ut. I Lycksele kommun har kommunalråd Lilly Bäcklund själv gjort urvalet. Intervjuerna har förutom i Linköping kommun genomförts i kommunernas lokaler och genomförts med så kallade semistrukturerade djupintervjuer, dvs. samtal som förs utifrån en förberedd intervjuguide med möjligheter till fördjupning och uppföljning av intressanta aspekter under samtalets gång. I Linköping har flertalet intervjuer genomförts i samhällsentreprenörernas verksamhetslokaler och de övriga på universitetet. Intervjuerna har spelats in och transkriberats i sin helhet och sedan bearbetats och sammanställts. De intervjuade har även fått möjlighet att läsa de delar av rapporten där de finns refererade och justeringar har gjorts enligt deras kommentarer. Botkyrka Företagscentrum valde i detta skede att inte vara med i rapporten, då de ansåg sig vara i ett känsligt läge och inte ville att verksamhetsidén skulle bli offentlig. Sammanställningen har i rapporten delats upp i två olika sektioner. I den första sektionen presenteras två goda exempel på samhällsentreprenörskap från varje kommun. De övriga 22 fallen är placerade längst bak i rapporten i en bilaga. Strukturen och omfattningen på intervjuerna är densamma i båda sektionerna, där en kort beskrivning ges av den samhällsentreprenöriella organisationens representant, sedan beskrivs organisationen, verksamheten och slutligen summeras det samhällsentreprenöriella initiativet. Orsaken till den kommunvisa indelningen, framför t.ex. sektorsvis, är att kunna särskilja de olika samhällsentreprenöriella initiativen kontextuellt.

Efter presentationen av de goda exemplen på samhällsentreprenöriella initiativ följer en sammanställning av de möjligheter och hinder som framkommit vid intervjuerna. Rapporten är empiriskt baserad och strukturen baserar på en induktiv analys av intervjuunderlaget och presenteras tematiskt. Många samhällsentreprenörer talar om samma eller liknande hinder och problem varpå den tematiska strukturen ger en översiktlig och praktiskt presentationsform.

¹ OSIS står för Organisering av samhällsentreprenörskap i Sverige och är en forskargrupp som bedriver aktiv forskning kring temat. För mer information om OSIS se: <http://www.osinsweden.com/> (2010-03-01)

Detta mynnar ut i ett slutsatskapitel baserat kring en SWOT²-analys gjord utifrån perspektivet vad politiker och tjänstemän kan göra för att främja den fortsatta utvecklingen av samhälls-entreprenörskapet. Därefter avslutas rapporten med ett kapitel om likheter och skillnader i samhälls-entreprenörskapet i de olika kommunerna samt utförarnas reflektioner.

De som möjliggjort studien

Vi som utfört studien vill formulera ett stort tack till alla involverade och engagerade som möjliggjort studien.

Först och främst de fyra kommunstyrelseordföranden inom Smedjan som initierat, finansierat och gett god vägledning i projektet. Dessa är; Paul Lindvall i Linköpings kommun, Jens Sjöström i Botkyrka, Lilly Bäcklund i Lycksele och Ewa Engdahl i Högsby. Med i styrgruppen är även Mohamed El Abed, Sprong kommunikation och Ulrika Forsgren, Artcom AB.

Lena Lundström från Statens Kommuner och Landsting har bidragit med kontaktuppgifter och råd, samt övriga inom Smedjans styrgrupp som i olika sammanhang varit involverade. Forskningsgruppen OSIS för flera givande seminariediskussioner kring rapporten. Malin Gawell från Institutet för entreprenörskaps- och småföretagsforskning som bistått med viktiga referenser och reflektioner. Kjell Eriksson på Coompanion i Östergötland har bistått med viktig information om nätverk inom den sociala ekonomin och lokala samhälls-entreprenöriella projekt.

Hedersomnämmande skall även utfärdas till tjänstemännen som hjälp till med framtagandet av studiens samhälls-entreprenörer. Dessa är; i Linköpings kommun, stadsutvecklare Inger Karlsson och Landsbygdsstrateg Sofia Lindal. I Botkyrka kommun, utredningssekreterare för utbildning och arbetsmarknad, Mattias Lidström som varit mycket engagerad och som tagit hand om allt det praktiska kring intervjuerna i Botkyrka. I Högsby, projektsamordnare Jonas Högvist, bygdeutvecklare Carina Hansson och kultur, fritids och turismchef Christina Dahlén. I Lycksele kommun ansvarade som nämndes i metoden kommunstyrelsens ordföranden Lilly Bäcklund för hela processen, från att ta emot utföraren på flygplatsen till att samordna intervjuerna. Sist, men inte minst, naturligtvis en stort tack till studiens alla samhälls-entreprenörer som i sina verksamheter utför beundransvärda insatser och gett rapportens dess empiriska innehåll.

² Akronym för "Strengths", "Weaknesses", "Opportunities" och "Threats"

Samhälls­entreprenörskap och närliggande begrepp

Samhälls­entreprenörskap är inte ett helt lättillgängligt begrepp innebördsmässigt fastän det har använts flitigt i diskurser och media under senare år. Det förekommer även flera närliggande begrepp så som sociala entreprenörer med till synes snarlika innebörder, varpå en utredning görs nedan för att klargöra all eventuell begreppsförvirring.

Entreprenörskap

Den minsta gemensamma nämnaren i socialt- och samhälls­entreprenörskap utgörs av själva entreprenörskapet. Entreprenörskap förknippas i vardaglig mening ofta med initiativrika, driftiga och handlingskraftiga personer som finner möjligheter, gärna affärsmöjligheter, i många olika situationer och sammanhang. För att belysa skillnaderna i de olika entreprenörskapen används Venkataramans³ definition för att representera en allmänt känd syn på entreprenörskap:

”Upptäckten och exploaterandet av lönsamma affärsmöjligheter i syfte att generera individuell rikedom och, som en konsekvens, samhällsnytta”.

Definitionen anger det egna ekonomiska incitamentet som av fokalt intresse hos entreprenören, vilket kan uppnås på två sätt. Dels genom att upptäcka affärsmöjligheter där inga andra tidigare sett sådana, eller dels genom att replikera tidigare lösningar i nya kontexter, franchising är exempel på ett sådant koncept. Exploatera innebär handling, att i praktiken organisera en verksamhet som kan realisera den upptäckta affärsmöjligheten. Samhällsnyttan, genom de funktioner affärsverksamheten genererar i form av varor, tjänster, arbetstillfällen med mera, är en bieffekt av verksamheten och underordnad den egna nyttan. Här skall sägas att just fokus på det ekonomiska intresset utgör en relativt snäv syn på en idag ofta vidare tolkning av entreprenörskap som begrepp⁴.

Det går alltså att nyansera med att en hel del entreprenörskap drivs av andra incitament än de rent ekonomiska. Uppdelningen i möjlighetsdrivet och nödvändighetsdrivet entreprenörskap utgör en sådan nyansering⁵. Som förstås ur begreppen, betonar möjlighetsdrivet en entreprenör som bedriver verksamhet för att denne kan och vill det, medan nödvändighetsdrivet implicerar personer som drivs till entreprenörskap för att klara den egna försörjningen. Drivkrafterna bakom dessa två olika orsaker till entreprenörskap är som synes väldigt olika och postulerar inte bara två olika bakomliggande incitament, utan ofta även två olika personlighetstyper⁶.

Ur ett samhälls­entreprenöriellt perspektiv är det intressant att konstatera att samhällsnyttan återfinns explicit redan i definitionen av en entreprenör, dock som en ren bieffekt och därmed att anta som högst implicit i entreprenörens incitament och drivkraft.

³ Venkataraman, 1997.

⁴ För läsare med intresse för entreprenörskapets bredare betydelse, se Sundins och Tillmars avsnitt ”The intertwinning of social, commercial and public entrepreneurship” i Handbook of Research in Social Entrepreneurship, Fayolle A. and Matlay H. (Eds.), Cheltenham (UK): Edward Elgar Publishing, 2010.

⁵ Uppdelningen är hämtat från den internationella studien GEM, Global entrepreneurship monitor, Babson College, 2007.

⁶ Ovanstående två stycken baseras huvudsakligen på Elisabeth Sundins artikel ”Det dolda samhälls­entreprenörskapet – omsorgsmotiv i småföretag”, red., Gawell, Johannisson & Lundqvist, 2009.

Socialt entreprenörskap

En social entreprenör är någon som har idéer och verkar för lösningar som ökar den sociala nyttan. En vanligt förekommande definition av social entreprenörskap är:

“Den som arbetar för social förändring genom entreprenöriella lösningar⁷”.

Nytt i definitionen för en social entreprenör jämfört med entreprenörskap är kriteriet att en *social förändring* skall uppnås. Således förstås vid en jämförelse mellan de två entreprenörskapen att en social förändring (samhällsnytta) är ett krav för att något skall ses som socialt entreprenörskap, medan samhällsnyttan är indirekt för definitionen av entreprenörskap ovan. *Entreprenöriella lösningar* kan likställas vid *exploaterandet* i Venkataramans definition ovan och innebära att entreprenören finner organisatoriska lösningar för att realisera affärsidén, i detta sammanhang det idéburna syftet som utgör den sociala nyttofunktionen. Vid socialt entreprenörskap innebär dessa ofta gränsöverskridande lösningar mellan det ideella och det kommersiella, likväl som mellan det offentliga och privata. Socialt entreprenörskap skiljer sig inte från traditionellt entreprenörskap affärsmöjlighetsmässigt. Både formerna av entreprenörskap kan replikera tidigare kända affärsmöjligheter (utveckla produkter och tjänster som redan finns) eller fylla helt nya funktioner (hitta helt nya lösningar på sociala problem) eller en kombination av båda genom att vidareutveckla en känd affärsmöjlighet till något nytt (använda produkter och tjänster på nya och bättre sätt).

Den sociala entreprenören sägs tänka globalt och verka lokalt. Oavsett hur det sociala entreprenörskapet utövas så har den sociala entreprenören samhällsnytta som primär drivkraft genom önskan och viljan att gynna utsatta grupper och bidra till att utveckla samhället i stort.

Samhällsentreprenörskap

Som beskrevs inledningsvis i rapporten är samhällsentreprenörskap ett relativt svårångat fenomen vars förekomst kan uppträda i många olika gränsöverskridande organisationsformer inom vitt skilda verksamhetsområden. KK-stiftelsens driver ett forskningsprogram inom samhällsentreprenörskap där kärnan i samhällsentreprenörsbegreppet sökts och definierats enligt:

”Ett innovativt initiativ som utvecklar samhällsnyttiga funktioner”

Och en samhällsentreprenör som:

”Den som tar ett innovativt initiativ för att utveckla samhällsnyttiga funktioner”.

Häri förstås att samhällsentreprenörskap innebär initiativ som syftar till att förbättra sådant som saknas eller inte fungerar i samhällsbygget. Nytt är alltså ordet ”*innovativt*” som för tankarna till innovationer och nyskapande/nyttänkande. Det finns många typer av innovationer som tekniska produktinnovationer, och processinnovationer, där den senare kan delas in i teknologiska och organiska processinnovationer. En organisk processinnovation är en

⁷ <http://sind.nu/2008/11/27/kommersiell-idealism-socialt-entreprenorskap/> (2010-01-28), http://www.esbri.se/artikel_vis.asp?id=255 (2010-01-28)

förändring i processen av hur något organiseras⁸. Även om innovationskriteriet lätt för tankarna emot skapandet av något helt nytt, kan processer som redan har genomförts på andra håll, men som används i nya kontexter tolka in. Med ”initiativ” förstås återigen handling, att en tankemässig identifiering av en brist i samhällsbygget följs av ett handlade, genom skapande av en verksamhet/organisation - ideell, utan vinstintresse eller i form av en affärsverksamhet med samhällsnyttiga mål utöver vinstintresset. Fokus ligger naturligtvis även här på ”*samhällsnytta*” genom identifierandet av en brist eller frånvaron av en eller flera ”*funktioner*” i samhällsbygget som genom innovativa initiativ skall fylla denna lucka med en entreprenöriell funktion.

Det är svårt att inordna i fack något som framträder på så många olika sätt som samhällsentreprenöriella initiativ gör. Samhällsentreprenörskapet verkar ofta gränsöverskridande mellan det semi-offentliga, privata och ideella och de samhällsnyttiga engagemangen spänner över en mångfald samhällssektorer, så som sociala, miljö, kultur, tillväxt, bygdeutveckling, ungdom och fritid. Det svåra i definierandet av samhällsentreprenörskapet är således att vid en för snäv definition skulle många samhällsfrämjande projekt förbises och många aktörer utesluts⁹. Johannisson med flera¹⁰ menar därför att definitionen av samhällsentreprenörskap bör tillåtas behålla olika innebörder allt efter skilda lokala och kulturella förhållanden, så fenomenets mångfacetterade beståndsdelar kan fångas. Å andra sidan, är det av betydelse att använda relativt klara och entydiga definitionsgränser som visar vad som innefattas och vad som utesluts ur det som studeras, så inte äpplen och päron blandas samman. Konstateras kan att ur ett inomvetenskapligt perspektiv är det viktigt att ha klara och entydiga definitionsgränser gentemot närliggande fenomen, där endast små nyansskillnader finns. Ovanstående definitionsutredning fyller delvis ett sådant syfte. Är syftet däremot att fånga samhällsnyttiga initiativ, är betydelsen av skarpa definitionsgränser betydligt mindre.

Föreliggande studies definition av en samhällsentreprenör

Eftersom föreliggande studie syftar till att kartlägga samhällsentreprenörskapet och ge goda exempel samhällsentreprenöriella initiativ, blir definitionen av både inom- och utomvetenskaplig betydelse. Inomvetenskaplig i bemärkelsen att de goda exempel som lyfts fram är gängse vedertagna som samhällsentreprenöriella initiativ och utomvetenskapligt i bemärkelsen att förmå fånga ett så brett urval av goda exempel på samhällsnyttiga initiativ som möjligt. Således applicerar studien den gyllene medelvägen vid definierandet av samhällsentreprenörskap. För detta modifieras KK-stiftelsens definition till föreliggande studies syfte av samhällsentreprenörer till följande:

”Den individ eller grupp av individer vars kärnverksamhet är att utveckla innovativa initiativ som är samhällsnyttiga utan fokus enbart på ekonomisk vinning i en form som är organisatoriskt skiljd från offentlig sektor”.

⁸ Nählander, J., ”Innovativt klimat 2006 – Om organisationsklimat och innovativt beteenden i PIMM”, Helix Working Paper, ISSN:1654-8213, LiU-Tryck, Linköping, 2006.

⁹ Diskuteras bland annat av Nya CSR i praktiken.se, i artikeln ”Räknas man inte som samhällsentreprenör om det går för bra”, 2009-08-16, <http://www.csripraktiken.se/2009/08/16/ledare-raknas-man-inte-som-samhallsentreprenor-om-det-gar-for-bra/> (2010-01-28) .

¹⁰ Gawell et al, i avsnittet ”Mot ett mångsidigt entreprenörskap i samhällets intresse”. red., Gawell, Johannisson & Lundqvist, 2009.

Som framgår ur definitionen kan initiativ tas av både enskilda *individer* och en grupp individer som verkar tillsammans, i enskild privat regi eller i organisationsform. Corporate social responsibility (CSR) ingår inte, då det innebär att vinst avsätts från *kärnverksamheten* till ideella/sociala utvecklingsprojekt skilda från kärnverksamheten, så som företagsbidrag eller sponsring. *Innovationskriteriet* är att anse vara av den svagare graden, dvs. tidigare lösningar i ny kontext fungerar. Kriteriet *utan fokus enbart på ekonomisk vinning* representerar en målsättning med verksamheten som ligger lika mycket på det samhällsnyttiga som på det egennyttiga. I definitionen har även lagts till krav på en *organisatorisk avskildhet från offentlig sektor*. Det skall alltså vara privata initiativ. En ekonomisk koppling till offentlig sektor är däremot inget hinder. Lagen om offentlig upphandling (LOU) har medfört att det numera finns en mångfald verksamheter inom hälso- och sjukvård som lagts ut på entreprenad och drivs av organisationer som i vissa fall är att betrakta som samhällsentreprenöriella¹¹.

Samhällets uppdelning i sektorer

Samhället är indelat i tre sektorer med olika identitet och funktioner. *Första sektorn* är staten inklusive alla dess underkategorier som kommuner, landsting, myndigheter. *Andra sektorn* är den privata sektorn inklusive alla olika sammanslutningar vars grundläggande drivkraft och syfte är att ge avkastning på insatt kapital och *tredje sektorn* består av idéburna organisationer. Idéburen organisation är ett relativt nytt begrepp som skapats i syfte att ge associationsformer med en värdegrund som bas ett gemensamt sammanhang. Sådana associationsformer är; ideella föreningar, ekonomiska föreningar, stiftelser, trossamfund, aktiebolag med begränsad vinstutdelning. Dessa organisationer delar ett antal gemensamma karaktäristika så som att de grundläggande syftar till att främja ett värde, en idé, framför en ekonomisk vinst. De gynnar allmän- eller medlemsintresset och de är inte en del av stat/kommuner. Ur detta förstås att samhällsentreprenörer återfinns som aktörer inom tredje sektorn och innebörsmässigt är så nära varandra att de två begreppen principiellt kan användas synonymt, vilket också görs i föreliggande rapport.

Social ekonomi

Även definitionen av social ekonomi är intressant att känna till då den ligger nära det studerade fenomenet.

*”Med social ekonomi avses organiserade verksamheter som primärt har samhälliga ändamål, bygger på demokratiska värderingar och är organisatorisk fristående från den offentliga sektorn. Dessa sociala och ekonomiska verksamheter bedrivs huvudsakligen i föreningar, kooperativ, stiftelser och liknande sammanslutningar. Verksamheter inom den sociala ekonomin har allmännytta eller medlemsnytta, inte vinstintresse, som främsta drivkraft.”*¹²

Det avgörande för vad som ingår eller faller utanför definitionen är syftet med verksamheten. Social ekonomi innebär vanligtvis verksamhet som bedrivs i ideella föreningar, kooperativa föreningar, allmännyttiga stiftelser och sammanslutningar av liknande karaktär. Ingår gör även verksamhet som bedrivs av bland annat idrottsföreningar, kulturföreningar, samt

¹¹ Se till exempel Malin Tillmars artikel ”Gränsöverskridande samhällsentreprenörskap i hälsosktorn” i antologin Samhällets entreprenörer (2009).

¹² Regeringens arbetsgrupp för den sociala ekonomin “Social ekonomi – en tredje sektor för välfärd, demokrati och tillväxt” September 1999. Källa: skandinaviska institutet för social ekonomi; <http://socek.se/node/5#ftn.id1> (2010-04-20).

verksamhet som bedrivs inom kyrkliga samfund, samfällighetsföreningar och byalag. Även aktiebolag kan tillhöra den sociala ekonomin, exempelvis om det ägs av en ideell organisation. Således finner man att föreliggande studies representanter för samhälls-entreprenörskap även återfinns inom definitionen för social ekonomi.

De samhällsentreprenöriella initiativen

Trettio stycken samhällsentreprenöriella initiativ har identifierats i avsikt att kartlägga och lyfta fram intressanta exempel på samhällsentreprenörer verksamma inom ett brett sektorsområde. I kapitlet presenteras två goda exempel på samhällsentreprenöriella initiativ från de fyra kommunerna, först Linköping, sedan följer i tur och ordning Botkyrka, Lycksele och Högsby. I tabell 1 nedan sammanställs studiens 30 samhällsentreprenörer, där varje kommuns två goda exempel är markerade med grå skuggning. De övriga 22 intervjuerna återfinns längst bak i rapporten i en bilaga. I bilagan finns även en presentation av kommunspecifik information samt sammanfattande reflektioner över samhällsentreprenörskapet i respektive kommuner.

Linköping kommun	Botkyrka kommun	Lycksele kommun	Högsby kommun
Arne Svensson	Cirkus Cirkör	Calle Franklin	Högsby IK
IK Östria	Hela människan	Puls	Högsbynät
Hulta kretsloppsförening	Verdandi	Byaföreningen i Ruskese/Bostadsstiftelsen Ruskese hus	Fågelfors Hatt-Ateljé
KoopS	Fittja Drift & Underhåll	Lycksele konstförening	Filadelfiaförsamlingen & Svenska Missionskyrkan
Linköpings Motorsällskap	Ung Allians	Kristineberg fritid	Aboda Café
Bestorps byalag/ Östgötamat/ östsvenska turistrådet	Southside	Aros sportklubb	Ruda samhällsförening
Yogainstitutet Livskraft	4Fathers	Motorklubben Pharaohs	Norrgrändens bygdeförening
		Teater och kultur i Lycksele	Allgunnens FVO

Tabell 1: Studiens samhällsentreprenörer

Presentationen av alla intervjuerna är gjorda enligt samma struktur. Först görs en beskrivning av samhällsentreprenören, sedan den samhällsentreprenöriella organisationen, därefter beskrivs verksamhet och slutligen beskrivs det eller de samhällsentreprenöriella initiativ som sker.

I slutet av detta kapitel sammanställs de trettio samhällsentreprenörskapen enligt organisationsform, sektorstillhörighet och finansieringskällor. I nästföljande kapitel analyseras de hinder och möjligheter som samhällsentreprenörerna lyft fram samt de behov som analysen resulterat i.

Två samhällsentreprenöriella initiativ i Linköpings kommun

Som goda exempel på samhällsentreprenörskap i Linköpings kommun belyses IK Östria genom Nader Ghaemis integrationsarbete och det sociala kooperativet KoopS.

IK Östria (integration/idrott/fritid)

Om personen

Nader Ghaemi är i nedre 40-åren och kom till Sverige som 20-åring från Iran. Nader är samhällsengagerad och känner ödmjukhet gentemot det svenska samhället som han upplever har bemött honom väl och är mån om att ge tillbaka genom att hjälpa andra. Integration är det område där hans huvudsakliga samhällsentreprenöriella insatser görs både professionellt och genom rollen som fotbollsledare.

När Nader kom till Sverige som invandrare var han politiskt aktiv och skapade sig en identitet och förståelse för det svenska samhället genom fotbollen och aktiviteterna i föreningslivet där han lärde känna spelarna och deras familjer genom att bli välkomnad till deras hem. Han upplevde idrotten som en barriärbrytande verksamhet där kulturer kunde förenas genom det gemensamma intresset. Därför var det naturligt att fotbollen blev det forum han sedan använde för att hjälpa invandrarungdomar och integrera deras familjer. Integration är således inte bara en rubrik för honom, utan en reell verklighet som han upplever dagligen både som privatperson, i sin profession och i sin föreningsverksamhet. Han anser att integrationsfrågans djup finns i bemötandet, samtalen och i dialogen som hjälper oss att förstå varandra. Genom att dela tankar skapas möjligheter till att bygga förståelse, tillit och ömsesidig respekt. Med utgångspunkt i dessa värdegrunder går det att skapa stor samhällsnytta för alla, vilket är vad Nader önskar och lever efter.

Om organisationen

Nader arbetar ideellt som fotbollsledare i IK Östria¹³ och professionellt som stadsdelsutvecklare på Coompanion och medborgarkontoret i Skäggetorp. Naders egna samhälls- och entreprenöriella insatser härleds huvudsakligen till rollen som föreningsaktiv fotbollsledare i IK Östria. Det integrationsarbete som utfördes i IK Östria skedde helt ideellt av Nader och ytterligare två personer från föreningens styrelse. Under vårt samtal berättar Nader i egenskap av stadsdelsutvecklare om ett flertal för studien intressanta samhälls- och entreprenöriella ungdoms- och integrationsprojekt som pågår i Linköping, som även dessa kort lyfts fram.

Om verksamheten

IK Östria håller till i stadsdelen Lambohov i Linköping och är speciella på så sätt att de består av en väl blandning av både invandrare och svenskar, både i föreningen och i området generellt. Under den tid som Nader var aktiv i idrottsföreningen, arbetade han mycket med integrationsarbete där målgruppen var invandrare. Nader såg en hel del brister och lösningar på varför så många av invandrarna hade så svårt att integrera sig med svenskarna och det svenska samhället. Med den egna invandrarbakgrunden ligger frågorna honom nära och han funderade på hur man skulle kunna arbeta för att öka integrationen och förena de olika etniska grupper. Nader och de övriga tränarna såg att spelarna inte utgjorde en homogen grupp, utan bestod av invandrare och svenskar varemellan det rådde ”vi” och ”dom” känsla. Som enda invandrare i styrelsen tänkte Nader att det var viktigt att försöka skapa samhörighetskänsla, precis så som ett lag är tänkt fungera och således skapa gemenskap istället för segregation.

Nader kom fram till att lösningen fanns i att skapa folkbildning genom samtal med barnen och ungdomarna samt att även gå utanför ungdomarnas sfär och integrera de fotbollsspelande ungdomarnas familjer. Ursprungligen var familjerna inte alls delaktiga i sina barns fotbollsverksamhet och kände sig utanför. Nader ringde upp dem och förklarade hur föreningslivet fungerar i Sverige, bjöd in föräldrarna till föreningen och gav dem biljetter till matcher. Därifrån tog klubben initiativ till aktiviteter runt omkring fotbollen som exempel matkulturkvällar, där familjerna fick ta med rätter från den egna kulturen och bjuda varandra. Således fick man kontakt och en dialog uppstod. Alla blev delaktiga i processen, både barnen och familjerna, både kring fotbollen och på det sociala planet utanför fotbollen.

¹³ För mer information om IK Östria, se:

<http://www.gais.se/Fotboll/GAIS.nsf/StatisticsByTeam?ReadForm&Lag=IK%20%20C3%96stria%20Lambohov>
(2010-05-28)

”Vi behöver inte komplicera saker och ting, utan allt är väldigt enkelt när man ger människor respekt och då känner många att jaha... jag är en del av samhället och blir engagerad och blir inbjuden att arbeta med processen helt enkelt”.

Ett annat samhälls-entreprenöriellt initiativ som Nader tagit genom sitt medlemskap i fotbollsdomarklubben är att fånga upp hyperaktiva ungdomar i utanförskap. Nader identifierade dessa killar och bad Östria sända dem på fotbollsdomarkurs. Det är makt och ledarskap de söker och när de står på fotbollsplan med visselpipan i handen och dömer fotbollsmatchen, får de makt. Samtidigt tjänar de pengar genom att döma Östria betalade deras avgift, sedan får de jobba ett antal matcher utan lön och således betala tillbaka avgiften till klubben. Nio av tio är kvar som domare och har hållit sig utanför kriminalitet och bråk. *Man behöver inte ta sig an dem, men man behöver hjälpa dem och ge dem en push och hänvisa till aktiviteter”.*

För tre fyra år sedan var Östria det A-lag som fick flest röda kort. Nader var själv domare och fick höra en hel del om detta från sina domarkollegor och det skrevs om det i tidningen etc. Inom IK Östria diskuterades det hur de skulle få rätsida på problemet. Inga utvisningar skulle accepteras, endast gula kort. Vid utvisning blev det samtal med ledarna, föräldrarna och individuella böter. Genom samtalen och satsningen fick Östria bukt med problemet. Genom att ta tag i problemet istället för att blunda för det, användes idrottens fostrande anda på bästa sätt, dvs. genom samtal och strukturerade ramar. Den enklaste lösningen att utesluta dem ur laget, men som Nader säger, om de slutade hos Östria skulle problemen kvarstå hos individen och det skulle de då föra vidare med sig. Istället identifierades problemet och löstes med individen. Alla spelarna blev kvar.

I Östria fortsätter integrationsarbetet där de sökt projektmedel för att arbeta med integration av en ny målgrupp, nyanlända invandrare till Lambohov som är välutbildade och engagerade. Ett annat projekt IK Östria tagit initiativ till är att bygga en fotbollsallians i Linköping där visionen är att 2015 ha ett allsvenskt lag, eller ett lag på elitnivå. För att klara detta måste föreningarna samverka och låna ut spelare till ett gemensamt lag.

Nedan följer några andra samhälls-entreprenöriella projekt som Nader i egenskap av stadsdelsutvecklare på medborgarkontoret i Skäggetorp är delaktig i eller känner till. Den integrationsmodell som användes i IK Östria använder nu medborgarkontoret i stadsdelen Skäggetorp (som också är en etnisk blandad stadsdel) sig av för stadsdelsutveckling genom att bjuda in och träffa människor till samtal för att de skall känna sig välkomna och hörda. Man går sedan vidare och gör utvärderingar med medborgarförslag och bildar små grupper där de boende i området blir delaktiga. Just känslan av delaktighet är viktigt vid integration. Nyligen stod att läsa i lokaltidningen Corren om en aktivitetsarena som skall byggas i Skäggetorp som de boende har varit med att påverka och utveckla. Bygget skall vara klart till hösten och innehålla ett stort utbud av sport- och fritidsanläggningar, som lekplatser, basketplaner, skateboard park och fotbollsplan med konstgräs mm.

Ett annat samhälls-entreprenöriellt initiativ som startat det senaste året är en cykelmoppeverkstadsförening i Skäggetorp som drivs helt ideellt av en svensk och en invandare. Cykelmoppeverkstadsföreningen har medlemmar mellan tio och 14 år som efter fritidsgården lagts ner inte hade något att göra och tillhörde familjer med stora sociala problem. Föreningen samlade ungdomar och lärde dem hur man skruvar med cyklar och för varje cykel som reparerades fick barnen 50 kronor i fickpeng och de blev jättestolta.

Föreningen fick nyligen ett pris på 30 000 kronor från Fryshuset, som under tre år åker runt till 150 kommuner i Sverige i syftet att diskutera vad som kan göras för att aktivera ungdomar till meningsfull fritid samt hur ungdomsarbetslösheten kan bekämpas. Nader berättar att denna typ av engagemang sprider sig väldigt mycket i hela Linköping.

”Det är viktigt för samhället att ha civilkurage och vågar prata med ungdomarna. När de springer runt och skriker törs ingen säga något. Man måste våga ta det här ansvaret och bemöta ungdomarna på ett bra sätt, med ett leende på läpparna och säga... hör du, det här gör du fel! Det är väldigt enkelt på deras nivå, men behöver inte gnälla på dem och tjata och skälla, utan bara prata förnuft med dem och då har de respekten med sig. Det viktiga är att man utgår ifrån barnen.”

Nedan följer ett avslutande exempel från Skäggetorp på hur kommunikation kan överbrygga problem. Fastighetsbolag Graflund som äger huvuddelen av fastigheterna i Skäggetorp har bland de boende skaffat sig rykte om att enbart bry sig om vinsten och inte om det sociala arbetet gentemot hyresgästerna. För två år sedan hade man problem med en del nyanlända invandrare ifrån Irak med krigstrauman vilket bland annat tog sig uttryck i att det var mycket bråk i tvättstugorna. I Skäggetorp finns en samverkansgrupp bestående av 23 personer där bland annat polisen, rektorerna på skolorna, vårdcentralchefen med flera är representerade. Vid möte mellan samverkansgruppen och fastighetsägaren visste ingen hur dessa problem skulle hanteras. Nader som är den enda invandraren i gruppen kom då med förslaget att det borde anställas en person med invandrarbakgrund som tar kontakt med den stökiga målgruppen. Det skulle vara en person som känner till kulturen och som förstår vad det kan finnas för konflikter och som i förebyggande syfte vet vad som skall prioriteras. En instruktion på en lapp fungerar inte, då det är många som inte kan språket eller förstår. Nader kände till en kvinna med arabisk bakgrund som var duktig på att kommunicera med människor. Nu två år senare jobbar hon fortfarande för Graflunds i både Skäggetorp, och även i stadsdelen Ryd. Genom ett sådant litet initiativ kan stora sociala problem undanröjas och hyresgästernas uppfattning om Graflunds som en dålig fastighetsägare har förändrats.

Om samhälls-entreprenörskapet

Samhälls-entreprenörskapet visas genom viljan och förmågan i många olika projekt att integrera invandrare och svenskar med varandra, både unga och gamla. Metoden som används bygger på god människo- och kulturkännedom och enkel pedagogik genom samtalsformen som medel för att förstå och förena individer. I många fall baseras känslan av utanförskap på individens upplevelser, tankestrukturer och till viss del fördomar. I många fall går det att bryta ner och förändra dessa genom att visa god vilja och genom det engagemang som uppstår när människor träffas och lyssnar på varandra. Detta underlättas genom att goda förebilder är aktiva i processen.

KoopS (socialt arbete)

Om representanten

Malena Storm är verksamhetschef på KoopS och har varit med från starten att driva upp kooperativet. Malena är stress- och friskvårdsterapeut i grunden och har jobbat med barn-, ungdomar och vuxna genom samtal, handledning och kognitiva metoder.

Om organisationen

KoopS¹⁴ bildades av en arbetsgrupp bestående av kyrkan, ABF, rektorn på Bonna folkhögskola, Hyresgästföreningen och Comerciante som är det företag som driver Skäggetorp centrum. Kooperativet skapades med syftet att ge sysselsättning åt de många arbetslösa i Skäggetorp och verksamheten startade den 7:e januari 2009. KoopS eftersträvar att uppnå balans mellan män, kvinnor och invandrarkulturer. En mer indirekt och långsiktig målsättning med KoopS är att förbättra villkoren för denna grupp att snabbare komma in på den ordinarie arbetsmarknaden eller stödja dem att starta eget. Många olika kulturer och religiösa tillhörigheter möts i KoopS, där bland annat romer, svenskar och kurder finns representerade. Någon kommer från en liten bergsby i Somalia, där utvecklingen ligger närmare hundra år efter svenska förhållanden och andra har med sig fysiklärarutbildning från Iran.

Organisationens juridiska form är ett arbetskooperativ som drivs genom en ekonomisk förening som utgör en självständig juridisk person. Föreningen ägs av medlemmarna och på så sätt ingår medlemmarna i en demokratisk organisation som ger både delaktighet och ansvar. Sju personer finns i styrelsen varav två är adjungerande, däribland Nader Ghaermi. Under sitt första verksamhetsår har föreningen omsatt två miljoner. Verksamheten bedrivs i ”Gula gården” i Skäggetorp och de har redan växt och blivit trångbodda och behöver flytta till större lokaler. Kooperativet har förutom Malena, två anställda, en snickare och en målare. Med anställd innebär att det finns ett lönebidrag och ett avtal med KoopS om anställning. Övriga sysselsatta är personer som genom samtal mellan Malena och olika aktörer inom socialförsäkringssystemen, så som Försäkringskassan, kommunen, Jobbtorget, Galaxen, Tänk om, AF samt Landstingets samtalsgrupper får komma och vara delaktiga i verksamheten. Som mest har KoopS haft 19 personer sysselsatta samtidigt.

Förutom KoopS finns det ytterligare två sociala kooperativ i andra stadsdelar av Linköping, Orangeriet¹⁵ i Berga och Kooptjänst¹⁶ i Ryd. Alla dessa tre kooperativ jobbar på ganska olika sätt. Verksamhetscheferna träffas regelbundet i ett nätverk och kooperativens inriktning blir starkt präglade av dem som driver verksamheten. I många invandrarkulturer är det mycket män som ses ute i rörelse medan kvinnorna ofta stannar hemma. I Skäggetorp arbetas det därför aktivt med att få till en balans mellan kvinnor och män i verksamheten.

Om verksamheten

När Malena började verksamhetsarbetet i januari 2009 var det viktigt att nå ut med budskapet att KoopS fanns, så intressenter bjöds in till samtal och information, bland annat bostadsbolagen i närområdet, AF, försäkringskassan, kommunen med flera och verksamheten kom snabbt igång. Kooperativet fick direkt måleriuppdrag av Comerciante att måla om Skäggetorp centrum och i samband med det anställdes en certifierad målare för att kunna garantera kvalitet på jobbet. En byggnadsarbetare anställdes för att vara handledare till många av dem som skulle komma att jobba i verksamheten. Båda hade olika sysselsättningsstöd, snickaren från ”Galaxen” och målaren från Arbetsförmedlingen. Målaren fick tre praktikanter med sig som kom från ett annat sysselsättningsprogram, ”Tänk om”, som drivs av Coompanion. Många uppdrag kom in, så som att putsa fasader, snickerier, gräva grunder, göra om skorstenar, måla om Folkets park i Ljungsbro m.fl. Det var huvudsakligen sådant som ofta betraktas som ”manlig” sysselsättning. Så frågan blev, vad som skulle kunde göras för kvinnorna? De flesta var analfabeter, men duktiga på att sy och baka och liknande hushållsnära kunskaper. Malena lade därför ett anbud på driften av Malfors Café i Ljungsbro

¹⁴ För mer information om KoopS, se: <http://www.koops.se/> (2010-05-28)

¹⁵ För mer information om Orangeriet ,se: <http://www.organgeriet.org> (2010-05-29).

¹⁶ För mer information om Kooptjänst, se: <http://www.kooptjanst.se> (2010-05-29).

som ägs av Göta kanalbolag. KoopS fick entreprenaden och nio kvinnor blev sysselsatta där under sommaren. I driften ingick att städa en del faciliteter för turister som toaletter och andra utrymmen. Det är viktigt att vara tydlig med vilka nivåer som krävs på utfört arbete när människor från olika kulturer skall samarbeta. Detta gjordes och utförandet gick så bra att när kanalbolaget gjorde stickprov visade sig de arbetslösa invandrarkvinnorna från Skäggetorp vara bäst av alla på att hålla rent och snyggt. Hela Caféentreprenaden blev så lyckad att kanalbolaget under 2010 bjuder på arrendet.

Under hösten upprättades ett samarbete mellan hyresgästföreningen och Stångåstaden att starta ett kvarterscafé i Skäggetorp för kvinnorna att ha något att göra även under vinterhalvåret samt för andra att ha någonstans att träffas. Café 65:an som det kallas startades. Där bakas och säljs kakor och bröd som tillverkas med "fair trade" ingredienser. Det har även startats barnverksamhet, med pyssel en gång i veckan. En systuga med skraddarsömnad och lagningar har etablerats.

Malena har i samarbete med ABF låtit några gå ledarskapsutbildning för att kunna leda studiecirkel, bland annat i barngruppsverksamhet. Några andra kvinnor har fått gå på handhygien-utbildning för att kunna jobba i kök och även för att få en merit i sitt CV. Avtal har kommit överens med köksföreståndarinnan på skolan att invandrarkvinnor skall få lov att använda köket när skolan är stängd, så de kan tillreda mat på sina egna kulturers vis.

Malena och Nader har tillsammans med en tredje person gjort en projektframställan om ett aktivitetshus i Skäggetorp. Fem nämnder i kommunen är villiga att stödja projektet och KoopS har fått förfrågan att ta projektledningen. LKF som äger fastigheten reducerar hyran. Caféverksamheten kommer att flyttas dit liksom en syateljé och ett snickeri. Till snickeriet har KoopS fått verktyg från Verdandi¹⁷ som lägger ner sin verksamhet i Skäggetorp. Delar av Verdandis verksamhet kommer KoopS att ta över.

Just nu satsas stora pengar på att rusta upp Skäggetorp. Malena berättar att regeringen för två år sedan fattade ett beslut att stödja områden med stor segregation och arbetslöshet. Fem områden utsågs varav Skäggetorp var ett. I ett samarbete mellan kommunen och Coompanion inrättades tjänsten som stadsdelsutvecklare som Nader innehar och "Tänk om" projektet som ligger under Coompanion.

Om samhällsentreprenörskapet

Gemensamt för de som kommer till KoopS är att de alla varit arbetslösa en längre tid. Det sociala arbetet har varit omfattande och även gett resultat. I kooperativet eftersträvas att uppnå balans mellan såväl olika etniska grupper som mellan könen. Verksamheten byggs upp kring de kunskaper som finns i företaget. Den korta projekttid på tre månader försvårar dock arbetet.

Två samhällsentreprenöriella initiativ i Botkyrka kommun

Som goda exempel på samhällsentreprenörskap i Botkyrka kommun belyses nycirkusen Cirkus Cirkör och "fan film"¹⁸ utvecklarna 4Fathers.

¹⁷ För mera information om Verdandi, se ett eget avsnitt om dem under Samhällsentreprenörskap i Botkyrka kommun.

¹⁸ En "fan" film är en film som är inspirerad av andra filmer, TV-serier eller serietidningar. För att skapa en "fan" film ingås ett avtal med copyright innehavarna som går ut på att projektet inte skall göras kommersiellt.

Cirkus Cirkör (tillväxt/kultur)

Om representanten

Kajsa Lind är vice VD på Cirkus Cirkör (CC) och jobbar som forsknings- och utvecklingschef. Kajsas har en bakgrund som organisations- och kommunikationskonsult. Hon drogs till Cirkus Cirkör genom fascinationen för konstformen efter att ha sett en av CCs föreställningar och inledde sitt engagemang som volontär. Idag åtta år senare har Kajsa varit med om att utveckla en liten grupp konstnärer som då satt i en källarlokal till att bli en organisation som verkar både på den nationella och internationella arenan.

Om organisationen

Cirkus Cirkör¹⁹ representerar nycirkus som till skillnad från traditionell cirkus inte har några djur, utan består av en ensemble av ”performance artists”. Nycirkus är en utvecklig från traditionell cirkus i den mån att den eftersträvar att vara en del av samhället. Cirkus Cirkör bildades 1995 av Tilde Björkfors tillsammans med en grupp konstnärer med cirkus som uttrycksform och visioner att utveckla nycirkusen som företeelse i Sverige och internationellt. Det fanns vid denna tidpunkt ingen publik, ingen utbildning, ingen efterfrågan och ingen kunskap om vad nycirkus var. Uppgiften var således stor och utmaningarna många.

Idag finns 35 fast anställda, två timanställda ensembler med 20 till 25 personer, samt mellan två till tre hundra projektanställningar per år. Under de första åren utvecklades verksamheten snabbt, med en omsättningsökning på 300 procent. Under 2009 omsatte verksamheten 32 miljoner kronor. Organisationsformen är en ideell förening som äger ett aktiebolag. Det förekommer ett antal olika inkomstkällor. CCs produktionsverksamhet betraktas sedan 2005 som en konstnärlig institution och erhåller således permanenta anslag från stat, kommun och landsting med cirka 65 kronor per såld biljett²⁰. Andra inkomster kommer från försäljning av kurs- och träningsverksamheter till skolor och kunder inom både den offentliga och privata sfären, samt till privatpersoner. FOU verksamheten finansieras genom anslag av forskningsmedel för olika utvecklingsprojekt, bland annat från vetenskapsrådet och KK-stiftelsen. 60 procent av den totala verksamheten är självfinansierad.

Om verksamheten

Verksamheten bygger idag på fyra grenar; *produktion, kurser och träning, eventverksamhet* samt *Forskning och utveckling (FoU)*. Kärnan är naturligtvis produktion av nycirkusföreställningar, från små lokala föreställningar till stora världsturnéer. Drygt 100 000 personer ser årligen Cirkus Cirkörs föreställningar. Kurser och träning med pedagogisk verksamhet sker i skolor på fritiden för 25 000 – 30 000 barn per år i olika kommuner runt om i Sverige. Inom den pedagogiska verksamhetsgrenen sker även fortbildning av lärare, kommunpolitiker och tjänstemän. Det görs ca 100 events årligen och rör sig om allt från små företagsevents till den just nu (vintern 2010) pågående världsutställningen i Shanghai. Eventverksamhetens syfte är förutom att skapa arbetstillfällen, att finansiera den konstnärliga produktionen. Inom FoU genomförs olika forskningsprojekt kopplat till flera olika vetenskapsområden som t.ex. pedagogik.

För att säkerställa kontinuitet och överlevnad har CC byggt upp ett eget kapital. Här skiljer sig dock vinstsyftet från traditionella entreprenörer, då vinsten inte har syfte att ge ägarna avkastning, utan är till för värdegrunden i stort med nycirkusens utveckling och all den

¹⁹ För mer information om Cirkus Cirkör, se <http://www.cirkor.se/> (2010-05-28)

²⁰ Jämföras kan Stockholms stadsteater med 900 kr/biljett.

verksamhet som sker runt om i skolor. Resultatet mäts även gentemot visionen som är att "förändra världen genom nycirkus". Som ett exempel på detta idébaserade icke monetära mål drivs ett samarbete mellan handelshögskolan och dans- och cirkushögskolan där CC verkar för att förändra båda utbildningarna och vidga båda världarna. Det sker till exempel i gränslandet mellan kreativitet och logik som uppstår vid mötet mellan handelsstudenter och artister. Att verka på en ny arena är ett sätt att förändra världen. Sedan mäter CC verksamhetens resultat mot värdegrundsfrågorna "Är vi uppkäftigt engagerade? Jobbar vi individuellt solidariskt? Är det här kvalitativ galenskap? "Håller vi bara på att skapa kvalitet eller håller vi på att göra vad folk frågar efter och inte vad vi själva vill göra".

Om samhälls-entreprenörskapet

Som utvecklare av nycirkus ser Cirkus Cirkör sig som en företrädare för konstformen och tar sitt uppdrag än mer långtgående genom ett aktivt ansvarstagande för samhället. Nycirkusen som konst- och organisationsform har i detta syfte visat sig vara användbar både i företagande och för samhällsbyggnad i sociala och pedagogiska sammanhang. CC har blivit en stor konst- och kulturaktör genom utvecklandet av kulturcentrumet Subtopia i Alby där de har sitt säte, med egen cirkusskola och en rad olika aktiviteter som drar många ungdomar till verksamheten. Samhällsengagemanget har många förgreningar där kultur, pedagogik, utbildning, forskning och utvecklade av nycirkusproduktioner kontinuerligt pågår.

Cirkör har jobbat hårt för nycirkusen i Sverige och internationellt. Artistutbildningar och högskoleutbildningar har drivits fram för att det skall finnas möjligheter att träna nycirkus i hela Sverige. Nätverk har skapats och finansiering har sökts för att det skall gå att starta upp träningsmöjligheter inte bara i städer utan även på mindre orter. Ett tjogotal kommuner har engagerats där cirkusen som grund verkar för förändring av skola och för tillväxt. Gymnasieutbildningar har startats i Jämtland och kulturnätverk skapats i Göteborg.

Strävan att utveckla nycirkusen i Sverige har gett konkreta effekter genom etablerandet av några nya aktörer inom nycirkusen. Det mångsidiga engagemanget i utvecklandet av nycirkusmiljön ledde till slut för CC till en krock mellan fokus på den egna verksamheten och nycirkusmiljön, där ansvaret att driva nycirkusen i Sverige så småningom lämnades över till andra. CC ändrade då fokus till att bilda en branschorganisation för cirkusmiljön och involvera kommunen ytterligare. Botkyrka kommun har nyligen satsat stora medel på bland annat att inrätta en cirkuskoordinator i Subtopia. Nu arbetas det med att försöka etablera svensk scenkonst i världen.

I målsättningen att förändra kulturer genom att vara inspiratörer för andra börjar CC nu se resultat. Konstnärliga institutioner i Sverige har varit väldigt fokuserade på att enbart syssla med att göra produktioner. Detta håller nu på att förändras, delvis eftersom det numera finns ett intresse från anslagsgivare att låta publiken få lov att prova att vara delaktiga. Idag finns ett flertal aktörer som börjat samarbeta med skolan och till dessa förändringen har CC varit inspiratörer anser de själva. "Riksteatern och stora institutioner har varit på studiebesök hos oss och frågat oss hur vi gör".

Det sker även samarbeten med högskolor inom ett flertal områden som; ekonomi, psykologi, pedagogik, medicin och teknik där gränser kontinuerligt tänjs vilket också utgör beståndsdelar i ett samhälls-entreprenörskap.

Genom att ha gått i bräsch för nya och annorlunda verksamhetssätt har CC bidragit till utformandet av policies av program och varit delaktiga i att utveckla både

samhälls-entreprenörprogrammet och upplevelseindustrisatsningen för KK-stiftelsen. *”Samhälls-entreprenörer har vi ju varit i 15 år och nu börjar det bli någonting som man kan få stöd för. Policier kommer alltid i efterhand, och nu är vi istället inne på nästa fas. De saker som vi vill göra nu finns inte stöd för, det finns inte utrymme att söka anslag bland de institutioner som finns vare sig de är statliga, kommunala eller fristående. Då får man göra ett ställningstagande om vi skall göra det i alla fall och sedan så får man jobba för att påverka för att det skall bli möjligt och kunna söka anslag”.*

4Fathers (kultur)

Om representanten

Thomas Dahl²¹ flyttade till Botkyrka från Norge för tio år sedan. I bakgrund är han grafisk designer och jobbar normalt på reklambyråer eller som marknadsansvarig och är specialist på ”matte-painting”, vilket är konsten att göra fotorealistic grafik som ofta används för specialeffekter i film. För tillfället jobbar han som marknadsansvarig för Hela Människan som finns representerade i rapportens bilaga. Thomas röst i studien hörs utifrån hans roll som grafisk designer och som en av initiativtagarna till entusiastgruppen 4Fathers.

Om organisationen

4Fathers är en ideell förening som utgörs av fyra entusiaster som utan pengar har föresatt sig att driva projektet att skapa världens största ”fan film²²” som ska heta ”Gatekeeper²³”. Det finns ytterligare en ambition med Gatekeeper och det är att skapa en ny produktionsform som gör det möjligt för entreprenörer över hela världen att genomföra stora projekt med utgångspunkt i en noll budget. Detta görs genom avancerad ”networking” och ”crowd sourcing”, så kallad MTC (Multi Talent Co-operation). 4Fathers fungerar som navet i ett internationellt nätverk av producenter och skådespelare. Nätverkets gemensamma intresse är science fiction, Star Trek och Star Wars genren i synnerhet. Verksamheten bygger huvudsakligen inte på kommersiell grund, utan på ideellt arbete från de inblandade aktörerna samt på sponsorer och intäkter för produktplaceringar.

Om verksamheten

Projektet som 4Fathers är initiativtagare till går ut på att skapa en science fiction film, en produktion som skall arbetas fram över tre till fyra år, där medverkande från 48 länder är involverade. Några kommer att komma hit till Sverige, medan andra arbetar över nätet. Filmen har en lång rad Hollywood skådespelare som skall vara med framför och bakom kameran. I filmen deltar mellan 300 - 400 skådespelare och 300 - 400 kostymer och kulisser. Budgeten som de fyra vännerna startade med när de tömt sina fickor var 13 kronor och 50 öre på bordet. Att genomföra ett så omfattande projekt med en så liten budget kräver kreativitet och förmåga att hitta nya lösningar. *”Men det har inte varit något problem alls, allt vi behövde göra var att steppa ut ur den här lådan där man har lärt sig hur saker och ting skall göras och sedan börja helt om och hitta kreativa lösningar i varje steg i processen”.*

Det handlar om att tänka utanför normala ramar och finna nya kreativa lösningar, berättar Thomas. Det handlar om att aldrig ge upp utan när man stöter på hinder och problem, finna lösningar eller vägar runt problemen. Som exempelvis när 4Fathers kontaktade skådespelerskan Denise Crossby. Hon avböjde medverkan i en film med kommentaren att hon

²¹ För mer information om Thomas Dahl, se: <http://www.thomasdahl.net/> (2010-05-28).

²³ För mera information om projektet Gatekeeper, se; <http://www.idg.se/2.1085/1.287222/gatekeeper---varldens-storsta-fanfilmproduktion> (2010-05-24).

endast gjorde saker en gång och hon hade redan varit med i ett independentprojekt. ”... vi fick nej från första skådespelaren och vi var förkrossade, kommer detta att hända varje gång? Så vi satte oss ner och pratade och funderade på om vi skulle nöja oss med det här? Om vi ger upp varje gång får vi ju bara nej. 4Fathers gjorde en undersökning på skådespelerskan och såg att hon var den enda Star Trek skådespelaren som inte hade gjort en ”voice over” (röstpålägg) och ringde upp henne igen ”... vi ser att du aldrig har gjort en ”voice over”, kan du inte göra en ”vice over” så gör vi en jättesnygg CGI²⁴ figur som representerar din istället. Ja, va kul svarade hon, det har jag inte gjort, det är jag med på, så blev hon med ändå. Det var starten - basen att aldrig ta nej som ett svar, utan att alltid hitta på något för att ändra ett nej”.

Projekt baseras på samarbete utan penningstransaktioner mellan de ingående parterna. För att genomföra detta skapas kunskapsnätverk genom MTC där tjänster byts mellan parterna. Genom att hitta personer som har kunskaper eller som utgör en resurs som är intressant för projektet och sedan knyta denna till nätverket. Det bygger på att finna samarbetsformer där parterna har ett ömsesidigt intresse av varandra, en så kallad win-win situation. En sådan situation är genom betestransaktioner av tjänster, t.ex. att utforma en PR kampanj för att som motprestation få låna en studio. MTC-metoden utgör möjligheter att bygga stora nätverk genomföra projekt som skapar stora värden och sätter människor i sysselsättning utan att det kostar något utan genom samverkan och byten av tjänster. ”Om du inte har något av värde så hittar du en samarbetspartner som har det värdet, så byter ni, så att man lägger ett stort pussel egentligen och skapar en stor hink full av ”know how” och sedan bara byter man runt omkring till alla har fått det de behöver för att bygga sina projekt”.

Vid nätverksbygget satsade man först på att finna lokala samarbetspartners, från Botkyrka eftersom basen finns där, för sedan att gå vidare till Stockholmsregionen, och därefter vidare till hela Sverige för att sist gå globalt och få med så många som möjligt från resten av världens länder i ambitionen att bygga ett så stort internationellt nätverk som möjligt. ”Istället för att vi behöver en specifik artist har vi tänkt att vi behöver Afrika i nätverket, och således gått ut på forum i Afrika som driver speciellt med CGI, alltså 3D effekter inom film, och lagt ut en presentation om vad vi håller på med och om det är någon som vill jobba för och med oss och fått in folk på det sättet”.

Det finns ett allmänt avtal mellan ”fan” film produktioner och Paramount Pictures och Lucas Films som går ut på att alternativa visningsarenor får användas, via Internet eller via webbsidor där filmen kan laddas ner gratis, samt visas på stora kongresser. Föreningen driver lobbyverksamhet inom Paramount och Lukas Film för att även få visa filmen på icke kommersiella TV stationer, dvs. SVT, NRK, BBC med flera.

Om samhälls-entreprenörskapet

4Fathers handlar i botten inte om att vilja bli vare sig entreprenörer eller samhälls-entreprenörer, utan om att vilja skapa en film. I de processer som skapas genom filmproduktionen uppstår entreprenörskap genom de kreativa metoder som krävs för projektets framåtskridande. Slutprodukten är en icke kommersiell film gratis för alla att se. Produktionen använder sig av affärsprocesser som är helt okända i kommersiellt sammanhang, där allt skapas genom ideellt arbete utifrån kontakter via nätverksskapande processer över Internet där tjänster inte köps eller säljs, utan byts.

²⁴ En slags datoranimering.

”Speciellt intressant är vårt sätt att producera på, att hitta kreativa lösningar där andra vänder på ekonomin t.ex. och det är inte alls nödvändigt för det är ganska enkelt att hämta in samarbetspartners och vanliga partners, för då handlar det bara om att hitta värden som man kan byta”. För att finansiera produktionens omkostnader knyts kontakter med samarbetspartners i form av sponsorer och produktplaceringar. Sponsorer ger idag oftast inte pengar villkorslöst till ett välgörande ändamål eller ett projekt, utan det krävs ofta någon motprestation, en form av tjänstebyte. Ett sådant tjänstebyte kan vara att Thomas som är grafisk designer gör ett professionellt reklamprospekt eller liknande som i kommersiella sammanhang skulle kosta en hel del gentemot att sponsorn skänker pengar och får sitt namn med i filmens rulltext. Dessa tjänstebyten medför skattemässiga hinder då även tjänster som byts (utan penningtransaktioner mellan parterna) skall beskattas, vilket diskuteras vidare i nästföljande kapitel.

Två samhälls-entreprenöriella initiativ i Lycksele kommun

Som goda exempel på samhälls-entreprenörskap i Lycksele kommun belyses två eldsjälur, dels Lena Holmgren som driver det sociala företaget Puls samt Sven Olof Dahlgren i Rusksele byaförening.

Puls (socialt arbete/tillväxt)

Om representanten

Lena Holmgren är verksamhetschef på det sociala företaget Puls och uppvuxen i en företagarfamilj där entreprenörsandan varit stark. Hon drivs av en stark vilja att hjälpa utsatta människor. Det gjorde hon också i åtta år inom svenska Kyrkan inom en verksamhet med missbrukare som kallades ”öppen gemenskap”.

Om organisationen

Ursprungligen startades Återvinningen – numera Puls²⁵ (Personlig Utveckling Lycksele Samverkar) av AF, Försäkringskassan, Landstinget och Socialförvaltningen som under 1998 upptäckte att det fanns ett behov av en arbetsplats där alla människor skulle kunna jobba. Initiativtagarna fanns representerade i styrelsen och förde in svårplacerade personer med fysiska och psykiska hinder i verksamheten. För att driva detta krävdes en person med entreprenörsanda och kommunalrådet Lilly Bäcklund erbjöd Lena Holmgren tjänsten som föreståndare. 1999 bildades en ideell förening och 2000 omvandlades återvinningen till en ideell förening som äger ett aktiebolag. 2001 blev Lena tillfrågad om hon ville ta chefskapet och tackade ja.

Ursprungligen kostade det pengar att ha människor hos Puls. Det gick inte att göra en budget för ingen visste vilka som skulle ingå i verksamheten över tiden, om det t.ex. var en från försäkringskassan eller sju från socialen. Insikten om företagets värde har alltid funnits från myndigheterna, men nödvändiga ekonomiska och strategiska resurser har stundtals varit svåra att skaffa. Puls fick under 2003 ett avtal om att själva få bestämma över sin budget och vilka personer som skulle komma till Puls. Således skapades en rimlig möjlighet att planera verksamheten. Puls finansieras dels av projektpengar och dels av inkomster från producerade tjänster. Det sociala företaget sysselsätter idag 65 personer varav 30 personer är tillsvidareanställda. Övriga 35 kommer med olika typer av bidrag från olika myndigheter. Under de tio år som organisationen funnits har 225 personer varit verksamma däri. Företaget omsätter 8-10 miljoner kronor och gör en vinst på cirka 400 000 kronor som återinvesteras i verksamheten.

²⁵ För mera information om Puls, se: www.pulsatervinning.se (2010-05-28)

Om verksamheten

Puls verksamhet syftar till att hjälpa människor i utanförskap till en meningsfull tillvaro. Med utanförskap förstås långtidsarbetslösa och människor som inte är aktuella för arbetsförmedlingen. Företaget har alltså lite omvänd värdegrund jämfört med vanliga företag. Verksamheten byggs upp kring människors behov att få vara sysselsatta framför traditionellt entreprenörskap som går ut på att identifiera ett marknadsbehov som sedan tillgodoses.

I Puls finns idag 17 arbetsområden. Några av dessa är butik, cykel och motorverkstad, syateljé, snickeri, måleri, elektronikkontroll/reparation, kem/tvätt inlämning och bilrekond. Puls utför även legojobb för återvinning genom paketering, sortering och tillverkning. Man erbjuder även transporter, arbeten i andra företag, åtar sig dödsbon, beställningsjobb inom snickeri, sömnad, cykel samt flyttning. Pulsakuten erbjuder hushållsnära tjänster, montering av möbler, hjälp vid möblering, grovstädning samt hämtning och leverans av varor. De vanligaste uppgifterna är flyttning och flyttstädning, samt städning hos pensionärer. Att städa för pensionärer fyller ofta en social funktion som innebär mycket mera än själva städningen, så som samtal.

Puls samarbetar också med andra företag. Utrustning lånas och tjänster byts. En av styrkorna i Puls är att de är väldigt flexibla och kan ta uppdrag på kort varsel. Ringer någon och behöver hjälp med snöröjning, är Puls på plats direkt. Det finns inga begränsningar för vad de kan utföra. De bygger både nytt och reparerar gammalt, både i trä, textil och metall. Det kunden bestämmer utförs. Det finns alltid ett litet arbetsmoment som alla kan göra oavsett om de är blinda eller har någon psykisk sjukdom.

Om samhällsentreprenörskapet

I Puls är det individen som är viktig, hur anställningsformen eller arbetsdagen ser ut är mindre betydelsefullt. *”Man kan inte halvhjälpa en annan människa, för då går det aldrig in, och mycket projekt är halvhjälp. Om det kommer in en människa med problem, då vill jag gärna vara delaktig från allra första början och på lägsta nivån och börja där, och sedan under tiden utveckla människan så den kanske i slutändan kan flyga ut och få en egen anställning utanför Puls”*.

När personer kommer till en arbetsplats där någon bryr sig om dem som individer snarare än produktionsresurs är det ett bra utgångsläge för att inleda bearbetning av olika typer av bakomliggande problem som missbruk och misshandel. *”Det som har pågått i kanske 20 år är inte reparerat på sex månader, så som många projekt ofta pågår. Det är för dessa personer, som kanske inte ens är anställningsbara, viktigt att finna individuella lösningar”*. Ett led i utveckling är att söka upp kontaktpersoner som kuratorer eller psykologer om personen vill jobba med sig själv och sin personliga utveckling. Lena berättar att hon ibland följer med en person ett halt år till kuratorn för att personen sedan skall våga gå dit själv. *”Det finns så mycket mera jobb kring varje person som många myndighetsprogram inte tar hänsyn till”*.

Att få vara delaktig i att göra unika lösningar som kan fungera för att få människor på fötter är en stor tillfredsställelse för alla involverade.

Byaföreningen i Rusksele, Bostadsstiftelsen Rusksele Hus (landsbygdsutveckling/tillväxt)

Om representanten

Sven Olof Dahlgren är idag pensionär och har varit samhällsengagerad politiker i Lycksele fullmäktige för KD sedan 1967, parallellt med att han drivit eget företag. Hans far var en företagsam innovatör som fostrade Sven Olof och hans syskon i entreprenörsandan. Just entreprenörsandan har funnits i familjen långt bak och Sven Olofs farfar var den förste i byn att mekanisera jordbruket genom att köpa en slåttermaskin som drogs efter hästen och var 1946 den förste i byn att skaffa bil, en taxi. Detta innovatörsarv har präglat hans samhällsengagemang och entreprenörsanda.

Sven Olof drev företag tillsammans med sina bröder, fram till 1988 då han fick en ryggskada. Därefter har han haft ett eget försäljningsbolag. Han hjälper gärna andra människor och har genom åren varit engagerad i många projekt. Genom sin politiska verksamhet har han haft ett brett kontaktnät och lätt att hitta vägar och lösningar. Som politiskt aktiv satt Sven Olof med i flera beredningar för den borgerliga regeringen, som representant för landsbygden. Han var bland annat med i ideella beredningen, en utredning som handlade om att försöka engagera ideella rörelsen mera i samhällsarbetet. Han var även med i landsbygdsutredningen där det funderades kring hur landsbygdsborna skulle kunna stimuleras och stöttas för att ta mera egna initiativ.

Om organisationen

Sven Olof är samhällsentreprenör på flera plan genom sitt samhällsengagemang, men det samhällsentreprenörskap som specifikt behandlas här, kretsar kring Sven Olofs engagemang i byaföreningen i Rusksele. I denna byaförening satte de sig ned och funderade över vad de skulle kunna göra för att Rusksele som by på sikt skulle kunna överleva. Olika grupper tillsattes, där en arbetade med hur företagen skulle kunna marknadsföras. En annan grupp arbetade med hur strategin för turism skulle kunna utformas för att växa och en tredje grupp arbetade med bostadsfrågor. Det var i bostadsgruppen som Sven Olof i egenskap av ordförande tillsammans med sju andra bybor verkade. Arbetet som gjordes i bostadsgruppen ledde fram till bildandet av den allmännyttiga bostadsstiftelsen Rusksele hus. För information om Rusksele och bilder på de hus som beskrivs nedan, se: <http://www.rusksele.se/fakta.html>

Om verksamheten

Rusksele var i slutet av 1980-talet Sveriges företagstätaste ort per invånare (cirka 300 invånare och 22 företag) och i bostadsgruppen konstaterades att om företagen skulle komma att expandera, fanns det inte tillräckligt med hus för människorna att bo i. Det resulterade i att bostadsgruppen 1989 bestämde att bygga ett hyreshus. Tanken var att bygga ett hyreshus som var utformat så som de själva ville ha det när de blev gamla. Det byggdes ett konventionellt hyreshus med fyra trerummare och två enrummare. Planeringen blev klar 1989 och en bostadsstiftelse bildades. Redan innan huset var byggt var alla lägenheterna uthyrda och det flyttade folk till byn. Dels ett par yngre familjer och dels ett äldre par som flyttade söderifrån som hade anknytning till byn samt en som sålde sitt hus till en yngre familj och ville bo i lägenhet.

När hyreshuset stod färdigbyggt konstaterade bostadsgruppen att det behövdes byggas flera bostäder för att täcka behovet. En inventering av byns invånare gjordes och man fann att ett stort antal äldre inom två till tio år inte kunde bo kvar i sina västerbottensgårdar eller villor,

utan skulle behöva flytta till Lycksele som ligger fyra mil bort. Gruppen började skissa på ett äldreboende med tolv lägenheter, en matsal samt även dagis, eftersom det var tänkt att antalet barn i byn också skulle öka. I egenskap av politiker och som representant för centrala byggnadskommittén har Sven Olof fått många kontakter genom åren och anlidade en arkitekt som gick med på att rita huset utan ersättning i planeringsskedet. Man fann en centralt belägen tomt i byn som ägdes av tre bröder och vid förfrågan från byaföreningen om att få köpa tomten, erbjöd bröderna byaföreningen att få tomten gratis. Under projektets gång fann man att det blev mera ekonomiskt att bygga flera lägenheter, så det blev 22 lägenheter istället för tolv. Det hela skulle kosta 21 000 000 kronor. Bostadsstiftelsen hade inte en krona i kassan och hade lånat varenda krona till hyreshuset. Det krävdes borgen för att kunna gå vidare. Sven Olof som hade goda kontakter med bostadsnämnsdirektören hjälpte dem skicka in handlingarna till länsbostadsnämnden och skrev ett förslag till beslut till kommunfullmäktige där följande stod ”*kommunfullmäktige beslutar att bevilja stiftelsen Rusksele hus borgen till belopp som länsbostadsnämnden beslutar om*”. Fullmäktige tog beslutet. Det kostade 20,9 miljoner och bygget blev klart under i maj 1991.

Eftersom det var planerat att det skulle bli ett äldreboende och stiftelsen Rusksele hus bara skulle bygga huset var socialtjänsten med och skissade på hur köket och matsalen skulle utformas och kom fram till att det skulle kosta 1,1 miljoner att starta verksamheten i Rusksele. Stiftelsen Rusksele hus hade inte pengar och kommunstyrelsen fann heller inga pengar till utrustning av köksinventarier och således gick det inte att starta verksamheten.

Ambition var att köket skulle servera mat även till det dagis som fanns med i anläggningen samt till skolan som ligger angränsande till äldreboendet. Styrelsen tog då beslutet, att själva köra igång och bildade ett aktiebolag som ägdes av stiftelsen. Genom ett antal olika fyndiga knep, så som att ringa till alla konkursförvaltare runt om i landet fann Sven Olof en hel köksutrusning för 100 000 kronor av en konkursförvaltare i Stockholm. Likviditet fanns då i stiftelsen genom aktiekapitalet på 100 000 kronor. Fyra personer ur styrelsen hyrde två långtradare och åkte till Stockholm och hämtade köksinventarierna, allt från spisar, kylar, ugnar och stekbord till servis och fina salongsmöbler. Mycket av det som inte behövdes såldes tillbaka till konkursförvaltaren så köpesumman blev istället 60 000. Förbipasserande på gatan stannade till medan styrelsen packade utrustningen och frågade om de fick köpa cognacskupor och annat. Efter två dagars packande var allt färdigt och all utrusning hade exklusiv försäljningen till förbibaserade kostat stiftelsen 34 000 kronor. Styrelsen tyckte då att de kunde kosta på att köpa ny spis, ugn, kylar och stekbord som mera var anpassade till den verksamhet som skulle bedrivas. När allt var färdigt för drift med köket och restaurangen, hade det kostat 120 000.

Verksamheten drog igång och första året 1991-92 gick verksamheten bra. 1992-93 fick kommunen genom sitt borgensåtagande gå in och täcka ett underskott på 200 000 kronor för stiftelsen. Orsaken till underskottet var att räntebidraget förändrades från länsbostadsnämnden som drog ner på bidragen, så låneräntan ökade. År två fick kommunen gå in och täcka med 600 000 kronor då räntebidraget hade minskat ytterligare. År tre (hösten 94) tyckte kommunen att det var onödigt att ge bidrag till en fristående stiftelse och ville ta över anläggningen. Det hade stiftelsen Rusksele hus inget emot eftersom de inte hade några ambitioner att driva verksamheten. Således tog Lycksele kommun över stiftelsen och marknadsvärdet på fastigheterna var då högre än lånen på 20,9 miljoner.

Om samhällsentreprenörskapet

Samhällsentreprenörskapet står fram i beskrivningen ovan om hur ideella krafter i byalaget skapade ett hyreshus och ett äldreboende genom sitt engagemang att utveckla det lokala samhället för invånarnas gemensamma nytta. Ett sådant initiativ hade inte kommit till stånd utan de drivande lokala eldsjälarna samt inte minst de tillmötesgående tjänstemännen inom kommunen.

”Det fanns en person i styrelsen för Rusksele hus som var väldigt negativ och inte trodde det skulle gå och inte kunde ta något ansvar för det hela, så vi bad honom helt enkelt att avgå och så fick vi sätta in en ny människa istället som hade lite framtidstro och när huset var klart var denna person den enda som har kommit till mig och sagt att jag måste be dig om förlåtelse för att tänk vad fel jag hade ändå. Och vilken tur att jag blev åt sidan. För tänk om jag hade varit med och bromsat allting, var skulle det ha blivit av det här då”.

Sven Olof framhåller att ett projekt som detta hade haft svårt att komma till stånd idag, tjugo år senare. Vid tiden för byggandet var det en allmän uppgång vad gällde egna initiativ, byautveckling, underifrånperspektiv som skulle anammas och liknande. Det låg i tiden. Idag är man från kommunens håll betydligt försiktigare och ifrågasätter sådant som barnantal och utvecklingspotentialen för byar som Rusksele.

Två samhällsentreprenöriella initiativ i Högsby kommun

Som goda exempel på samhällsentreprenörskap i Högsby kommun belyses Högsbynät AB samt Norrgrändens Samhällsförening.

Högsbynät (tillväxt/landsbygdsutveckling)

Om representanten

Sammy Gabrielson är i mitten av fyrtioåren och uppväxt i Högsby. Han är mekaniktekniker i grunden blev under 80-talet ställd inför valet att flytta till Malmö. Företaget han jobbade för i Oskarshamn skulle flytta. Detta önskade han inte då han trivdes i Högsby så han startade företag för att klara sin försörjning. Han startade en elektronikfirma och företagandet har gått bra och stadigt växt och utvecklats. Han representerar en klassisk entreprenörsanda genom synen att framtiden är fylld av möjligheter framför svårigheter.

Om organisationen

Tillsammans med sina två bröder driver Sammy idag ett konglomerat bestående av 6-7 företag där moderbolaget heter Bergelmer. Moderbolaget har tre affärsområden, handel, fastigheter och bemanning som vardera har ett eller flera dotterföretag under sig. Affärsområdet fastigheter riktar sig emot små och medelstora företag med lokaluthyrning av egna fastigheter, både eget nyproducerade och äldre uppköpta. Fastighetsbolaget har byggt flera tusen kvadratmeter butikslokaler i Högsby. Bemanning finns på flera orter runt om i Sverige, och sysslar huvudsakligen med uthyrning av elektronikkompetens. Inom handel som är det verksamhetsområde som Sammy ansvarar för, ingår HemEl i Högsby, Handelsstaden och Högsby Industriområde, samt Högsbynät²⁶ som är ett elektronikföretag som bland annat levererar Internetuppkoppling. Högsbynät är samägt av kommunen, sparbanken och moderbolaget Bergelmer. Högsbynät omsätter cirka tolv miljoner kronor och gick med vinst redan under det andra verksamhetsåret. Bergelmer omsätter cirka 50 miljoner kronor och har ungefär 50 anställda.

²⁶ För mera information om Högsbynät, se: <http://www.hogsbynat.se/> (2010-05-28).

Om verksamheten

Sammy och hans bröder har genom fastighetsbolaget byggt ett flertal affärsfastigheter, bland annat Konsum och Ica affären i Högsby, samt varuhuset Karlsson. Varuhuset driver de själva och i de övriga rörelserna fungerar de som fastighetsägare.

Inom segmentet handel är Högsbynät intressant med affärsidén att leverera Internet till alla i Högsby kommun oberoende av var i kommunen kunderna bor och så har hittills även skett. Traditionella kommersiella bolag finner ingen lönsamhet i att leverera Internet till kunder som bort långt ifrån huvudnätet. Högsbynäts affärsidé bygger på att de vinster som uppnås genom centralt boende kunder finansierar utbyggnaden av nätet för dem som bor mer perifert. Det är således samma kostnad för alla och lite mindre vinst för Högsbynät än om de skulle ha gjort som övriga Internetleverantörer och försökt optimera vinsten. Den affärsmässiga tanken är att Högsbynät samtidigt skapar underlag för detaljhandeln Hemel i Högsby, där affärsmodellerna smälter samman och stödjer varandra genom att marknader byggs och integreras i en så kallad win-win situation mellan företagande och samhälls-entreprenörskap. Det är så bröderna tänker, att alla verksamheter skall relatera till varandra. Så bemanningsföretaget hyr ut personal till varuhuset. De har hållit sig till kommersiellt fastighetsägande riktat emot företag och inte till bostadsmarknaden eftersom det är inom företagsvärden de har sina kontakter och kunskaper. Företagandet har växt just genom strategin att fokusera på att ge sig in i verksamheter som har möjlighet att skapa synergier och sedan prova sig fram, där det ena leder till det andra. Således har nya affärsmöjligheter upptäckts och tagits tillvara.

Bröderna känner nu att det har uppnåtts en bra balans i och bland de verksamheter som finns i Högsby. Därför finns inga stora expansionsplaner för framtiden just i Högsby, dock på andra orter.

Om samhälls-entreprenörskapet

Sammy trivs i sin hemkommun och drevs initialt till ett företagande för att kunna stanna kvar i sin hemort. Satsningen ledde till en positiv utveckling och tillväxt. Han har tillsammans med sina bröder varit med att driva upp affärsrörelser och skapat arbetstillfällen och utvecklat samhällsservicen för kommuninvånarna genom Högsbynät som levererar Internet till ett och samma pris till alla i kommunen, även de som bor längst bort från huvudnätet. Organisationen är ett exempel på samhälls-entreprenörskap, som går hand i hand med ett traditionellt företagande.

Norrgrändens bygdeförening (kultur/turism)

Om representanten

Conny Lindgren är uppvuxen på lantbruk och tog under sitt yrkesaktiva liv över familjegården och utvidgade den från 50 till 500 hektar. Conny är nu pensionär och hans söner har tagit över driften av gården. Han var aktiv i Centern lokalt i Fagerhult under ett par år men gillade inte att sitta fast i ett partipolitiskt fack, utan ville kunna röra sig friare bland flera åsikter. Conny har varit aktiv i flera styrelser så som hem och skola föreningen, LRF Fagerhult och i ett skogsbruksområde för Södra skogsägarna. Han är fortfarande aktiv i Norrgrändens bygdeförening, där han är ordförande.

Om organisationen

Norrgrändens bygdeförening²⁷ är ideell och har cirka 140 medlemmar. I styrelsen sitter fem ledamöter och två ersättare. Alla i styrelsen har idag uppnått pensionsålder. Förutom kärntruppen i styrelsen finns ytterligare 15 till 20 personer som är aktiva vid arrangemang, bland annat en dansk och en holländsk sommargäst. Föreningen får från kommunen en byapeng på cirka 6 000 kronor som baseras på antalet invånare. Utöver detta finansierar föreningen den egna verksamheten. Föreningen är förmodligen bland de mest aktiva i kommunen med många arrangemang.

Om verksamheten

Föreningen bildades 1968 då den gamla folkskolan från 1923 i Skälsbäck lades ut till försäljning. Detta kulturminne fick inte hamna i privata händer tänkte byborna och en interrimstyrelse bildades, stadgar utfärdades och Norrgrändens bygdeförening skapades och köpte den gamla skolan av kommunen för 2000 kronor och fick därtill ett driftsbidrag. I många år användes skolan som föreningslokal och diverse aktiviteter i anslutning till verksamheten arrangerades. Sedan 1997 driver föreningen ett skolmuseum i byggnaden. Föreningen fick EU-bidrag för uppbyggandet av museet. Museet har över 1000 besökare per säsong, med många bussar som kommer med medlemmar från pensionärsorganisationerna PRO och SPF bland annat. Conny som själv har släkthanor i bygden känner väl till skolans historia och kan berätta många anekdoter när han ger guide turer till turistgrupper. I skolans tjänstebostäder har föreningen öppnat vandrarhem. I anslutning till skolan från 1923 finns det en ytterligare en skola, som är från 1880, som föreningen köpte av kommunen 1993, för 126 000 kronor. I denna skola finns ett godkänt kök där föreningen driver Caféverksamhet samt uthyrning till fester och andra liknande aktiviteter. Från början hade föreningen en anställd med bidrag i caféet, men efter att en entreprenör tog över badet i Fagerhult, som också har café gick omsättningen ner så mycket att nu driver föreningens medlemmar allt själva på ideell basis. Verksamheterna bedrivs under två intensiva sommarmånader, från strax efter midsommar till mitten av augusti, alla dagar i veckan förutom måndagar och tisdagar under fem timmar. Andra aktiviteter föreningen årligen ägnar sig åt är att arrangera en auktion, valborgsmässofirande, midsommarfirande, sommarfest (den så kallade hemvändardagen) samt kroppkakedagen. Auktionen ger cirka 20 000 i överskott och kroppkakedagen likaså. Föreningen erhåller även en del privat skänkta gåvor till auktionen samt även kontanter. Tillsammans bär alla dessa aktiviteter upp ekonomin med ett överskott som återinvesteras i verksamheten. Bland annat lades den äldre skolans tak om och för det fick man bidrag från Länsstyrelsen på 85 000 kronor samt att föreningen sköt till lika mycket. Även Högsby Sparbank gick in och sponsrade med 25 000 kronor. Det läggs från medlemmarna ner väldigt mycket tid, men de gillar det de gör och är pensionärer med en hel del tid. I år planerar föreningen att måla om skolorna.

Om samhällsentreprenörskapet

Föreningen är väldigt aktiv och driver både vandrarhem, skolmuseum och café. De två K-märkta skolorna hålls vid liv genom verksamheterna och renoveras fortlöpande. Föreningen anordnar också ett stort antal aktiviteter och kulturarrangemang i Skälsbäck och alla dessa verksamheter gynnar det lokala kulturlivet och skapar underlag för turism och därigenom det lokala näringslivet. Även i denna förening råder andan att problem är till för att lösas.

²⁷ För mera information om Norrgrändens bygdeförening, se: <http://forening.hogsby.se/norrgrandens/> (2010-05-28).

Sammanställning av studiens samhälls-entreprenöriella initiativ

De ovanstående åtta samhälls-entreprenöriella exemplen tillsammans med de resterande 22 i bilagan, visar initiativ inom ett brett spektrum av verksamhetssektorer, där representation finns från; socialt arbete, bygdeutveckling, kultur, integration, idrott, fritid och tillväxt. I tabell 2 nedan sammanställs de samhälls-entreprenöriella initiativen utifrån organisationsform, finansieringskällor samt den eller de sektorer initiativen verkar inom. Ur tabellen förstås att flertalet av de studerade samhälls-entreprenöriella initiativen har förgreningar till flera sektorer och är att betrakta som gränsöverskridande. De flesta initiativen har även flera finansieringskällor. I tabellen har den huvudsakliga finansieringskällan samt den sektor som initiativet har starkast förankring i placerats först. De beskrivna fallen i avsnittet är gråmarkerade.

Samhälls-entreprenörer	Organisationsform	Sektor	Finansieringskällor
Arne Svensson	Enskild firma	Landsbygdsutveckling/ tillväxt	Kommunala bidrag/ näringsverksamhet/ EU-bidrag
IK Östria	Ideell förening	Integration/idrott/fritid	Kommunala bidrag/medlemsavgifter/ EU- bidrag/viss komplementär näringsverksamhet
Hulta kretsloppsförening	Ekonomisk Förening	Landsbygdsutveckling	Kommunala bidrag EU-finansiering/ bygdepeng Länsstyrelsen
KoopS	Kooperativ som drivs som enskild firma	Socialt arbete	Bidrag från olika aktörer inom socialförsäkringssystemen/ näringsverksamhet
Linköpings Motorsällskap	Ideell förening	Idrott/fritid	Tävlingsarrangemang/kiosk och matservering/ kommunala bidrag för idrottsverksamhet/ kommunal borgen samt affärsverksamhet/
Bestorps byalag/ Östgötamat/ östsvenska turistrådet	Ideell förening & Ekonomisk förening	Landsbygdsutveckling/ turism	Medlemsavgifter/EU-bidrag
Yogakraft	Aktiebolag	Hälsa	Näringsverksamhet
Cirkus Cirkör	Ideell förening som äger ett AB	Tillväxt/kultur	Näringsverksamhet/bidrag från stat, kommun och landsting/forskningsmedel
Hela människan	Ideell förening	Socialt arbete	Gåvor och donationer/ Arbetsförmedlingens Fas 3 bidrag/EU-bidrag
Verdandi	Ideell förening	Socialt arbete	Arbetsförmedlingens Fas 3 bidrag
Fittja Drift & Underhåll	AB	Tillväxt	Näringsverksamhet
Ung Allians	Ideell förening	Tillväxt	Intresseföretags medlemsavgifter försäljning av UF tjänster till skolor kommunalt stöd
Southside	Ideell förening	Fritid	Kommunala bidrag
4Fathers	Ideell förening	Kultur	Sponsorer/nya icke ekonomiska samarbetsformer
Calle Franklin	Ideella föreningar & Franklins fastigheter AB	Socialt arbete/tillväxt/fritid	Medlemsavgifter/ bidrag från olika aktörer inom socialförsäkringssystemen /kommunala bidrag/näringsverksamhet
Puls	Ideell förening som äger ett AB	Socialt arbete/tillväxt	Anställningsstöd från aktörer inom socialförsäkringssystemen/näringsverksamhet
Byaföreningen i Ruskele/Bostadsstiftelsen Ruskele hus	Ideell förening	Landsbygdsutveckling/ tillväxt	Medlemsavgifter/kommunal borgen/kommunalt driftsbidrag
Lycksele konstförening	Ideell förening	Kultur	Kommunalt bidrag/medlemsavgifter/viss komplementär näringsverksamhet
Kristineberg fritid	Ekonomisk förening	Fritid/landsbygdsutveckling	Kommunalt driftsbidrag/ medlemsavgifter/näringsverksamhet

Samhälls- entreprenörer	Organisationsform	Sektor	Finansieringskällor
Aros sportklubb	Ideell förening	Idrott fritid	medlemsavgifter
Motorklubben Pharaohs	Ideell förening	Kultur/tillväxt	Arrangörsintäkter/ projektansökningar/medlemsavgifter/spon- sorer
Teater och kultur i Lycksele	Ideell förening	Kultur	Kommunalt bidrag/sponsorer/medlemsavgifter
Högsby IK	Ideell förening	Idrott/fritid	komplementär näringsverksamhet/ sponsorer/driftsbidrag från kommunen/medlemsavgifter
Högsbynät	AB	Tillväxt/ landsbygdsutveckling	Näringsverksamhet
Fågelfors Hatt-Ateljé	Enskild firma	Turism/tillväxt	Näringsverksamhet
Filadelfiaförsamlingen & Svenska Missionskyrkan	Enheter inom Svenska kyrkan	Socialt arbete	Bidrag/gåvor
Aboda Café	Enskild firma	Turism/tillväxt	Näringsverksamhet
Ruda samhällsförening	Ideell förening	Socialt arbete/fritid	Kommunala bidrag/sponsorer/medlemsavgifter
Norrgrändens bygdeförening	Ideell förening	Kultur/turism	Näringsverksamhet/ driftsbidrag/ kommunal bygdepeng/ medlemsavgifter
Allgunnens FVO	Ideell förening (momspliktig)	Turism/fritid	Försäljning av fiskekort

Tabell 2: Studiens samhällsentreprenöriella initiativ

Organisations- och verksamhetsform

Ser man till organisationsform framgår det att det är en övervikt av ideella föreningar, 23 stycken varav två äger ett AB. Tre organisationer är renodlade aktiebolag. Tre organisationer drivs som enskild firma samt en organisation är ett arbetskooperativ som drivs som enskild firma. Ser man till verksamhetsinriktning förefaller det som att samhällsentreprenörskapet inte är bundet till eller fokuserat kring en renodlad verksamhet inom en viss sektor, utan flyter relativt fritt över ett större spektrum. Således stödjer studien den utbredda synen att samhällsentreprenörskapet till karaktären är sektoriellt gränsöverskridande och relativt svårt att kategorisera.

Finansiering

Även ideell verksamhet kräver pengar för att kunna utföras. Samhällsentreprenörernas finansieringsformer är i de flesta fall en kombination av egenfinansierade och bidragsfinansierade, med hela spektrumet av variationer däremellan. Genomsnittet i studien är cirka 50/50 bidrag och egenfinansiering, men variationen är stor. Tre av studiens 30 samhällsentreprenörer är helt egenfinansierade genom näringsverksamhet och (beroende på hur man räknar) ett par stycken som är helt bidragsberoende.

De typer av bidrag som förekommer är:

- Olika former av kommunala bidrag som driftsbidrag, bygdepeng från Länsstyrelsen samt praktisk stöd som upplåtande av lokaler och kommunal borgen.
- Bidrag från socialförsäkringssystemens många sysselsättningsprogram som, Fas 3 ersättningar är vanligt förekommande finansieringskällor för organisationer som driver sociala företag.
- Olika typer av EU-bidrag, huvudsakligen från ESF-rådet och Leader²⁸ projekt.

²⁸ Medel för att bilda Leaderområde kan sökas från Länsstyrelsen. Projekt som får stöd via Leader ska rymmas inom något av landsbyggsprogrammets tre områden: förbättra jord och skogsbrukets konkurrenskraft, förbättra

- Bidrag från stat och landsting.
- Övriga bidrag som går att söka från olika fonder och stiftelser.
- Gåvor och donationer är bas för organisationer med koppling till trossamfund, men även allmännyttiga föreningar erhåller gåvor och donationer.
- Medlemsavgifter från privatpersoner är grunden för många föreningar samt medlemsavgifter från medlemsförbund och intresseföretag utgör en delfinansiering för nätverksrelaterade organisationer.
- Att söka privata sponsorer blir allt vanligare hos flera föreningar. Det villkorlösa sponsorskapet blir allt ovanligare, medan motprestationsbaserade vanligare.
- Forskningsmedel utgör en delfinansieringskälla för en av studiens samhällsentreprenörer.
- Flertalet samhällsentreprenörer sysslar med viss näringsverksamhet genom försäljning, till viss del av varor, men huvudsakligen tjänster och olika typer av arrangemang.
- Byte av tjänster utgör ett alternativ till eget kapital och behov av finansiering.

Sammanfattningsvis har samhällsentreprenörerna generellt sett små ekonomiska resurser att röra sig med och är beroende av de olika former för finansiering som de lyckats skapa. Kommunernas generella nedskärningar slår i flera fall relativt hårt mot den verksamhet som bedrivs. Det tvingar föreningarna att använda sin kreativitet i form av nytänkande, vilket är positivt, men svårigheten att få ekonomin att gå ihop tar mycket kraft ur flera av dem.

Diskussion av möjligheter, hinder och behov

Under de 30 intervjuer som genomförts med studiens samhällsentreprenörer har ett antal hinder, möjligheter och behov kring samhällsentreprenörskapets utövande förts fram. Att identifiera dessa hinder utgör det första steget i förståelsen av de specifika omständigheter och förutsättningar som råder för samhällsentreprenörskapet utövande. Nästa steg är att utifrån underlaget utreda vad som kan göras för att möta behoven för att tillrättalägga förutsättningarna för samhällsentreprenörskapets fortsatta utveckling. Här ger vi den bild som förmedlats av samhällsentreprenörerna genom intervjuerna.

De förekommande problem som ofta lyfts fram av samhällsentreprenörer återfinns huvudsakligen i lagar och regler samt finansieringsfrågan. Som framgått ur beskrivningarna av de samhällsentreprenöriella initiativen och tabell 2 är de flesta samhällsentreprenörer i mer eller mindre grad finansiellt beroende av offentligt stöd och olika typer av bidrag för sin verksamhet. Flera av samhällsentreprenörerna upplever sig också befinna sig i ett starkt beroendeförhållande till kommunerna, som kan påverka och styra handlingsutrymmet för samhällsentreprenörerna. Därför är det också naturligt att många av samhällsentreprenörernas upplevda hinder i utövandet av sin verksamhet relaterar till kommunerna, men även till andra myndigheters regelverk och policies.

Bearbetningen sker tematiskt enligt tre identifierade huvudområden som kategoriserats till; lagar och regelverk, kommuner och myndigheter samt ekonomi och finansiering²⁹. Till varje huvudkategori finns en tabell (tabell 3, 4 och 5) som i punktform sammanfattar respektive kategoris hinder, möjlighet och behov. Dessa tre huvudkategorier behandlas nedan var och en utifrån de tre rubriksättningarna; hinder, möjligheter och behov.

Lagar och regelverk

Ett civiliserat samhälles grundfundament bygger på juridiska regleringar för bland annat hur samverkan, produktion av varor, tjänster och transfereringar ska gå till. Det finns idag en mångfald nationella och EU-reglerade lagar och förordningar. Några lagar är under utredning för att anpassas till dagens rådande förhållanden. Nedan i tabell 3 redogörs för de lagar och regler som vid samtalen med samhällsentreprenörerna visat sig vara hindrande, vilka möjligheter som finns samt åtgärder som kan vidtas för att möta hindren, dvs. identifierade behov. De olika punkterna i tabell 3 utvecklas sedan i avsnittet.

²⁹ Dessa områden kan även kopplas till tidigare forskning gjord av Holmberg L., Kovacs, H., och Lundqvist, M. A., (2007).

Analys av lagar och regelverk som påverkar samhälls-entreprenörskapets utveckling	
Hinder <ul style="list-style-type: none"> • Regelverken kring EU- bidragen • Bidragens detaljstyrning • Projektformen • Oförutsedda effekter av regelverk • Skattelagstiftningen • Konkurrenslagstiftningen • Lagen om offentliga upphandlingsprocesser 	Möjlighet <ul style="list-style-type: none"> • Partnerskap • Den pågående översynen av skattelagstiftningen med avseende på ideella föreningar • Nätverksbyggande • Befintliga stödorgan som Leader, nyföretagarcentrum och Coompanion
Behov <ul style="list-style-type: none"> • Översyn av skattelagstiftningen, konkurrenslagstiftningen och LOU till att bättre gynna tredje sektorn • Koordinatorshjälp: <ul style="list-style-type: none"> - att söka bidrag - att samordna föreningar - företarstöd för tredje sektorn - verksamhetsutveckling av tredje sektorn 	

Tabell 3: Lagar och regler som påverkar samhälls-entreprenörskapets utveckling

Lagar och regelverk: hinder

Nedan följer de hinder som identifierats.

Regelverken kring EU-bidrag

Det finns flera hundra olika EU-program som under innevarande budgetperiod fram till 2013, delar ut omkring tusen miljarder kronor per år i form av EU-bidrag. Regelverken kring EU-bidragen har dock blivit väldigt svåra och verklighetsfrånvända som Raoul Hansson uttrycker det. Mats Wähleman berättar att han genom Hela Människan genomfört ett antal EU projekt och lämnat in ett antal ansökningar till Europeiska socialfonden genom ESF-rådet³⁰ som delvis är menat att fungera som riskkapitalist för sociala verksamheter, med syfte att skapa arbeten. *”Men de har blivit en revisionsbyrå istället för en entreprenörs- och nyföretagandecenter, så det är fullständigt löjligt att gå in idag då man måste veta och motivera i princip varför man har socker på bullarna och motivera vad det leder till för nya arbeten och så redovisa det. Det går inte att driva entreprenörskap på det viset, utan jag vet fler och fler som säger att vi har slutat, vi lämnar inte in några ansökningar längre för det är inte värt jobbet”.*

Den byråkratiska³¹ administrationen och det som praktiker och samhälls-entreprenörer upplever som paragrafrytteri är ett utbett fenomen. Arne Svensson som har liknande erfarenheter från EU-ansökningar som Wähleman och Hansson berättar: *”Leader Folkungaland som sitter i Mantorp är minst sagt besvärliga... de har bra ambitioner, men allt när det är frågan om EU- pengar, är så omständligt. De skall ha redovisningar till den milda grad, man blir så trött på det”.*

³⁰ Socialfonden stöder projekt som främjar kompetensutveckling och motverkar utanförskap, <http://www.esf.se/sv/vara-program/> ”2010-04-23)

³¹ Byråkrati är ett begrepp som används av samhälls-entreprenörerna i rapporten. I Max Webers ursprungliga betydelse avser byråkrati en metod att organisera arbetet och styra stora organisationer som samhället eller kommuner utan inre spänningar och konflikter. I vardaglig nedsättande bemärkelse har termen fått innebörden av ämbetsmannavälde och en administrativ apparat som är för omfattande och ineffektiv. Det är i den senare bemärkelsen som studiens samhälls-entreprenörer använder begreppet.

EU-projekt skall även vara stora, med stora belopp och många aktörer i samverkan, vilket ofta kan vara svårt för föreningar.

Bidragens detaljstyrning

Den allt hårdare detaljstyrningen med villkorade bidrag är mycket hindrande för samhälls-entreprenörskapet och för utvecklandet av hela tredje sektorn berättar Mats Wåhleman. ”... med specifika krav på tider, personal, kompetens, istället för att säga...vi har förtroende för er...vi vill att ni ska utföra det här jobbet. Men ni gör det som ni vill... ni får de här pengarna... så var det förr, men nu är det mer och mer detaljstyrt”. Kajsa Lind är inne på samma linje när hon berättar att det är viktigt för alla som vill stötta samhälls-entreprenörer eller den typen av utveckling, att ge både mental och resursmässigt plats för att stötta det oväntade i bemärkelsen att inte ha så strikta och definierade projektplaner om vad som ska uppnås och hur det skall gå till. Detta eftersom samhälls-entreprenörskapet ofta antar en processlik form, genom att ge sig in i det gränsöverskridande och okända, där svaren och lösningarna till målen inte alltid är så tydligt förutsägbara. Därför måste det finnas finansiella poster som täcker det oväntade samt även nya oförutsedda möjligheter.

Projektformen

Nästan alla bidrag ges i projektform, där projekt i motsättning till kontinuitetsperspektivet per definition har en början, ett innehåll och ett avslut.

Svårighet att skapa tillväxt

Tillväxt är ett begrepp som ofta står i fokus vid EU-ansökningar. Tillväxt är ett kvantitativt mål som oftast innebär hur många arbetstillfällen ett projekt kan generera inom en viss tidsperiod. Kajsa Lind från Cirkus Cirkör anser att ordningsföljden för vad som är orsak och vad som är verkan i tillväxtbegreppet bör omdefinieras i den sociala ekonomin. Hon tror att om en plats eller region skapar en grogrund för samhälls-entreprenörer, så uppstår så mycket mera än tillväxt som t.ex. en plats där människor vill bo, där människor engagerar sig, där det skapas nya idéer, det skapas nya affärer och projekt och samverkan mellan skola och fritid, det skapas förändring och det skapas liv i den regionen. Ur sådana förutsättningar uppstår tillväxt. Att skapa förutsättningar för sådana kontextuella och långsiktiga premisser går av naturliga skäl inte att få in i en rigoröst detaljstyrd och konkret måluppfyllande EU-ansökan, vilket utgör ett hinder för att uppnå just det efterlysta målet tillväxt. Projektformen är alltså inte en lämplig form för att skapa tillväxt.

Kortsiktighet

Allt flera bidragsfinansierade aktiviteter sker i projektform. Att säkerställa långsiktighet genom ekonomisk försörjning för projekt som visar sig lyckade borde vara viktigt för både att få återbäring på investerade pengar och uppnå projektets planerade samhällsnytta. Mats Wåhleman berättar om ett EU-projekt på mellan sju och åtta miljoner som han var med om att driva under åren 2005 till 2008. Före projektstart hade arbetsförmedlingen, försäkringskassan och kommunen på högsta nivå beslutat att permanenta det aktuella projektet om det vid projekttiden slut visades lyckosamt. Projektet genomfördes och blev en succé där över 80 procent av deltagarna kom ut i riktiga arbeten. Myndigheterna hade vid projektslut dock bytt åsikt och ansåg sig inte ha råd att omvandla projektet till en permanent verksamhet. Flera sociala företag som KoopS och Puls är kritiska till den korta tid på tre till sex månader som människorna som ingår i socialförsäkringssystemens program får vara verksamma i ett projekt. Sociala företag försöker skapa och bygga upp en känsla av egenvärde och en meningsfull tillvaro för människor med fysiska eller psykiska problem eller handikapp och som ofta står långt utanför en möjlig arbetsmarknad. Med den korta tid som projekten löper

får de sociala företagen inte möjlighet att ta det fulla ansvaret för läkandeprocessen och utvecklandet av dessa människor. ”Det är nästan omöjligt att lära känna människor och göra ett socialt arbete med dem samt lära och förbereda dem för uppdrag ute i det ordinarie arbetslivet på så kort tid. Den höga omsättningstakten skapar även disharmoni i gruppbildningen med ständigt pågående förändringsprocesser” berättar Malena Storm

Det handlar även om så mycket mer än att bara ge de utsatta en sysselsättning, det handlar ofta om att bygga upp dem som människor igen och ge dem möjlighet att ingå i en social kontext och ett socialt sammanhang där de har ett syfte och är behövda. ”Dessa personer bOLLAS ofta mellan olika regelverk och budgetar, med resultat att de får stanna i korta perioder inom varje projekt för sedan att föras vidare till ett annat sysselsättningsprojekt någon annan stans. En projekttid på 3-6 månader ger ofta inget för dessa människor, utan det krävs betydligt mera för att uppnå en utveckling och förbättring av en person med svår bakgrund som missbruksproblematik, misshandel eller långvarigt isolering”, berättar Lena Holmgren på Puls. För att kunna driva ett socialt utvecklingsarbete med dessa människor vilket är huvudmålet med sociala företag, är det viktigt med kontinuitet för personerna som ingår i programmen och att de inte kontinuerligt flyttas mellan olika projekt.

Oförutsedda effekter av regelverk

Malena Storm på KoopS berättar om en person som vid utgången av ett projekt på 3-månader hade anpassat sig bra och hade potential att bli anställd av KoopS genom lönebidrag eller ett nystartsstöd eftersom han hade ett antal färdigheter. Trots samtal med Jobbtorget, som indirekt är kommunen, fick han inte stanna kvar på grund av regler om projekttiden. En vecka senare hade personen placerats i ett nytt sysselsättningsprojekt i ett annat socialt företag i Linköping. Förutom de mänskliga värdena som inte tillgodoses är det organisatoriskt naturligtvis mycket svårt att planera och tillhandahålla en verksamhet som säljer tjänster inom tio till tjugo olika verksamhetsområden när människor kommer och går var tredje till sjätte månad.

Ett annat exempel på ett till synes kontraproduktivt regelverk i AF sysselsättningsprogram förstås utifrån en kvinna på 62 år som varit egen företagare och har många kunskaper, men som varit borta från arbetsmarknaden länge. Hon var anställd sex månader i fjol sommar av KoopS och fungerade bra i caféverksamheten vid Göta kanal som handledare för invandrarkvinnorna. Kvinnan går fortfarande arbetslös och KoopS ville anställa henne till sommaren igen. Detta godkände emellertid inte Arbetsförmedlingen, med motiveringen att personer som varit i sysselsättningsprogram inte får gå tillbaka till samma organisationsnummer med mindre än att det har gått tolv månader däremellan, även om det gäller en säsongsanställning.

Stränga regler kring hygienkontroller och krav på varudeklaration är ett hinder berättar flera som driver sociala företag och som vill försöka hitta sysselsättning för bland annat analfabetiska invandrarkvinnor. Reglerna säger att det endast får bakas och säljas om det finns ett godkänt kök och att det finns en innehållsdeklaration som går att garantera. Detta var således inget KoopS vågade ge sig in i. I anslutning till Skäggetorp finns många kolonilotter som är populärt bland de boende att odla på. En idé KoopS hade var att starta en saluhall. I en mångkulturell stadsdel skulle det vara värdefullt att kunna ta tillvara på mångfalden dit många kunde komma och känna lukter och se maträtter från olika kulturer och inte minst handla närproducerad frukt och grönsaker. Det visade sig emellertid att koloniverksamhet endast får bedrivas för egen förbrukning, inte för kommersiellt bruk.

Skattelagstiftningen

Den rådande skattelagstiftningen ger konsekvenser som upplevs som hindrande för ideella föreningar och tredje sektorn, vars syfte inte är att generera vinst åt enskilda ägare, utan att verka för ett högre samhällsentreprenöriellt ändamål. Flera av studiens samhällsentreprenörer berättar hur skattelagstiftningen slår emot deras verksamhet vad gäller såväl att sälja som att byta tjänster.

Byte av tjänster

En av de konkreta hinder som befintliga skatteregler utgör för samhällsentreprenörskapets utveckling är kravet på att marknadsvärdet ska räknas ut och beskattas vid byte av tjänster. För utvecklingen av nya gränsöverskridande nätverksbaserade verksamheter så som 4Fathers filmprojekt, är lagstiftningen mycket hämmande. Direkt sponsring är skattebefriat, men idag är det allt ovanligare att företag ger förbehållslösa sponsorpengar. Ofta krävs en motprestation. Exempel på en sådan motprestation skulle i 4Fathers filmproduktion vara att ett företag skulle vilja ha en produktplacering i filmen. I så blir det inte sponsring utan värdet på produktplaceringen skall räknas ut och tas upp till beskattning som en intäkt. Ett annat exempel på byte av tjänster som måste tas upp till beskattning är om den ideella föreningen 4Fathers utformar en reklamkampanj för ett företag gentemot att få låna företagets studio.

Ideellt och icke kommersiellt drivna projekt, där pengar inte överförs utan ”know how” byts, har enligt Thomas Dahl möjligheter att skapa stora kulturella och ekonomiska värden. Det leder samtidigt till att människor sätts i arbete, inte minst unga designers som ännu inte har hunnit bygga upp en egen portfolio, har genom deltagande i sådana nätverk möjlighet att verka i produktioner där kontakter knyts och produkter skapas som de sedan kan visa upp för potentiella arbetsgivare. Risken så som skattelagstiftningen är utformad nu, är att sådana samhällsnyttiga projekt inte kommer till stånd.

Ideella föreningars omsättning

Ideella föreningar är i likhet med andra svenska juridiska personer i princip skattskyldiga för alla sina inkomster. Det finns emellertid särskilda regler på inkomstbeskattningens område som på olika sätt undantar ideella föreningar, registrerade trossamfund och stiftelser från skattskyldighet³². Skattefördelarna består i att de inte är skyldiga att betala inkomstskatt eller mervärdesskatt, under förutsättning att minst 80 procent av inkomsterna används för organisationens egna aktiviteter³³. I Skatteverkets regler för ideella föreningar och stiftelser (SKV 324) anges att det i princip är verksamhetens karaktär som avgör, vilket innebär att icke-affärsdrivande verksamhet inte beskattas, medan affärsverksamhet (näringsverksamhet) beskattas. Som undantag för detta gäller dock de fall där affärsverksamheten är en liten del av verksamheten eller där den är en logisk del av föreningens verksamhet, t.ex. inträdesbiljetter, eller att den är en traditionell inkomstkälla, t.ex. lotterier eller bingo.

Som lagstiftningen ser ut idag för kulturell- och ideell verksamhet är den alltså skattebefriade upp till en viss omsättningsnivå, men går föreningen över den nivån, kan skattemyndigheten anse det som näringsverksamhet, med följd av att hela omsättningen skall tas upp till beskattning. Just detta hände Högsby IK. Björn Garpensted berättar att man inom idrottsrörelsen idag inte håller på med bingo och lotter längre, utan för att klara verksamhetens kostnader måste de vara mer aktiva än som så. Även han berättar att sponsorer ofta kräver större motprestationer än reklamplats samt att få sitt namn i ett program.

³² Regeringens proposition 2009/10:55 ”En politik för det civila samhället”, Stockholm 2009.

³³ SOU 2007:66 ”Rörelser i tiden – Slutbetänkanden av Utredningen om den statliga folkrörelsepolitiken i framtiden”, Fritzes kundtjänst, Stockholm, 2007.

Norrgrändens Bygdeförening som bedriver många aktiviteter och är duktiga på självfinansiering, är rädda för att drabbas av skatteimplikationer om de ökar verksamheten ytterligare. Därför väljer de bort att samordna sig med andra närliggande turistattraktioner i kommunen så som t.ex. med Fågelfors Hatt-Ateljé, dit också busslaster med turister kommer. Conny Lindgren uttryckte det: *”Hela syftet med den ideella verksamheten försvinner i så fall och hela idén och värdet med att jobba ideellt och göra allt detta försvinner”*.

Mervärdesskatten är kopplade till inkomstlagstiftningen om skattebefrielse för allmännyttiga ideella föreningar och registrerade trossamfund, vilket innebär att föreningar som inte behöver betala inkomstskatt på sina näringsinkomster inte heller behöver betala mervärdesskatt på försäljning av varor och tjänster. Europeiska kommissionen har beslutat inleda fördragsbrottsförfarande emot Sverige för att vi inte följer Europeisk lagstiftning och att det inte är förenligt med EG-rätten att betrakta allmännyttiga ideella föreningar som en verksamhet som på grund av att den inte anses som yrkesmässig inte skall omfattas av mervärdesskattesystemet. En utredning har gjort (Mervärdesskatt för ideella sektorn, Ds 2009:58) vilken lett fram till förslaget att den svenska lagstiftningen bör anpassas till EG-rätten så att även allmännyttiga ideella föreningar och trossamfund vid en omsättning på mer än 250 000 kronor skall omfattas av mervärdesskattelagen³⁴. Den redan ekonomiskt ansträngda tredje sektorn kommer drabbas av detta och Rickard Bengtsson som är ordförande i Civilsamhällets organisationer för samverkan (Civos) anser att föreningslivet skulle rasa samman av en sådan administrativ och ekonomisk smäll³⁵. Beslut i frågan är dock inte tagit ännu.

Försäljning av tjänster

Ideella föreningar som startar sociala företag kan så som skattelagstiftningen idag är utformad inte sälja tjänster till andra företag utan att momsregistreras och beskattas. Raoul Hansson berättar att det ligger en latent fara som få har tänkt på i rådande skattelagstiftning. *”Många sociala företag är uppbyggda kring föreningen. Man har inte startat ett bolag utan har kvar föreningen och kallar det ett socialt företag. Och så tar man emot AF Fas 3 handledararvoden till föreningen samtidigt som man är ett socialt företag och säljer och producerar varor. Då betyder det att arbetsförmedlingens bidrag blir skattepliktiga”*.

Konkurrenslagstiftningen

Lagstiftningen om otillbörlig konkurrens vid driftsbidrag till glesbygdsområden är problematisk. Flera samhälls-entreprenörer har haft funderingar på att bilda ekonomiska föreningar i syfte att hålla byns konkursdrabbade affär vid liv genom att driva den lokala affären vidare i egen regi med ideell arbetskraft. Föreningar i både Linköping, Lycksele och Högsby berättar om sådana initiativ som tagits hos både individer och föreningar, men som inte blivit av på grund av att konkurrensverket säger att det blir otillåten konkurrens om kommunen går in och ger ett driftsbidrag. I de byar där detta har varit aktuellt, har befolkningen ofta varit äldre med många mil till närmaste affär. Alternativet för många äldre är då att beställa färdtjänst, på kommunernas bekostnad.

I Kristineberg som ligger i Lycksele kommun satte konkurrenslagstiftningen stop för ett kommunalt utlovat bidrag till den ekonomiska fritidsföreningen som bildades för att ta över kommunens drift av fritidsanläggningar. Bidraget skulle gå till att öka energieffektiviteten i

³⁴ Regeringens proposition 2009/10:55 ”En politik för det civila samhället”, Stockholm 2009.

³⁵ Dagens Industri, ”Moms dödar ideella sektorn”, 30 april – 2 maj, 2010.

anläggningarna. En grundinvestering på 600 000 kronor skulle ge årliga besparingar på 200 000. Det skulle ha gjort en mycket stor skillnad för föreningen, som brottas med stora ekonomiska bekymmer. Eftersom den ekonomiska föreningen har en omsättning på 1,5-2 miljoner kronor räknas driften som näringsverksamhet och det skulle bli otillbörlig konkurrens om kommunen sköt till pengar. Föreningen har inga egna möjligheter att gå in med pengar och eftersom de har dålig ekonomi, så hotas hela verksamheten på sikt tack vara en lagstiftning som inte fyller en konstruktiv funktion i detta fall.

Lagen om offentliga upphandlingsprocesser

Imran som driver Fittja Drift och Underhåll berättar att han har försökt engagera politiker och förklara att upphandlingsprocesserna måste förenklas och påpekar att även de sociala och kvalitativa aspekterna bör beaktas och inte bara priset. Han anser att kommunen inte tar sitt ansvar när de endast ser till priset. Pris och kvalitet har en viss benägenhet att hänga samman och om endast priset beaktas, leder det ofta till att den ursprungliga entreprenören byts ut och den nya entreprenörens låga pris kan leda till dålig kvalitet.

Lagar och regelverk: möjligheter

Nedan redogörs för de möjligheter som relaterar till lagar och regelverk

Svårigheten med EU-bidragen – att bilda partnerskap

Sverige är idag bland de länder som tar hem minst pengar från EU. EU-projekt skall vara stora, med stora belopp och många aktörer. Det kan vara svårt för föreningar och små organisationer att genomföra. Ett alternativt är att gå samman med andra organisationer och bilda partnerskap vid ansökningar. Partnerskap mellan föreningar och myndigheter är en alternativt samarbetsform som ofta används i Europa, men som inte är så vanligt i Sverige berättar Mats Wähleman. Fördelen är att myndigheten ser sig som en samarbetspart istället för som revisor.

Skattelagstiftningen för ideella föreningar

Skattelagstiftningen från 1974 som gäller för ideella föreningar håller för närvarande på att ses över (Stiftelse- och föreningsskatteutredningen, dir. 2007:97). I juni 2009 föreslogs i betänkandet ”Moderniserade skatteregler för ideell sektor (SOU 2009:65) enhetliga regler om skattebefrielse för ideella föreningar och religiösa stiftelser. Vissa krav på allmännyttiga ändamål och krav på den bedrivna verksamheten fanns kvar, men förslaget innebar en betydande utvidgning av det område inom vilket det går att verka med skattefrihet. I utredningen föreslås de nya reglerna gälla från och med 2011 och utredningen har remissbehandlats och förslagen bereds inom Regeringskansliet³⁶. Remissen medförde stort motstånd från bland annat riksidsrottsförbundet och lagförslaget drogs tillbaka för vidare bearbetning. Ett nytt lagförslaget var aviserat till mars 2010. Förändringar är under vidare utredning och förväntas vara positiva och mer anpassade till dagens rådande förhållanden och behoven hos ideella föreningar och stiftelser.

Nätverksbyggande

Om skattelagstiftningen ändras kan nätverksbyggande där tjänster byts istället för pengar vara ett alternativt sätt att driva verksamhet för resurssvaga ideella föreningar som sysslar med välgörenhetsarbete, kulturella eller andra samhällsnyttiga funktioner. Internationella sociala nätverksbyggen som MTC (Multi talent cooperation) genom informationssystem typ webbforum och communities kräver kunskaper, men i mindre lokala sammanhang finns ofta

³⁶ Regeringens proposition 2009/10:55 ”En politik för det civila samhället”, Stockholm 2009.

breda etablerade nätverk mellan lokalsamhällets aktörer. Ett par exempel är det sociala företaget Puls som lånar utrustning av och bytte tjänster med andra företag i regionen och 4Fathers som bygger internationella nätverk för kunskaps- och produktionsutbyte och byter tjänster med lokala samarbetspartners.

Befintliga stödorgan

Leader, Nyföretagarcentrum och Coompanion finns och dessa fyller en stor funktion för företagsutvecklande, tillväxt och hjälp till att söka bidrag. Samhällsentreprenörerna säger dock att unga som vill starta företag och föreningar inom tredje sektorn ofta inte vänder sig till dessa för service av olika orsaker. De unga känner sig inte bekväma på nyföretagarcentrum med utvecklande av affärsplaner med mera och så kan det nog vara för flera aktörer inom tredje sektorn. Leader hjälper till vid EU ansökningar, men upplevs ofta omständliga och väldigt regelstyrda.

Lagar och regelverk: behov

Som framgått vid flera intervjuer i Lycksele kommun blir de skattefinansierade resurserna till ideella verksamheter allt mindre. Att för idéburna ideella verksamheter skattebefria byte- och försäljning av varor och tjänster är ett sätt att kompensera de minskade bidragen och öka förutsättningarna för verksamheter att utvecklas och även växa. Flera av studiens samhällsentreprenörer är inte ens medvetna om att marknadsvärdet av byte av tjänster ska tas upp till beskattning.

Lagen om offentlig upphandling

Som Lagen om offentlig upphandling (LOU) och Lagen om Valfrihetssystem (LOV) fungera idag gynnas ofta inte lokala små företag vid upphandlingarna, utan det är resursstarka internationella företag som får kontrakt och marknadsandelar³⁷. Sven Olof Dahlgren anser att LOU är hindrande genom det tvingande anbuds-förfarandet och ser en flexiblere lösning till anbud i att kommunerna går ut och gör upphandlingar för mindre belopp, under ett basbelopp t.ex., vilket kan göras flera gånger per år istället. Reglerna för auktorisering och kvalitetssäkring borde ses över, inte minst för att gynna de lokala småföretagen och intressegrupper bättre.

Koordinatorshjälp

Många föreningar talar om att det skulle behövas koordinatörer som hjälper dem med praktiska funktioner, allt från att söka bidrag, samordna arrangemang till nyföretagande- och verksamhetsutveckling. En koordinatorstjänst med samlade kunskaper om tredje sektorns behov enligt nedan skulle vara en tillgång, för nuvarande verksamhet och för sektorns framtida utveckling. Kunskaper finns redan inom nyföretagarcentrum och Leader, men en enhet specialiserad emot tredje sektorn efterfrågas.

För att söka bidrag

De flesta samhällsentreprenörer i studien representeras av olika typer föreningar som mer eller mindre är beroende av olika bidrag för att kunna bedriva verksamhet. Dessa föreningar är inriktade på en idéburen verksamhet och ofta inga experter på att söka bidrag. I och med kommunala bidragsnedskärningar, blir den finansiella situationen allt svårare för många föreningar och vikten av att söka bidrag från stiftelser, fonder och råd allt större. Att söka EU-bidrag är en komplicerad process som idag blivit en affärsmarknisch för konsultföretag. Föreningar

³⁷ Se vidare Sundin, E. & Tillmar, M. (2010) Uppföljning av "Eget Val" inom hemtjänsten i Linköpings Kommun: Utförarperspektiv, Helix rapportserie, Linköpings Universitet

har ofta inte de resurser som krävs för att anlita konsulter. Samhällsentreprenörerna skulle således behöva hjälp med att navigera sig igenom bidragsdjungeln, med rådgivning från vilka källor de kan söka medel till handgriplig hjälp med ansökningsförfarandet och redovisningar, då många föreningars kunskaper inte ligger inom detta område, utan på det idéburna verksamhetsplanet.

För evenemangsverksamhet

Flera av samhällsentreprenörerna som arrangerar olika typer av konst- och kulturevenemang lyfter fram behovet av någon som koordinerar olika föreningars arrangemang så det inte bli krockar. Om två större arrangemang råkar sammafalla i tiden, kan det innebära ekonomisk kris för en ekonomisk förening med svag ekonomi, speciellt i en mindre kommun där antalet potentiella besökare är begränsat.

Företagarstöd för tredje sektorn

Det är flera av representanterna som önskar sig en servicefunktion från kommunen som jobbar med att legitimera, stötta och ge support till nya företag. Det skulle vara en inrättning som kan ge rådgivning specialiserad för små enkla rörelser och tredje sektorn. Imran Ahmad säger ”*då tror jag att företagaren skulle känna sig jättetrygg och våga fråga i förväg innan det skulle gå snett med något*”. Tommi Vaara är inne på samma spår vad gäller ung företagsamhet. ”*Det fokuseras ofta kring kapital när det gäller nyetableringar, men det är inte alltid finansiering som behövs för att stimulera nyföretagsamhet utan expertishjälp*”. Imran och Tommi representerar två olika grupper, invandrare och unga, som båda står ganska lika inför förutsättningen att starta företag, med relativt liten kunskap om hur många av samhällets komplicerade funktioner och regelverk fungerar. Befintliga aktörer som Nyföretagscentrum och Coompanion finns, men många utnyttjar inte dem av olika orsaker, som att det är en främmande värld som granskar affärsplaner hårt. Uppslagen till affärsidéer dessa båda grupper unga och invandrare kommer med är ofta inte så komplicerade och omsättningen är ofta inte så hög, åtminstone inte i början. Med en koordinatorsfunktion anpassad till ovanstående målgrupp skulle betydligt flera känna sig trygga i att starta små rörelser tror Imran och Tommi.

*Integrationsfokuserat Nyföretagarcentrum i Linköpings kommun*³⁸

Sedan 1:e april 2009 har i Linköping på kommunens initiativ en liknande funktion av den som efterlystes ovan inrättats i form av en filial till Nyföretagarcentrum i stadsdelen Skäggetorp. Nyföretagscentrum är inget unikt utan finns på över 100 platser runt om i Sverige. Det som är speciellt med denna filial är att den vänder sig emot en specifik grupp, invandrare som behöver stöd och rådgivning för de förutsättningar som råder för att kunna driva företag här. Många invandrare har drivit företag i sina tidigare hemländer, men känner inte till regelverken och affärskulturen i Sverige. Ambitionen är att arbeta mera med integration och komma nära människor med icke svenskt ursprung. Ett antal intressenter kopplade till integrationsfrågor är knutna till Nyföretagarcentrumet och ambitionen är att både skapa integration såväl som nyföretagande. En liknande tjänst skulle inrättas för tredje sektorn ändamålsenliga behov.

Kommuner & myndigheter

Kommunerna och olika myndigheter är viktiga intressenter för samhällsentreprenörer, inte minst när det gäller finansieringen. En del av studiens samhällsentreprenörer har synpunkter på kommunernas och myndigheternas utformning och funktioner idag. Det skall sägas att de

³⁸ Torbjörn Nilsson (red), ”Linköpings näringsliv”, 2010/2011, broschyrmaterial från Nulink, VTT Grafiska Vimmerby, 2010.

allra flesta samhällsentreprenörerna i stort sett är nöjda med samarbetet med kommunerna. Att hinder och brister upplevs är en naturlig del av stora system med många aktörer där många olika aktiviteter hanteras, med många olika agendor samt många olika viljor och önskningsar. De allra flesta aktörer vill ha "något" av kommunerna, hjälp och stöd, medel, beslut om något osv. och alla kan inte få allt. Läsaren bör därför hålla i minnet att aktörer som fått igenom sina önskningsar och skapat ett bra samarbete med kommuner eller myndigheter ofta inte har några kritiska synpunkter, medan aktörer som inte fått det de vill uttrycker sig mer kritiskt. Detta avsnitt handlar emellertid mer om kommuner och myndigheters organisations- och funktionssätt. Tabell 4 belyser de möjligheter, hinder och behov som samhällsentreprenörerna har lyft fram.

Analys av kommuners & myndigheters påverkan på samhällsentreprenörskapets utveckling	
<p>Hinder</p> <ul style="list-style-type: none"> • Storlek • Organiseringsproblemet - bristande helhetsperspektiv: <ul style="list-style-type: none"> - olika resultatenheter - bristande kommunikation mellan myndigheter - myndigheters svårigheter att förstå tredje sektorn - kommuner som konkurrerar med tredje sektorn • Politikers delegerande till tjänstemännen • Centralstyrningen 	<p>Möjlighet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Överenskommelsen • Samordningsförbund mellan olika förvaltningar. Samordningsfunktioner mellan föreningslivet och tredje sektorn (tex stadsdelsutvecklingskontor) • Samarbete mellan politiker, tjänstemän och tredje sektorn • Tillägget till konkurrenslagstiftningen (sedan årsskiftet 2010) som anger att kommuner inte ska konkurrera med näringslivet.
<p>Behov</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ett större helhetsperspektiv, som motverkar att samhällsekonomiskt lönsamma projekt havererar pga avgränsade mål i olika resultatenheter. 	

Tabell 4: Kommuner & myndigheters påverkan på samhällsentreprenörskapets utveckling.

Kommuner & myndigheter: hinder

Nedan följer de hinder som samhällsentreprenörerna lyft fram kring kommuner och myndigheter.

Storleks- och, organiseringsproblematiken

Flera samhällsentreprenörer talar om att kommunerna blivit för stora och byråkratin för omfattande. Människor vet inte vem de skall kontakta och prata med och de bOLLAS ofta runt till olika enheter av kommuntjänstemännen själva. Kommuntjänstemän upplevs inte kommunicera med varandra och regelverken har blivit så omfattande att helhetstänkandet och visionerna försvinner i byråkratin.

Många samhällsentreprenörer ser i sin utövande verksamhet systemfel i mötet med myndigheter som tar sig uttryck i avsaknad av helhetstänkande samt att olika myndigheter inte tycks samverka med varandra. En annan aspekt är att politikerna gett ifrån sig för stor makt till tjänstemännen. Att målet med verksamheten, uppdragets syfte som skall vara samhällets nytta har tappats bort i organiseringen av olika nämnder och förvaltningar. Sven Olof Dahlgren som själv har ett förflutet som politiker säger: *"Kommunala tjänstemän är alldeles för rädda för att göra fel och rädda för att göra fel är samma sak som att vara rädda om sitt jobb. Jag saknar att kommunen ska se helheten och inte bara gömma sig bakom regelverket, utan titta på vad vi är mest betjänade av när man tittar på den totala kommunala servicen"*. Nedan följer några sådana exempel.

Organiseringsproblemet – bristen på holistiskt perspektiv

Ett stort problem tycks ligga i effektivitetstänkandet på resultatenhetsnivåer. I stora system där alla konsekvenser och effekter är svåra att överblicka, kan resultatet sett ur ett helhetsperspektiv bli att kostnaderna ligger på andra resultatenheter än vinsterna. Vid en investering som skulle vara samhällsekonomiskt nyttig, men den resultatenhet som bär kostnaden inte kan räkna hem vinsten, gynnas inte resultatenhetens mål med följd att den samhällsekonomiskt goda investeringen inte kommer till stånd.

Olika resultatenheter

För att exemplifiera organiseringsproblemet kan hanteringen av ungdomar i farozonen för att hamna i kriminalitet belysas. Fritidsledare som har möjlighet att göra ett stort presumtivt arbete med denna grupp ungdomar utgör idag ett yrke med låg status och det är många människor som jobbar med ungdomar på fritidsgårdar som inte har någon formell utbildning vare sig som fritidspedagog eller fritidsledare. Som Behzad Dariusson på fritidsgården Southside uttrycker det: *”Att kunna påverka barn och ungdomar är en viktig funktion. Att vem som helst kan få lov att ta detta ansvaret är förvånansvärt. Arbetsförmedlingen skickade hit en arbetslös lastbilsförare...med all respekt för lastbilsförare, men vad kan han bidra med i en fritidsgårdsverksamhet till ungdomar som är stökiga.”* Den totala samhällskostnaden för att låta människor falla igenom nätet är sannolikt betydligt högre än vad en mera presumtiv resurssatsning skulle vara. Ingvar Nilsson och Anders Wadeskogs³⁹ forskning har visat att om en narkoman tas in i en verksamhet och lyckas bli drogfri tjänar samhället enorma summor. Generellt säger de att det inte finns någon insats som inte lönar sig ekonomiskt.

Ett citat som sammanfogar tre av de aktuella problemområdena; olika resultatenheter, myndigheter som inte kommunicerar med varandra och avsaknaden av helhetsperspektiv, förstås ur det problem som byalaget i Bestorp upplevde *”att det är för täta skott mellan varje nämnd och tjänsteman i kommunen. ”De ser till sin egen budget och ser till sitt uppdrag, men ser inte hur det påverkar en hel landsbygd”*.

Myndigheter som inte kommunicerar

Som det är idag upplevs många individer bollas mellan socialen, försäkringskassan och arbetsförmedlingen utan dialog myndigheterna emellan. Det gäller en stor grupp människor, både sjuka och sjukskrivna, personer som ingår i något socialförsäkringsprogram samt unga invandrare som vill försöka få ett riktigt arbete.

Den konsekvensanalys som Bestorpsborna i Bestorps byalag gjorde av hur samhället skulle påverkas av att skolan lades ner, ledde fram till flera punkter som visade att myndigheterna som hade utrett frågan inte hade koordination mellan de olika involverade nämnderna. *”I konsekvensanalysen blev det uppenbart att kommunens olika nämnder inte pratar med varandra. Alla har sina egna ansvarsområden och budgetar. När man tittar på landsbygden kan man inte titta med en sådan snäv syn, utan allting hänger samman. Skolan påverkar infrastrukturen som påverkar företaget i sin tur”*. Flera faktiska missar gjordes så som att grannbyns skola som Bestorpseleverna skulle bussas till behövde för att kunna ta emot de nya eleverna byggas ut, vilket var en omöjlighet eftersom den aktuella skolan ligger i Europas största eklandskap och är ett naturskyddsområde. När byborna ringde upp och informerade ansvarige person på Länsstyrelsen för naturskyddsområden om vad som var på gång, gick han

³⁹ I., Nilsson, A., Wadeskog, (2008) ”Individen i centrum, det är bättre att stämma i bäcken än i ån”, Skandia försäkringsbolag, Tryck o Rit, Stockholm.

i taket. ”När det gäller landsbygd måste ett holistiskt perspektiv tas eftersom det är ett infrasystem där allt hänger samman och det är svårt för kommunens nämnder att anta”.

Kunskapen om tredje sektorn

Det är inte bara banker som har svårt att förstå vad aktörer inom tredje sektorn är och representerar, både juridiskt och ekonomiskt. Calle Franklin berättar om svårigheten för både vanliga människor och myndigheter att förstå vad ett socialt företag representerar. ”När jag tackade ja till att vara med i styrelsen för PULS tänkte jag, ja jag kan väl vara med där, utan att veta vad Puls var. Men sen när man börjar sätta sig in i det så förstår man vilken grej det är, och så möts man av oförstånd och okunskap. Det är frustrerande”

Ett socialt företag som Puls får inga kommunala bidrag men är heller inte ett renodlat företag eller aktiebolag i normal bemärkelse, utan hamnar någon stans mitt emellan och det märks framför allt vid bidragsansökan till olika projekt. Ett sådant exempel är Puls investering i 200 000 kronor för industritvättmaskiner och torktumlare för att tvätta arbetskläder åt företag, bilföretag, smidesverkstöder, åkerier m.fl. Puls sökte investeringsbidrag så som alla företag kan göra hos Länsstyrelsen och fick avslag för att företaget inte bedrivs på marknadsmässiga villkor. Vid återkoppling till länsstyrelsen angående vad Puls gjorde för fel vid ansökan, blev svaret: ”det var inget fel, men ni har ju så mycket bidrag och så där”. Puls har inga bidrag i den bemärkelsen, annat än att de som jobbar på Puls har praktikplatser. När Calle Franklin berättade för den aktuella tjänstemannen att han på Franklins fastigheter har två målare, där båda har bidrag från arbetsförmedlingen för arbetsskador. ”... betraktas inte jag som ett marknadsmässigt företag då för att jag har två stycken som jobbar med lönebidrag. Jo svarade representanten på Länsstyrelsen, men det är liksom en annan sak”. Syftet med ett lönebidrag är att människor inte kan jobba för fullt, p g a arbetsskadan eller att de behöver mera handledning osv. och lönebidraget är menat att utjämna skillnaden mellan deras kapacitet och full kapacitet. Det diskuterades mycket fram och tillbaka, men det framstod att handläggaren på Länsstyrelsen egentligen inte förstod vad Puls är – ett socialt företag.

Verksamhetskonkurrens mellan kommuner och tredje sektorn

I Lycksele har det uppstått en konkurrenssituation mellan kommunen och det sociala företag Puls, samma företag som kommunen var med om att starta mer än tio år tidigare. Kommunen hade sökt och fått tio miljoner i EU-medel, avsedda för att starta en verksamhet som de kallar Resurscentrum. Resurscentrum har en affärsplan som är identisk med Puls. Det talades om samarbete i början, men så har det inte blivit och Resurscentrum ger sig nu in på samma verksamhetsområden som det Puls driver. Företrädarna för Puls menar att det vore bättre att lägga resurserna på det redan etablerade och fungerande Puls och tillsammans utveckla det för att sysselsätta 100 personer istället för de 65 som finns i Puls idag. På Puls är de rädda att myndigheterna i framtiden kommer att flytta över de utplacerade personerna till Resurscentrum istället.

En liknande rivalitet råder för ovan nämnda tvätterier som Puls investerade 200 000 kronor i, där bland annat kommunens arbetskläder tvättas. Kommunen planerar nu att starta tvätterier i egen regim. Bristen på dialog om hur resurser bäst ska nyttjas, samt kommunens vilja till att driva verksamheter i egen regi, medför att det nu uppstår en direkt konkurrenssituation på en liten marknad där två aktörer kan vara en för mycket.

Politikers ansvarsdelegering till tjänstemännen

Några intervjuade upplever att politikerns delegerande till professionella tjänstemännen är ett problem eftersom det är politikerna som är framröstade och de som ska företräda väljarna,

men att de har lämnat ifrån sig ansvaret. *”När jag som person röstar på politiker som ska bygga ett gott samhälle, då förväntar jag mig också att det är dem jag kan ha en dialog och samtal med och som kan vara med och påverka. då kan vi inte ha politiker som säger, det där är för stort, det är för komplext, det måste de professionella få göra... det möter vi ganska ofta... att politiker säger att de professionella måste få göra det, för jag kan inte sätta mig in i det.”*. Raoul Hansson har jobbat inom den sociala ekonomin sedan 70-talet och kan jämföra dagens politiker- och tjänstemannasituation med hur det var förut. Tidigare när det fanns ett förslag till en bra samhälls-entreprenöriell verksamhet gick de upp till ”han som bestämde”, vilket ofta var ett starkt kommunalråd. *”Gillade han upplägget och trodde att vi som kommun skulle tjäna på det mänskligt och ekonomiskt, då kunde han säga - Japp, detta satsar vi på, vi sätter av 300 000 till detta. Han hade mandat att ta sådana beslut”*. Idag i samma situation blir beskedet *”jättebra, men det måste förankras med tjänstemännen först”*. Det som då ofta händer är att visionen tappas bort och helhetsaspekten för vad verksamheten skulle innebära för kommuninvånarna ur t.ex. en rättvisaspekt försvinner, just sådant som politiker är valda att ansvara för. Det vore således önskvärt med mera politiker-makt och mindre makt åt tjänstemännen anser Raoul Hansson. Sven Olof Dahlgren har en liknande syn: *”Politikerna kan säga till sina tjänstemän att nu gör vi så här... och då vill det till att vara kraftfulla politiker, men här i Sverige är det i huvudsak tjänstemännen som styr, som inte ska behöva fråga någon politiker eller berätta för en politiker att nu gör jag så här!”*.

Centralstyrning

Att organisera, styra och kontrollera stora organisationer är en mycket komplex uppgift. Flera samhälls-entreprenörer framför åsikten att detaljstyrningen och centraliseringen inom en del av kommunens funktioner är ett problem. Detta för att det med detaljstyrning ofta följer en bieffekt. Att människors kreativa förmåga att hitta unika lösningar och entreprenörskapstänkande reduceras, då den enskildes handlingsutrymme i systemen blir begränsade. Louise Alenbrand gav ett exempel där skolköksföreståndarinnan i Boxholm hade mandat och kreativitet att kunna göra egna råvaruinköp. När tillfälle dök upp handlade hon från ”bondens egen marknad”, dvs. hon agerade utifrån den typ av engagerad entreprenörsanda som präglar småföretagare.

Ett annat exempel var de kurdiska kvinnorna i Botkyrka som hade kunde baka bröd och bullar åt kommunen i skolköket i Botkyrka. Anbudet gick ut på offentlig upphandling enligt reglerna och då fanns inte kommunikationen med tredje sektorn och flexibiliteten i systemen där för att stödja ett sådant initiativ.

Kommuner & myndigheter: möjligheter

Eftersom samhälls-entreprenörer och kommuner verkar för samma saker, att bygga ett så bra samhälle som möjligt, finns det många möjligheter för samhälls-entreprenörskapet och kommuner och myndigheter att genom samverkan utveckla den potential som finns.

Överenskommelsen

Sedan 2001 när folkrörelsepolitiken blev ett eget politikområde har betydelsen av utökad samverkan mellan staten och föreningar och folkrörelser betonats och att relationerna måste grundas på ömsesidig respekt och förståelse⁴⁰. För att öka insikten och förståelsen mellan ideella idéburna organisationer inom tredje sektorn och det offentliga upprättades 2008 en

⁴⁰ SOU 2007:66 ”Rörelser i tiden – Slutbetänkanden av Utredningen om den statliga folkrörelsepolitiken i framtiden”, Fritzes kundtjänst, Stockholm, 2007.

nationell överenskommelse⁴¹ mellan regeringen, statens kommuner och landsting och idéburna organisationer inom det sociala området.

I överenskommelsen deklarerar att både den offentliga och den ideella sektorn gemensamt bär ett ansvar i utvecklandet av ett samhälle under förändring, där rollerna mellan den sociala ekonomin och kommunerna tydliggörs. Olikheten mellan de två sektorerna ses som en tillgång och sex gemensamma principer för samverkan har utfästs: principen om självständighet och oberoende, principen om dialog, principen om kvalitet, principen om långsiktighet, principen om öppenhet och insyn samt principen om mångfald. För självständighet handlar det om att de idéburna organisationerna kan få ha en kritiskt granskande roll som röstbärare och opinionsbildare. De skall kunna ha den rollen utan att riskera samverkan eller sitt ekonomiska stöd i förhållande till det offentliga. För mångfald innebär överenskommelsen att samhället välkomnar idéburna organisationer och utförare inom det sociala området med olika värdemässiga eller metodologiska utgångspunkter. Det är tänkt att den centrala överenskommelsen ska ligga till grund för lokala överenskommelser på kommunnivå, vilket har gjorts i Botkyrka kommun.

Mats Wähleman förtydligar genom att belysa problematiken i att dels få bidrag från kommunen samtidigt som föreningen ska bära en röst som i vissa fall kan och bör påvisa missförhållanden som råder inom t.ex. kommunen. ”... *det är inte så lätt att stå upp och kritisera någon som man är beroende av. Kommunerna kan sluta ge bidrag eller minska sina bidrag till föreningar de tycker är bråkiga och föreningarna å sin sida kanske inte vågar säga något, för de är beroende av pengarna och väljer att vara tysta istället*”. Hela människan försöker skaffa en egen ekonomi med egna medel i rörelserna för att bli mindre beroende och utsatta och våga vara ännu mera röst än vad som vågats tidigare.

Den lokala överenskommelsen i Botkyrka kommun har inneburit ett steg i rätt riktning för att göra de ideella organisationerna mera jämbördiga gentemot kommunen. Det har bestämts vilka regler som ska gälla mellan parterna och hur de ska förhålla sig till varandra. Det kan handla om hur den kommunala förvaltningen genom tjänstemännen ska agera när de får en idé eller ser ett behov av en verksamhet. Det behöver inte nödvändigtvis vara kommunen själva som ska starta och driva verksamheten, utan genom dialog urskilja vem som är bäst lämpad att driva och vara utförare.

Ett exempel som belyser behovet av överenskommelsen och tredje sektorns närhet och förståelse för lokalmiljöns behov och möjliga lösningar kan ses i Botkyrka kommuns upphandling av mat och kaffebröd till alla skolor. Kommunen sökte en enda stor entreprenör, för leverans som skulle räcka till alla kommunens skolor. Det gjorde det omöjligt för alla lokala entreprenörer att leverera, som t.ex. invandrarkvinnorna genom samverkan med Verdandi och Hela människan hade kunnat baka bröd i skolan och fått egen försörjning, en meningsfull tillvaro och känslan av tillhörighet och att vara behövda. Maten hade dessutom blivit lokalproducerad och genererat skatteintäkter till kommunen. Lagar och regler som LOU kan sätta hinder för enkla lokala lösningar, men att teckna partnerskap med en förening eller organisation är en samarbetsform som gör det möjligt att kringgå upphandlingar.

Raoul Hansson som representerar Verdandi är relativt kritisk till det ”dolda” budskapet i den centrala överenskommelsen där han menar att det finns en ambition att sälja ut delar av den offentliga sektorn till den sociala ekonomin. I Verdandi tänker man på ett annat sätt, att de

⁴¹ För mer om överenskommelsen, se: <http://www.overenskommelsen.se/> (2010-04-12)

istället gärna vill vara med och förstärka kvaliteten i den offentliga sektorn genom att göra sådant som det offentliga inte kan göra och det finns en rad sådana saker. ”*Vi har inte begränsat arbetstid, vi har fullt med människor som jobbar ideellt och vi har ett kamratstöd som man behöver för att kunna utvecklas som människa och komma tillbaka till livet. Det kan ingen institution eller kommun fixa*”. Denna röst som varken är intresserad av att ta över ansvaret eller att vara utförare åt kommunal verksamhet, är nog talande för flera samhälls-entreprenöriella aktörer.

Angående gränsöverskridande sektorssamarbeten ser Mats Wähleman sådana men tror samtidigt att det är en lång väg kvar att gå. ”*Många av systemen är ju uppbyggda på 60- och 70-talets verksamhet och så lappar man lite, men man skulle behöva göra om helt nytt. Gamla strukturer som hänger kvar och hindrar utvecklingen av vår tids möjligheter och förutsättningar*”.

Samordningen

I Linköping finns nu ett samordningsförbund som har till uppgift att knyta kontakten med alla myndigheterna och se till att de kommunicerar med varandra. T.ex. om försäkringskassan har en person som är sjukskriven, kan de kommunicera med landstinget och se vad som kan göras för att få personen snabbare i arbete. Om personen kan utföra 50 procent av sin arbetsförmåga kan han bli skriven till arbetsförmedlingen och myndigheterna kan kommunicera och följa upp hur det har gått för personen efter tre månader. Ett sådant förbund har möjligheten att fungera som spindeln i nätet och se till att logikerna i de olika systemen fungerar, om inte konstruktionsmässigt i första hand, så funktionsmässigt på en mer övergripande nivå än vad många av systemens brukare och intressenter idag ofta upplever är fallet.

Medborgarkontor och stadsdelsföreningar

Samordning på mera lokal nivå har skapats genom bildandet av stadsdelföreningar och medborgarkontor⁴² i flera av Linköpings bostadsområden. Medborgarkontoren är ett sätt att öka invånarnas inflytande i närområdet där de till exempel kan lämna in förslag till förbättringar på funktioner och infrastruktur i närområdet samt få information om händelser och projekt som pågår i närområdet. Stadsdelsföreningarna jobbar emot utanförskap och arbetslöshet samt för att skapa trygghet i området genom att verka för gemenskap genom aktiviteter. Detta sker i form av samordning av föreningslivet genom att stadsdelsföreningen har rollen som paraplyorganisation. Stadsdelsföreningen blir således en övergripande funktionssamordnare för de aktiviteter som människor i lokalområdet förenar sig kring. Genom mötesforum skapas förutsättningar för kommunikation och samverkan mellan de ideella krafterna i tredje sektorn och samhällsplanerarna i första sektorn. Den första stadsdelsföreningen bildades i Lambohov redan på 80-talet och med erfarenheterna därifrån har nu även en stadsdelsförening bildats i Skäggetorp som nu har ett 20-tal olika föreningar i stadsdelen under sitt paraply.

Samarbete mellan politiker, tjänstemän och tredje sektorn

De finns många goda exempel på det nära samarbete och involvering som sker mellan kommuner och samhälls-entreprenörskapet inom föreningslivet i tredje sektorn där initiativen till att gemensamt skapa samhällsnyttiga funktioner kommer från båda parter. I Långemåla i Högsby kommun tog invånarna själva initiativ till att bygga egen sporthall, som kommunen sedan stödde med driftsbidrag. Samma förhållande gällde i Ruskesele där kommunen stödde bygget av hyreshuset och ålderdomshemmet. Hultabygdens kretsloppsförenings erfarenheter

⁴² För mer information, se www.skaggetorp.info (2010-05-29).

från förprojekteringen av sitt planerade ålderdomshem, visade att i Västergötland kom initiativet att etablerande ett ålderdomshem från kommunen, där föreningen fick i uppdrag att både bygga och driva verksamheten med kommunens stöd. I Kristineberg i Lycksele kommun lades driften av kommunens befintliga anläggningar över till föreningen.

Cirkus Cirkör flyttade 2001 från Stockholm till Botkyrka kommun för att stadsdelsnämnden och kulturpolitikerna i Stockholms kommun upplevdes av CC var låsta i sina strukturer. I Botkyrka däremot fanns tjänstemän som vågade satsa på nycirkusen som fritidssysselsättning och kulturverksamhet för barn och ungdomar i kommunen. Samarbetet mellan Botkyrka kommun och Cirkus Cirkör har varit givande för båda parter där nycirkusen är delaktig och integrerad i mycket av det som sker i närsamhället. Subtopia⁴³ i Alby som till stor del fungera som ett kulturcentrum och är säte för många aktiviteter som drar till sig människor. Ett annat exempel är den kommande vattenparken som planeras i Botkyrka kommunen, där Cirkus Cirkör kommer att finnas som en del av de fasta attraktionerna. Både vattenparken och Subtopia är den del i Botkyrkas kommuns upplevelsesatsning⁴⁴. Det goda samarbetet mellan kommunen och CC kan även få en oanad baksida. Alla förstår cirkusens betydelse och tycker att det är bra att den finns men flera som har intervjuats känner att cirkusen och dess verksamhet får för stort utrymme och till viss del resursmässigt tränger undan andra initiativ. Samma upplevelse av snedviden resursfördelningspolitik finns bland några kulturföreningar i förhållande till idrottsföreningar.

I Lycksele finns ett liknande gott samarbete mellan bilklubben Pharaohs och kommunen. Från början var inte samarbetet så bra, men med tiden har ”motorveckan” växt och lockat många turister till Lycksele. Ett ömsesidigt förtroende och respekt har växt fram och det gäller även för samarbetet med polisen och tillståndsmyndigheten. Idag när motorveckan är väletablerat stödjer kommunen föreningens arrangemang fullt ut och tillsammans har EU-medel sökts för att utveckla en stor arenaplats för större arrangemang. I båda dessa fall har föreningarna och kommunerna och samhällsentreprenörerna lyckats skapa ett samarbete som utvecklat och gynnat båda parter intressen. Ytterligare ett exempel är när modiga politiker och tjänstemän klubbade igenom den kommunala borgen för bostadsstiftelsen Rusksele hus äldreboendeprojekt.

I Linköping satsas stora resurser på integrationsarbete med upprättande av stadsdelsföreningar, medborgarkontor, stadsdelsutvecklare och lokala Nyföretagarcentrumfilialer i segregerade områden. Alla dessa tilltag är gjorda med ambitionen att stimulera integrationsarbetet och komma nära och förbättra förutsättningarna för människor med icke svenskt ursprung.

Ovanstående utgör alla exempel på hur första och tredje sektorn genom kommunikation, respekt och förtroende för varandra skapar ett nära integrerat samarbete som leder till samhällsnyttiga funktioner som inte skulle ha kommit till stånd utan varandra. Frågan om vem som initierar och driver projekten är inte ideologiskt styrda utan bestäms utifrån vem som har bäst förutsättningar. Just denna anda ligger till grund för den centrala ”överenskommelsen” att

⁴³ Subtopia öppnades 2002 av Botkyrka kommun som ett kulturhus som samlar ett femtiotal organisationer inom kultursektorn. Verksamhetens kärna ligger i skärningspunkten mellan kultur, utbildning, näringsliv och socialt engagemang. Subtopias fokus områden gatuperformance, film och media, musik, dans, konst och design samt Skandinavien största cirkushall där Cirkus Cirkör haft sitt hem sedan dess.

⁴⁴ <http://www.botkyrka.se/naringsliv/kreativnaring/subtopia> (2010-05-29).

genom riktlinjer för samarbete att skapa förutsättningar för ett mera integrerat samarbete mellan kommuner och tredje sektorn, både på central och lokal nivå.

Kommuner & myndigheter: behov

”För 20 år sen var det ofta så att de politiker som satt i kommunen var djupt engagerade och involverade i föreningsliv, organisationsliv, kyrkor, nykterhetsrörelse, arbetarrörelse från grunden. Idag är väldigt många politiker bara politiker och har ingen djup förankring i den verkligheten. Det återspeglas även på tjänstemannanivå, där färre är engagerade i en lokal förening. Förr kände ju kommunalrådet folket lokalt. Därför måste detta kompenseras på nått sätt”. Mats Wähleman, Hela människan.

En möjlighet för att stödja företag utveckling för små enkla affärsidéer och även för tredje sektorns verksamhetsutveckling, är att bilda referensgrupper. Det finns aktörer i tredje sektorn är lämpliga samarbetspartners för detta ändamål. Imran på Fittja Drift och Underhåll säger sig villiga att ideellt sätta av några timmar i veckan, då han har egna erfarenheter av hur svårt det är att lära sig allt om företagande på egen hand. Verdandi i Botkyrka knoppar från sitt sociala företag av IT/web - och affärsutvecklingsfunktioner. Det finns mycket kompetens i närmiljön som genom samverkan på ett kostnadseffektivt sätt (i princip gratis genom att AF finansierar de anställda) kan utföra sådana servicefunktioner.

Vi har sett exempel på centraliserade regelverk som hämmar samhälls-entreprenörskap, likväl som brist på helhetsperspektiv pga decentralisering. Den optimala lösningen finns kanske inte. Det som efterfrågas är ofta flexibilitet på lokal nivå.

Ekonomi och finansiering

Tabell 5 nedan lyfter fram de möjligheter och hinder som relaterar till ekonomi och finansiering för samhälls-entreprenörerna.

Analys av ekonomiska och finansiella faktorer som påverkar samhälls-entreprenörskapets utveckling	
Hinder <ul style="list-style-type: none"> • Likviditet och eget kapital • Minskade kommunala bidrag • Ideella organisationers svårigheter att få banklån 	Möjlighet <ul style="list-style-type: none"> • Avknoppning till AB • Finansiärer • knappa resurser – kreativa finansiella lösningar
Behov <ul style="list-style-type: none"> • Bilda en kreditgarantiförening • Borgenärsfunktion 	

Tabell 5: Ekonomiska och finansiella faktorer som påverkar samhälls-entreprenörskapets utveckling.

Ekonomi och finansiering: hinder

Nedan följer de ekonomiska och finansiella hinder för samhälls-entreprenörskapets utveckling som studien identifierat.

Likviditet och eget kapital

Likviditet och startkapital är en viktig fråga i allt entreprenörskap. Att få tag i startkapital och kreditgarantier är generellt sett mycket svårt för samhälls-entreprenörer. Flertalet av de samhälls-entreprenöriella initiativen har begränsade resurser och flera av organisationerna har ett negativt eget kapital och är principiellt konkursfärdiga. Kommunerna spelar en central roll i samhälls-entreprenörernas finansiering.

Svårigheten att finansiera verksamheterna har medfört att flera samhällsentreprenörer har anpassat verksamheten *storlek, innehåll* och *form*. För storlek innebär det ofta att samhällsentreprenörerna inte kan göra det de önskar, med minskad verksamhet som följd. Teaterföreningen i Lycksele är ett sådant exempel. Anpassat innehåll innebär att man byter verksamhetsinriktning till ett innehåll som det går att finna finansiering för. Exempel på ny form är samverkan mellan organisationer som Hela Människan och Verdandi Hela Människans form har bestått av välgörenhetsarbete, medan Verdandi anser att välgörenhet enbart är ett annat sätt att förtrycka människor och utgår istället från ideologin hjälp till självhjälp. Dessa två organisationer har mötts och funnit varandra som samarbetspartners i det gemensamma intresset att söka bidrag från ESF-rådet tillsammans. Genom samarbetet har man närmat sig varandra och funnit nya gemensamma verksamhetsinriktningar så som att starta ”second hand” affärer och sociala företag, på något olika sätt, men med samma grundtanke och med samma typ av finansiering.

Minskade kommunala bidrag

De kommunala bidragsnedskärningarna till samhällsentreprenörer inom föreningslivet skapar svårigheter att driva verksamheten och ställer krav på samhällsentreprenörerna att finna nya finansieringsformer.

Ideella organisationer och banker

Det är svårt för ideella föreningar att vända sig till en bank med en affärsidé och få lån till att starta en verksamhet. Det finns huvudsakligen två orsaker. Dels kräver banker säkerhet vilket föreningar ofta inte har, varken i eget kapital eller i reelltillgångar. Den juridiska formen hos ideella föreningar upplevs heller inte alltid som trovärdig. Således har en del ideella föreningar knoppat av till aktiebolag vilket är en mera gångbar juridisk form vid finansiella förhandlingar. ”*Det finns så otroligt mycket idéer och företagsmässiga verksamheter som kan få igång människor lokalt, men det saknas ett lokalt kapital för att starta upp och det kan vara ett lån, behöver inte alls vara ett bidrag*”.

Ekonomi och finansiering: möjligheter

Nedan återfinns de möjligheter som identifierats.

Avknoppning till AB

För att hantera bankers syn på non-profit organisationer, har flera samhällsentreprenörer genom sina ideella organisationer knoppat av till AB just för att denna juridiska form är bekant för finanssystemet. Det kräver dock ett eget grundkapital på 100 000, vilket är långt ifrån möjligt för flertalet. Det förekommer även bland föreningslivet tankar om att den juridiska aktiebolagsformen inte är så väl anpassad till de relativt småskaliga näringsverksamheterna många av dem driver.

Finansiärer

De organ som tredje sektorns aktörer kan vända sig till för riskkapital är olika typer av fonder och stiftelser, som KK-stiftelsen och ESF-rådet samt kommunerna. Ekobanken är en inrättning som fungerar enligt det ursprungliga sparbanksänkandet. Med det menas att vinsten inte går till ägarna, utan tillbaka till bankens idéburna verksamhet, vilket i detta fall är att ge ännu mera lån till samhällsentreprenöriella projekt inom tredje sektorn. Projekt som stöds är; ekologi, rättvis handel, hälsa och vård, barn och ungdom, sociala arbetskooperativ, kultur, biståndsarbeten samt lokal utveckling. Även Ekobanken kräver motprestation och medfinansiering, vilket gör det svårt för ideella föreningar med liten eller inget eget kapital.

Knappa resurser – kreativa finansiella lösningar

Fathers använder sig av nätverksskapande där världens största ”fan film” produktion skall genomföras utan något som helst eget kapital. Man går alltså utanför det finansiella systemet tillbaka till forna dagars ”kohandel” genom att byta tjänster istället för att köpa tjänster. Man bygger också nätverk och knyter till sig samarbetspartners som utifrån det egna och det gemensamma intresset är villiga att jobba ideellt. Dessa människor finner ett värde i att arbeta ideellt antingen för att de intresserar sig för värdegrunden, eller för att de vill vara delaktiga i projektet för att de själva kan gynnas av att ha varit med och bidragit. Gynnas genom referenser och något konkret att visa fram för potentiella arbetsgivare, och dels för de kontakter medverkande i nätverket kan generera.

Kultur- och konstföreningar som tidigare enbart förlitat sig på kommunala bidrag har genom nedskärningarna tvingats att se sig om efter nya inkomstkällor och gått ut och sökt och funnit sponsorer. Idrottsföreningar har sökt sponsorer och levererat motprestationer genom bisysslor från huvudverksamheten till den grad att skattemyndigheten reagerat och kallat det näringsverksamhet. Flera föreningar med bistånd och sociala syften har inlett samarbete med AF och startar upp verksamhet kring AF sysselsättningsstöd Fas 3 program⁴⁵. Ett företagscentrum som blivit av med sina kommunala bidrag har skapat en helt ny affärsinriktning och genom samverkan med AF startat ett socialt affärsutvecklings- och konsultföretag som är tänkt att stå på egna ben med tiden.

Ekonomi och finansiering: behov

Ur ovanstående hinder och möjligheter kan två behov urskiljas.

Kreditgarantiförening

Wähleman och Hansson berättar att det har skett samarbetsprojekt med andra organisationer, bland annat ”plattformar för social ekonomi”. Försök har gjorts att bygga upp en kreditgarantiförening i Stockholms län för den sociala ekonomin. Syftet var att ge krediter för att starta verksamheter. Pengar samlades in för att kunna anslutas till den nationella kreditgarantin, men projektet havererade. ”*Det finns behov av mikrokrediter, den här typen av stöd finns inte idag*” säger Hansson. Wähleman berättar att; ”*Det finns en enhet som skrivit till Tillväxtverkets utredning kring socialt företagande, där det finns några lagförslag till regeringen kring dessa delarna*”, mycket pågår således i kulisserna.

Borgenärfunktion

Ett alternativ är att kommuner går i borgen för samhälls-entreprenörprojekt. Kommunal borgen har förekommit tidigare, vilket vi sett i Bostadsstiftelsen Rusksele hus bland annat, men idag är det ovanligt. Imran menar t.ex. att det ofta inte krävs några större summor för att få till stånd samhällsnyttiga initiativ, och om kommuner skulle gå i kommunal borgen för små lån tagna för att starta eller utveckla samhällsnyttiga initiativ, skulle det kunna stimulera många att starta eget.

⁴⁵ Fas 3 är den tredje fasen i Arbetsförmedlingens jobb och utvecklingsgaranti och gäller personer som varit arbetslösa i minst 450 dagar.

En jämförelse mellan fallen i studiens kommuner

Vad gäller förutsättningar för samhällsentreprenörskapet på aggregerad nivå, finns ingen skillnad. Kommunernas storlekar skiljer sig väsentligt åt. I Botkyrka t.ex. är inte bara kommunen stor och tjänstemännen många, utan rent fysiskt är kommunhuset ett enormt komplex med mängder av tjänstemän inom olika nämnder och förvaltningar. En samhällsentreprenör berättade hur han blev skickad runt till tre olika tjänstemän före han kom rätt. Exemplet belyser storleksproblematiken då kommunens egna anställda inte själva vet vem som ska ta hand om olika ärenden. Bilden underlättar förståelsen för varför samhällsentreprenörerna upplever att kommunen blivit för stor.

I Lycksele och Högsby upplevs kommunernas storlek och avstånden till politiker och tjänstemän något mindre. Det går lättare att kommunicera även över sektorsgränserna. De folkvalda och tjänstemännen både bor och verkar i lokalsamhället och träffar människorna ute i samhället spontant för samtal och har således en större medborgarkontakt och insikt om viktiga frågor i lokalsamhället. De flesta känner även varandra personligen i Lycksele och Högsby. Sammy Gabrielson berättar att det i Högsby finns en stor möjlighet i småskaligheten och de korta kommunikationsvägarna där det är lätt att prata med människor och kommunen. Samma förhållanden råder i Lycksele berättar Calle Franklin. En sådan närhet till lokalsamhället skall det enligt Raoul Hansson även ha funnits i Botkyrka 20 år tillbaka i tiden, men idag bor och verkar få av de politiker och tjänstemännen som representerar Botkyrka kommun, själva i kommunen.

För samhällsentreprenörskapets utövande upplevs den närheten som finns till andra aktörer i en mindre kommun, där lokalbefolkningen känner varandra som en fördel. Puls i Lycksele t.ex. samarbetar med flera andra företag genom att utrustning lånas och tjänster byts mellan aktörerna. Ännu starkare är ett sådant inslag i Kristineberg i Lycksele kommun, där den stora lokala arbetsgivaren Boliden tar ett mycket stort socialt ansvar och lånar ut maskiner och utrustning till föreningarna och subventionerar de anställdas tillgång till fritidsanläggningarna.

John Gunnar Jönsson som jobbar både på lokal, regional och på riksnivå inom idrottsrörelsen, berättar om hur svårt det är att mobilisera och entusiasmera ideella krafter vid t.ex. genomförande av stora arrangemang i en storstadskommun. *”Man måste ofta köpa personer för att ställa upp. Medan i en liten ort som Lycksele eller någon annan stans i Västerbotten får ett arrangemang av dignitet som skall genomföras, då skapar du en entusiasm och då frågar man aldrig vad får jag för det? Utan det finns ett kamratskap där vi ska fixa detta tillsammans”*.

Indikationer på det fås från vissa kommundelar i Högsby som hade väldigt svårt att mobilisera några krafter till varken den ena eller andra aktiviteten, medan det i andra kommundelar rådde en helt annan anda. Samtidigt visar exempel från Linköpings Motorsällskap hur det med enbart ideella krafter går att arrangera ett SM i motocross som idag är ett stort arrangemang både ekonomiskt och arbetsinsatsmässigt. Bestorp är ett exempel där byborna sköt liv i bylaget då de stod inför ett gemensamt hot, att kommunen skulle lägga ner skolan. De insåg att de var tvungna att ta byns utveckling i egna händer och startade en seriös satsning på att locka till sig nya boenden till byn.

Även en storstadskommun som Linköping har landsbygdsproblematik att ta hänsyn till. Förhållandena i Ulrika med utflyttning, neddragningar i servicen och låga fastighetspriser är inte speciellt skild från de förutsättningar som råder i Kristineberg i Lycksele kommun.

Behovet av sociala företag är lika stort i alla fyra kommunerna och alla har även sådana förutom möjligtvis i Högsby, där Björn Garpenstedt berättade att han hade velat starta ett sådant om han vore yngre.

Alla kommunerna har gemensamt att det finns en stor andel invandrare. I Linköping och Botkyrka bor invandrarna permanent medan i Högsby och Lycksele har de karaktären av att vara i transit, i avvaktan på uppehållstillstånd. När och om uppehållstillstånd erhålls flyttar de ofta ifrån landsbygdskommunerna in till större kommuner. Därmed blir karaktären av hur invandrarfrågorna hanteras annorlunda.

Både Högsby och Lycksele har tagit emot invandrare eftersom de båda är avfolkningsbygder och har ledig kapacitet i fastighetsbeståndet. De nyanlända invandrarna kan inte språket och får heller ingen utbildning i avvaktan på uppehållstillståndet, utan sitter mest och väntar. De kan av samma orsak inte heller arbeta och således behöver kommunerna inte lägga speciellt mycket resurser på dem. Det finns heller inga större konflikter mellan de nyanlända och svenskarna, men heller ingen integration att tala om, utan de lever vid sidan.

I Linköping och Botkyrka däremot är integrationsfrågan ganska omfattande. I Botkyrka kommun är andelen med utländsk bakgrund 51 procent och i stadsdelen Skäggetorp i Linköping är samma siffra 49 procent och även i stadsdelen Lambohov är andelen hög. I både Linköping och Botkyrka lever många invandrare utanför det svenska samhället. För att minska detta görs stora insatser från både kommunen och samhällsentreprenörernas sida.

Slutsatser

I detta avsnitt sammanställs lärdomarna från förra kapitlet i en anpassad⁴⁶ form av SWOT-analys, (akronym för "Strengths", "Weaknesses", "Opportunities" och "Threats"). De olika punkter som återfinns i tabell 6 utvecklas nedan.

Samhälls-entreprenörskapets utveckling	
Fördel	Fara
<p>Svaghet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Systemens storlek och komplexitet • Politikens delegerande till tjänstemännen • Brist på kunskap om tredje sektorn och dess funktionssätt • Bankers brisande förståelse för tredje sektorn samt uppfattningen att de inte är trovärdiga • Svag ekonomi 	<p>Styrka</p> <ul style="list-style-type: none"> • Viljan och kraften som finns att utföra samhälls-entreprenöriella initiativ och finna lösningar • Politikens möjlighet och ambition att påverka och undanröja hindren. • Samarbete mellan politiker, tjänstemän och tredje sektorn • Överenskommelsen mellan regeringen och tredje sektorn •
<p>Möjlighet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lagar & regelverk: <ul style="list-style-type: none"> - Partnerskap - Den pågående översynen av skattelagstiftningen med avseende på ideella föreningar - Nätverksbyggande - Leader, nyföretagarcentrum och Coompanion • Kommuner & myndigheter: <ul style="list-style-type: none"> - Samordningsförbund mellan myndigheter och förvaltningar - Visionära politiker och tjänstemän - Samordningsfunktioner mellan föreningslivet och tredje sektorn - Konkurrenslagstiftningen • Ekonomi & finansiering: <ul style="list-style-type: none"> - Avknoppning till AB - Finansiärer - Knappa resurser – kreativa finansiella lösningar 	<p>Hinder</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lagar & regelverk: <ul style="list-style-type: none"> - Regelverken kring EU-bidragen - Projektformen - Oförutsedda effekter av regelverk - Skattelagstiftningen - Konkurrenslagstiftningen - LOU & upphandlingsprocesser • Kommuner & myndigheter: <ul style="list-style-type: none"> - Storlek & regelverk - Tredje sektorns låga legitimitet och status - Konkurrens mellan kommuner och tredje sektorn. • Ekonomi & finansiering: <ul style="list-style-type: none"> - Likviditet och eget kapital - Minskade kommunala bidrag - Ideella organisationers svårigheter att få banklån
<p>Behov</p> <ul style="list-style-type: none"> • Översyn av skattelagstiftningen, konkurrenslagstiftningen och tillåta undantag i regelverket för tredje sektorn. • Inrätta koordinatörer för tredje sektorn • Arbeta för att öka tredje sektorns legitimitet, bl a hos banker. • Skapa organisatoriska förutsättningar för samhällsekonomiska lönsamma initiativ att kunna komma till stånd. • Bilda en kreditgarantiförening. 	

Tabell 6: Anpassad SWOT-analys av studiens identifierade; styrkor, svagheter, hinder, möjligheter och behov.

⁴⁶ Anpassningen består i att "hot" har bytts mot "hinder" samt att behov har lagts till.

Svagheter

Tjänstemän är inte folkvalda men har ansvars- och utförandefunktioner. Detta leder till något som kan upplevas som ett demokratiproblem, då tjänstemännen av många samhällsentreprenörer inte upplevs ta eller kunna ta helhetsansvaret för utförandet av de samhällsfrågor de beslutar kring.

Den ökade professionaliseringen av offentlig förvaltning har medfört att systemens storlek och komplexitet har blivit svårhanterlig.

Flera samhällsentreprenörer upplever att många tjänstemän inte förstår tredje sektorns ekonomiska och sociala funktionssätt fullt ut. Detsamma gäller finansiärer inom bankväsendet.

En stor andel samhällsentreprenörer har mycket svag ekonomi.

Styrkor

Den enskilt största styrkan för samhällsentreprenörskapets utveckling är den vilja som finns bland enskilda och grupper av individer till att ta initiativ till att skapa samhällsnytta. Samhällsentreprenörerna besitter också genom närheten till lokalsamhället kunskapen om vilka samhällsbehov som finns, samt kreativ förmåga att skapa verksamhetsinriktade möjligheter för att genomföra samhällsentreprenöriella initiativ.

Politiker och tjänstemäns vilja att låta tredje sektorn vara en del av det gemensamma välfärdsbygget. Detta visas genom intresset att se möjligheterna och viljan att identifiera hindren samt att förstå behoven, för att se över vad som kan göras för att skapa underlag för tredje sektorns fulla potential att realiseras.

Överenskommelsen mellan regeringen och tredje sektorn är en manifestation av ovanstående målsättning. Att genom samverkan skapa samhällsnyttiga funktioner. I rapporten finns många goda exempel på samverkan mellan kommundienstjänstemän och samhällsentreprenörer inom tredje sektorn där samarbete skett i form av att idéer och kreativitet har förenats med ekonomiska och organisatoriska resurser, med samhällsnyttiga initiativ som resultat.

De ekonomiska förutsättningar som samhällsentreprenörer befinner sig inom är oftast en blandning mellan egna inkomstkällor och olika former av bidragsfinansiering. När bidragen upplevs bli allt mindre och svårare att få, kräver det nytänkande och innovationsförmåga. Det finns stor uppfinningsrikedom vad gäller att lösa finansieringsfrågan, allt från nya samarbetsformer och bildandet av partnerskap, till nya verksamhetsinriktningar, till helt nya former för ekonomiska transaktioner samt även icke ekonomiska transaktioner.

Möjligheter

Att bilda partnerskap mellan samhällsentreprenörer och kommuner och myndigheter skulle skapa större förutsättningar att erhålla EU-bidrag, där krav vanligtvis ställs på flera aktörer och motfinansiering.

Skattelagstiftningen för allmännyttiga ideella föreningar är för närvarande över översyn av sittande regeringen. Om de nya reglerna även kommer att inbegripa organisationer utan vinstintresse (OUV), dvs. organisationer som verkar inom tredje sektorn är inte känt, men det

skulle i så fall stimulera idéburna ideella organisationer och deras möjligheter att leverera samhällsnyttiga initiativ och välfärdstjänster.

Att kommuner och myndigheters olika nämnder och förvaltningar inte kommunicera med varandra kan bemötas genom inrättande av samordningsförbund, så som har skett i Linköpings kommun, vars uppgift är just att övervaka att olika myndigheter och deras funktioner kommunicerar och samverkar mera (bättre) med varandra.

Den centrala överenskommelsen mellan regeringen och tredje sektorn och upprättande av lokala överenskommelser har stor potential att förbättra tredje sektorns legitimitet genom att öka dialogen och samverkan mellan samhällsentreprenörer och kommunerna.

Tillägget i konkurrenslagstiftningen från årsskiftet 2010 anger att kommuner inte ska driva verksamhet som konkurrerar med det privata näringslivet och att kommunerna själva ska sanera sig från sådan verksamhet. Detta tillägg bör gälla även för konkurrens gentemot tredje sektorn och således snart vara löst.

Mer än hälften av studiens samhällsentreprenörer är nöjda med den relation de har till kommunen. Ungefär en fjärdedel ser inte de problem eller hinder som förekommer som något negativt, utan något som skall överkommas och lösas. Den sista fjärdedelen varierar från kritiska, till missnöjda och i vissa fall missmodiga.

När det gäller finansiering är möjliga bidragskällor kommunala bidrag, projektpengar från fonder och stiftelser, Landsting, Länsstyrelsen, olika EU-bidrag från ESF-rådet och Leaderprojekt, samt ersättningar från socialaförsäkringssystemen. Flertalet samhällsentreprenörer är direkt beroende av dessa bidrag. Några ideella föreningar har sökt sig till företag för att finna sponsorer och andra har gett sig in i bisysslor som närmar sig gränsen för vad skattemyndigheterna anser vara regelrätt näringsverksamhet. Det finns även samhällsentreprenörer som inte anser att pengar är något problem, utan att det bara gäller att finna alternativa och kreativa lösningar.

Några av de samhällsentreprenörer som har eget kapital och lite mer omfattande verksamhet har knoppat av den ideella föreningen till aktiebolagsform, bland annat för att skapa en mer legitim status gentemot finansiärer. Generellt sett upplever samhällsentreprenörerna verksamhetsfinansieringen som svår. Studien visar dock att deras förmåga till anpassning är god och i kreativ entreprenörsanda.

Hinder

Flera lagar och regelverk utgör hinder för samhällsentreprenörskapets utförande och tillväxtpotentialer. Regelverket kring EU-medel upplevs av allt flera som krångliga både i ansöknings- och redovisningsfasen med följd av att allt färre söker EU-bidrag.

EU-projektens storleksomfattning med många inblandade aktörer och stora belopp utgör ett hinder för samhällsentreprenörerna, som sällan är stora professionella organisationer, utan oftare består av eldsjälar som verkar småskaligt och lokalt. Projektformens tidsbegränsning inte alltid lyckad då samhällsekonomiskt lönsamma verksamheter avslutas vid projektidens utgång och således inte får kontinuitet.

LOU har en liknande tendens kring projektformens kortsiktighetsproblematik, då entreprenaden är tidsbestämd. Att gå ut med nya anbudsförfaranden och byta leverantörer ofta

innebär samhällsekonomiska transfereringskostnader för både kommunerna och entreprenörerna.

Skattelagstiftningen hindrar utveckling av tredje sektorn genom regeln att ideella föreningar inte får driva näringsverksamhet över ett visst belopp. Även regeln att byte av tjänster skall beskattas upplevs som hindrande. Konkurrenslagstiftningen är ett hinder för ekonomiska föreningar att få stöd för att upprätthålla servicen på landsbygden.

Angående samhällssystemens hörs liknande röster från alla fyra kommunerna:

- att de styrande systemen har växt sig för stora
- att avståndet mellan människornas behov och kommunikationskanalerna till politiker och tjänstemän har ökat och försvårats
- att regelverken har blivit krångligare och tjänstemännen upplevs som mera byråkratiska (i ordets sämsta mening).
- att kommuner och myndigheters olika nämnder och förvaltningar inte upplevs kommunicera med varandra.

Tredje sektorns legitimitet upplevs som låg. Vissa samhällsentreprenörer upplever att tjänstemän i vissa fall har liten kunskap om tredje sektorn och dess funktionssätt, och att de har ett underläge vid förhandlingar. I något fall har kommunen startat verksamheter i egen regi som konkurrerar med samhällsentreprenörernas.

Ungefär hälften av studiens samhällsentreprenörer brottas med ekonomiska och finansiella problem. Några har byggt upp eget kapital, andra har blivit av med sitt uppbyggda kapital och flera har negativt eget kapital.

Samhällsentreprenörerna är till stor del bidragsberoende och ytterste få av studiens fall står helt på egna ben. Oftast förekommer en blandning mellan bidrag och näringsverksamhet som finansieringsform. De ekonomiska stöden från kommunerna till föreningar upplevs ha blivit allt mindre med åren.

Flera upplever svårigheter att erhålla riskkapital från finanssystemet. Delvis beror detta på den svaga ekonomiska ställningen många har utan eget kapital, men även på finanssystemets ovana vid non-profit organisationers juridiska form och funktionssätt.

Behov

Ur de möjligheter och hinder som framförts har ett antal behov identifierats som om de tillgodoses kan hjälpa till att utveckla samhällsentreprenörskapet. Möjligheterna att tillgodoses behoven i realiteten torde variera. Somliga behov, såsom efterfrågan på både helhetsperspektiv och minskad centralisering, kan naturligtvis också vara motstridiga.

Att se över beskattningen av ideella organisationer och organisationer utan vinstsyfte, möjliggör utökning av huvud- och sidoverksamheter och skapar bättre förutsättningar för hela tredje sektorn att utvecklas. Mot bakgrund av att så många samhällsentreprenörer finns i den ideella sektorn förefaller det som att en momsbeläggning av den ideella sektorn så som förslagits (Mervärdeskatt för ideella sektorn, Ds 2009:58) inte skulle gynna samhällsentreprenörskapet.

Att se över Konkurrenslagstiftningen och tillåta undantag i regelverket som hindrar bidrag till ekonomiska föreningar som vill upprätthålla servicen på landsbygden, i form av exempelvis

landsbygdsaffärer eller fritidsanläggningar. Bortsett från de sociala aspekterna kan det även vara samhällsekonomiskt lönsamt, om man räknar in miljöaspekter och eventuella färdtjänsttransporter osv. Utifrån målsättningen ”en levande landsbygd” utgör konkurrenslagstiftningen i detta hänseende ett hinder.

Att skapa samordningsfunktioner mellan myndigheter och mellan nämnder och förvaltningar, så att ansvarstagandet i det samhälleliga helhetsperspektivet bättre motsvaras och uppfylls samt kan fungera som en möjliggörare för att förvaltningsekonomiskt olönsamma men samhällsekonomiska lönsamma initiativ kommer till stånd.

Skapa koordination för tredje sektorn vad gäller samordning av olika föreningars aktiviteter samt organisatorisk, juridisk och affärsmässig rådgivning inriktad mot tredje sektorns behov.

Att öka kunskaperna om tredje sektorn och samhällsentreprenörskap (såsom syftet är bl a är med denna rapport). Tredje sektorns behov skulle även få en större röst om det t.ex. i kommuner tillsattes en expert på tredje sektorns frågor.

Att avsiktsförklaringarna i överenskommelsen manifesteras i handlingar.

Samhällsentreprenörskapet ligger mitt emellan det offentliga och det privata, där varken det privata eller det offentliga finansieringssystem fungerar tillfredställande. Genom att bilda en kreditgarantiförening som möjliggör samhällsentreprenöriella initiativ att komma till stånd, överbyggs situationer där bankerna, kommunerna eller andra finansiella organ inte ser lönsamhet eller egen nytta.

Koordinatorer som hjälper tredje sektorns aktörer att finna lämpliga verksamhets- och utvecklingsbidrag från alla olika fonder och stiftelser som kan vara möjliga finansiärer. Att även erbjuda hjälp vid den svåra ansökningsprocessen och redovisningsfasen av EU-projektmedel skulle göra bidragen mer tillgängliga för tredje sektorn. En sådan funktion skulle kunna ske genom kommunens omsorg eller genom ett socialt företag med konsultinriktning.

Referenser:

Fayolle A. and Matlay H. (Eds.) (2010) *"The intertwindness of social, commercial and public entrepreneurship"* i Handbook of Research in Social Entrepreneurship, Cheltenham (UK): Edward Elgar Publishing.

Gawell, M., Johannisson, B., & Lundqvist, L., (2009) *"Mot ett mångsidigt entreprenörskap i samhällets intresse"*, I M. Gawell, B. Johannisson & M. Lundqvist, Samhällsentreprenörer. KK-stiftelsen, Östertälje tryckeri.

GEM, Global entrepreneurship monitor, Babson College, 2007.

Holmberg L., Kovacs, H., och Lundqvist, M. A., (2007). Holmberg, L., Kovacs, H., Lundqvist, M.A. (2007), *Samhällsentreprenör – en förstudie på uppdrag av KK-stiftelsen*, KK-stiftelsen, Stockholm, .

I., Nilsson, A., Wadeskog, (2008) *"Individen i centrum, det är bättre att stämma i bäcken än i ån"*, Skandia försäkringsbolag, Tryck o Rit, Stockholm.

Nählinder, J., (2006) *"Innovativt klimat 2006 – Om organisationsklimat och innovativt beteenden i PIMM"*, Helix Working Paper, ISSN:1654-8213, LiU-Tryck, Linköping, 2006.

Regeringens proposition 2009/10:55 *"En politik för det civila samhället"*, Stockholm 2009.

SOU 2007:66 *"Rörelser i tiden – Slutbetänkanden av Utredningen om den statliga folkrörelsepolitiken i framtiden"*, Fritzes kundtjänst, Stockholm, 2007.

Sundin, E. (2009) *"Det dolda samhällsentreprenörskapet.- omsorgsmotiv i småföretag"*, I M. Gawell, B. Johannisson & M. Lundqvist (red.), Samhällsentreprenörer. KK-stiftelsen, Östertälje tryckeri.

Sundin, E. & Tillmar, M. (2010) Uppföljning av "Eget Val" inom hemtjänsten i Linköpings Kommun: Utförarperspektiv, Helix rapportserie, Linköpings Universitet

Tillmar, M, (2009) *"Gränsöverskridande samhällsentreprenörskap i hälsosektorn"*, Gawell, Johannisson & Lundqvist, (red.), (2009) *"Samhällsentreprenörer"*, KK-stiftelsen, Östertälje tryckeri.

Venkataraman, S. (1997) *"The distinctive domain of entrepreneurshipresearch"* i Katz, J. och Brockhaus, E. (red.), *"Advances in entrepreneurship, firm emergence and growth"*, Greenwich, CT:JAI press.

Tidningar och tryckmaterial:

Dagens Industri, *"Moms dödar ideella sektorn"*, 30 april – 2 maj, 2010.

Torbjörn Nilsson (red), *"Linköpings näringsliv"*, 2010/2011, broschyrmaterial från Nulink, VTT Grafiska Vimmerby, 2010.

Internetkällor:

Socialfonden <http://www.esf.se/sv/vara-program> (2010-04-23).

Nya CSR i praktiken; ”Räknas man inte som samhälls-entreprenör om det går för bra”, 2009-08-16, <http://www.csripraktiken.se/2009/08/16/ledare-raknas-man-inte-som-samhallsentreprenor-om-det-gar-for-bra/> (2010-01-28).

Sustainable Insurance and Finance Development: <http://sind.nu/2008/11/27/kommersiell-idealism-socialt-entreprenorskap/> (2010-01-28).

Institutet för entreprenörskaps- och småföretagsforskning:
http://www.esbri.se/artikel_visar.asp?id=255 (2010-01-28).

Överenskommelsen: <http://www.overenskommelsen.se> (2010-04-12).

Skäggetorp, stadsdelsföreningen i Linköping, www.skaggetorp.info (2010-05-29).

Regeringens arbetsgrupp för den sociala ekonomin “Social ekonomi – en tredje sektor för välfärd, demokrati och tillväxt” September 1999. Källa: skandinaviska institutet för social ekonomi; <http://socek.se/node/5#ftn.id1> (2010-04-20).

Botkyrka kommun: <http://www.botkyrka.se> (2010-05-30).

Linköping kommun: <http://www.linkoping.se> (2010-05-30).

Lycksele kommun: <http://www.lycksele.se> (2010-05-30).

Högsby kommun: <http://www.hogsby.se> (2010-05-30).

Inspiration inhämtat från konferenser:

Arrangör: Plus, Partnerskap för lokal utveckling av sociala ekonomin.

Namn: ”Den sociala ekonomin ger mervärde, ett plus ett blir tre. En internationell konferens för dialog och lärande om stöd till lokal social ekonomi”

Plats: 22:e april, 2010, Arbetes museum, Norrköping.

Arrangör: Personaleffekt genom Inspired by care

Namn: ”Inspirationsdagen för dig som är nyfiken på företagande, innovationer och export inom vård och omsorg”.

Plats: 5:e maj 2010, Collegium i Linköping

Bilaga 1: De resterande 22 samhällsentreprenöriella initiativen

I denna bilaga presenteras de resterande 22 intervjuer som är genomförda med samhällsentreprenörer i de fyra kommunerna. Samma ordning på intervjuerna följer här som i rapportens huvuddel, först Linköping, sedan i tur och ordning Botkyrka, Lycksele och Högsby.

Samhällsentreprenörskap i Linköpings kommun

Linköping kommun ligger i Östergötlands län och är Sveriges femte största kommun med cirka 145 000 invånare. Kommunen är en av Sveriges snabbast växande kommuner, där en viktig tillväxtfaktor har varit den nära samverkan som skett mellan näringsliv, kommun och universitet. Ett intensivt samarbete med grannstaden Norrköping som marknadsförts som den Fjärde storstadsregionen har även bidragit till tillväxt för båda städerna. Stadens motto är "där idéer blir verklighet" och syftar på samarbetet mellan näringslivet och universitetet. Linköping är känd som Sveriges flyghuvudstad och en tredjedel av stadens näringsliv innefattar verksamhet med anknytning till flyg med bland annat forskning inom flygrelaterade områden. En stor del av Linköpings framgångar har uppnåtts tack vare universitetet som byggdes 1975 och som idag har drygt 26 500 studenter och doktorander. Bredvid universitetet ligger i Mjärdevi Science Park, en av Sveriges äldsta teknikparker med 6 000 anställda i 250 företag, varav en tredjedel är avknoppningar från universitetet.

Linköping är centraltätort i kommunen och Sveriges sjunde största tätort med drygt 97 000 invånare. I kommunen ingår 26 stadsdelar samt 21 tätorter. Nedan ges en kort beskrivning av de stads- och kommundelar som är av intresse för studien.

Lambohov är en stadsdel i sydvästra Linköping. Stadsdelen växte fram under 1980-talet. Från början utmärktes den av en blandning mellan olika bostadsformer, t.ex. villor omväxlande med låga hyreshus. Lambohov har idag drygt 8000 invånare. Vissa delar av Lambohov, kring centrum och i ytterområdena, har många invånare med invandrabakgrund. Området är dock starkt segregerat med få invandrare i villaområdena och i bostadsrättsföreningarna. Av invandrarna är majoriteten syrianer, men även Iranier och Somalier finns. Andelen personer med invandrabakgrund har ökat kraftigt sedan området började byggas ut på 90-talet.

Skäggetorp är en stadsdel som ligger nordväst om stadskärnan. Skäggetorp började byggas under 1960-talet och var en del av miljonprogrammet. Bebyggelsen består mest av tvåvåningshus och trevåningshus som är uppbyggda runt ett stort centrum. Cirka 8 000 människor bor i stadsdelen, varav 49 procent med utländsk bakgrund.

Ulrika som är en småort ligger i skogsbygden i kommunens sydligaste del, cirka 40 kilometer från Linköping. Invånarantalet har varit uppe i 200 men sjunker och är nu drygt 180 personer.

Bestorp är en tätort som ligger mitt i ett naturreservatsområde för urskog och gammal lövskog, cirka 22 kilometer från Linköping. Tåget passerar men stannar inte och bussförbindelsen till Linköping tar 40 minuter. Bebyggelsen består till övervägande del av småhus. Bestorp byggdes i långsam takt ut från 1960- och 1970-talet för att idag ha en befolkning på drygt 400 personer. I anslutning till Bestorp finns ungefär 150 fritidshus.

De samhällsentreprenörer som representerar Linköpings kommun är: mångsysslaren och landsbygdsutvecklaren Arne Svensson, de integrationsengagerade ledarna i IK Östria, miljöentusiasterna i Hulta kretsloppsförening, det sociala företaget KoopS samt de miljö- och kulturmedvetna byborna i Bestorps byalag. Yogainstitutet Yogakraft avrundar fallen från Linköping. Tillsammans representerar dessa sektorer: landsbygdsutveckling, integration, socialt arbete, idrott & fritid, hälsa, kultur och turism.

Arne Svensson i Ulrika (landsbygdsutveckling/tillväxt/sociala)

Om personen

Den nyfikne innovatören och mångsysslaren Arne Svensson är en drivande entreprenör som inte räds utmaningar och hans intresse riktar sig främst emot landsbygdsfrågor. Arne som är i 40-åren bor i Nykil, ett litet samhälle strax utanför Linköping och har som person alltid känns sig som innovatör och tyckt om att finna egna lösningar. Arne berättar att det inom honom finns en nyfikenhet som aldrig stillas, utan han känner att han inspireras av att ta sig an nya projekt och drivs av den goda känslan av att göra något bra. Entreprenörsandan kan fångas i hans egna ord "*vågar man inte hoppa så vet man aldrig hur långt man kan hoppa*". Enligt honom själv har han kanske vågat hoppa lite väl långt ibland och möjligen är det en egenskap som representerar samhällsentreprenörer?

Om organisationen

Arne har tre olika verksamheter, dels det egna lantbruk som drevs tillsammans med hans bror, numera ligger den verksamheten vilande, då det inte är lönsamt längre. I bolagsform drivs ett lokalt fliseldat värmeverk som levererar värme till hus och offentliga lokaler i Ulrika samt att han är fastighetsägare och förvaltare. De olika rörelserna rymms inom två bolag, dels lantbruks- och fastighetsrörelsen som drivs som enskild firma och dels fjärrvärmeanläggningen, Tostebo Bioenergi AB. Arne utför även entreprenörsuppdrag för kommunen med snöröjning på vintern och vägslåtter under sommarhalvåret. Dessa verksamheter sysselsätter tre anställda som jobbar inom alla rörelserna. Utöver dessa egna verksamheter är Arne aktiv i ett antal föreningar som företagarföreningen i Ulrika med flera.

Om verksamheten

Den innovativa visionärsidan visades redan på 80-talet då de två bröderna startade ekologisk odling, eller alternativ odling som det kallades då, där de var med om att starta KRAV 1987. Det ekologiska tankesättet att försöka ta till vara på resurser med alternativa metoder har funnits med från början, fastän det inte var så lätt i början berättar Arne.

"Både lantbruksnämnden och många andra tyckte att det med ekologisk odling som vi höll på med var helt vansinnigt. De skrattade och frågade hur många kilo vi fick ut per hektar...det var många lantbrukare som var riktigt förbannade för att vi höll på med det där larvet...idag är det ju annorlunda, men då var det inte lika kul"

Idag 25 år senare är det annorlunda, nu har ekologisk odling och närproducerat blivit etablerat och fått en egen konsumentnisch. Nytänkare som Arne och andra ekologiska odlare med honom skapade förutsättningar för förändring, där preparaten som används förändrats till mindre miljöfarliga och mera biologiska. Idag används endast 25 procent av den mängd bekämpningsmedel som användes för tio år sedan, berättar Arne.

En annan verksamhet som Arne och hans bror startade var en ekoby med fem hus. Det var i början av 80-talet och intresserade kunde odla sina egna grönsaker. De satsade mycket

pengar, men fastighetskrisen kom ett år efter att bygget stod klart och fastighetsbolaget som drevs som AB gick i konkurs ytterligare ett år senare. En ny fastighetsägare kom in men även denne gick i konkurs två år senare och Arne köpte tillbaka fastigheterna ur konkursboet. Arne hade vid det läget fem sex lägenheter själv och det blev således åtta till. Sedan dess har ytterligare en fem sex fastigheter köpts i Ulrika. Således kom han in i ett företagande med fastigheter lite av en slump och är idag fastighetsägare och bedriver uthyrningsverksamhet av lägenheter och lokaler.

Samhällsentreprenörskapet

Kontextuell information värd att känna till om Ulrika är att orten har kommunens fjärde högsta ohälsotal. Många människor med problem som alkoholism och droger har flyttats dit av kommunen, då det finns gott om lediga lägenheter i samhället. Det är även en hög andel äldre och i princip inga arbetstillfällen. Vanligt förekommande landsbygdsproblem råder med nedläggningshotad skola och mycket låga huspriser, så stämningen och framtidsandan på orten har under längre tid varit ganska låg. Arne har genom entreprenörandan startat flera samhällsnyttiga projekt som har ändrat denna stagnerade situation och vänt den negativa trenden i Ulrika genom att bygga upp verksamheter och skapa arbetstillfällen på orten.

Det hela började med att Linköpings kommun pga LSS beslut hade behov av att placera ut förståndshandikappade i gruppboenden med egna lägenheter. Arne ägde en fastighet i Ulrika som skulle passa en sådan verksamhet. En presentation gjordes till kommunen och en situationsplan över området upprättades. En broschyr utformades över hur boendet skulle komma att se ut och intresserade bjöds in till ett informationsmöte. Intresset från de förståndshandikappade, anhöriga samt goda män blev stort och tre personer anmälde intresse relativt omgående. Detta medförde att projektplanen fick klartecken från kommunen genom beslut i omsorgsnämnden och sedan i kommunfullmäktige. Då lobby- och förberedelsefasen var klar återstod att få byggnadslov. Här uppstod problem då det inte fanns någon stadsplan i Ulrika och för att få tillstånd att bygga om fastigheten till ett gruppboende krävdes en ny stadsplan. Det var en del krångel med att göra om stadsplanen, med flera inblandade instanser, som stadsantikvariet, miljö- och hälsokontoret och arkeologer etc. Kommunen tog ett stort ansvar och finansierade 75 procent av kostnaden på 600 000 kronor för den nya stadsplanen.

Sedan började planeringen med utformning tillsammans med arkitekten och det visade sig bli mycket synpunkter från kommunen kring både inner- och yttermiljön. Kommunen ville att det skulle se ut som på alla andra gruppboenden, medan Arne önskade skapa en hemtrevlig känsla. Efter en hel del diskussioner med kommuntjänstemän kring färgsättning och synpunkter på tapeter etc. blev det till slut bra och alla inblandade var nöjda.

De lättare förståndshandikappade flyttade in och det fungerar väldigt bra. Dessa lägenheter ägdes tidigare av Stångåstaden som hade placerat ut alkoholister och drogmissbrukare som förde liv och oväsen i orten. Nu är det tvärt om, boendet har blivit en tillgång för samhället och fyra heltidstjänster har tillkommit genom 24 timmars vård. De förståndshandikappade har även fått en bra relation till många i orten och blivit integrerade, bland annat med dem som jobbar inom borgarbrandkåren. En förståndshandikappad har kommit så långt i sin utveckling att han snart kommer flytta till ett eget boende. På en svår hyresmarknad som Ulrika har Arne lyckats kombinera rollen som fastighetsägare med att skapa verksamheter som gynnar både honom som fastighetsägare och samhället i stort. Dels får de förståndshandikappade bo i lantlig lugn miljö och arbetstillfällens har skapas på en ort där det är väldigt få arbetstillfällen.

Arne arbetar för tillfället med att ta fram ritningar till fyra stycken seniorbostäder. Tänkt tillvägagångssätt är detsamma som vid gruppboendet, att ritar in boendet i situationsplan och sedan lägga ut prospekt på Internet. Målgruppen är fyrtio- och femtiotalister som börjar dra sig tillbaka och som vill bo på lantligt i lugn och ro. Således skulle Ulrika få ytterligare invånare och underlaget öka för hela lokalsamhället.

Som exempel på samhällsengagemanget har Arne även varit med att bilda företagarföreningen i Ulrika. Föreningen sökte och fick medel för att bygga upp ett företagshotell som nu är färdigt, där Arne nu har sin huvudarbetsplats. När affären lades ner, bildades en ekonomisk förening som lyckades få medlemmar att sätta in pengar. Föreningen lyckades även få kommunen att köpa fastigheten som föreningen hyr.

”Det har hänt mycket i samhället och jag tycker att det är gladare där uppe lite grann. Men det behövs mera. Jag skulle vilja att kommunen tog ett större ansvar!”

Arnes många innovativa projekt så som den ekologiska odlingen, den ekologiska byn, boendet för förståndshandikappade, företagsföreningen, den ekonomiska föreningen som driver affären samt projekteringen av äldreboende etc. visar ett stort engagemang i skapandet av entreprenöriella nyttigheter för samhället.

Hulta kretsloppsförening (landsbygdsutveckling)

Om representanterna

Det finns tre personer i Hulta kretsloppsförening som har visioner om ett äldreboende i ekologisk kretsloppsbalans; Per Åke Johansson, Irene Jedåker & Håkan Jedåker. Dessa tre närmar sig pensionsålder och bor alla i området kring Hulta som ligger tre mil söder om Linköping.

Om organisationen

Hultabygdens kretsloppsförening⁴⁷ startade för cirka 15 år sedan. Föreningens drygt 40 lokala hushåll samlas i Hulta missionshus vid sina möten. Den gemensamma idén är att arbeta för ett ekologiskt samhälle i balans, dvs. verka för lokal produktion och konsumtion samt även för återvinning. Föreningen veckar även för att stimulera gemenskapen i bygden genom olika aktiviteter.

Under en period fanns ett lokalt mejeri med framställning av mejeriprodukter som mjölk, smör etc. samt en kvarn som malde ekologiskt spannmål. Potatis odlar de tillsammans, så alla basvaror finns i princip i närmiljön. Kretsloppsföreningens medlemmar är verksamma med ett antal ekologiskt orienterade projekt. Exempel på projekt föreningen drivit genom åren är urinsortering, slamåtervinning, skapande av biotop för biologisk mångfald, förprojektering av ett äldreboende samt att företräda ett gott exempel för en levande landsbygd i projektet hållbara bygder.

Om verksamheten

Den samhälls-entreprenöriella verksamhet som i detta sammanhang lyfts fram är föreningens förprojektering av ett ekologiskt äldreboende. Projektet startade för att ge bygdens befolkning och föreningens medlemmars möjlighet att kunna bo kvar i bygden när de inte längre orkar sköta om sina egna hus eller gårdar. Denna målgrupp är idag hänvisad till tätorterna.

⁴⁷ För mer information om Hultabygdens kretsloppsförening, se www.hultabygden.se (2010-05-31).

Föreningen var tidigt inne på att skapa en form av tjänstekooperativ där alla kunde hjälpa till. Några småskaliga försök gjordes för att koppla samman de som ville ha hjälp med dem som kunde hjälpa till. Det ebbade dock ut. Visionen finns dock fortfarande.

Visionen om äldreboendet började vid ett möte som dåvarande Östgöta Coop Center, numera Coompanion, höll i Bestorp där det hölls föredrag om hur man i andra byar runt om i Sverige hade skapat kooperativa äldreboenden. Med dessa impulser upprättades en arbetsgrupp i föreningen som sökte och fick bygdepeng 2, på 15 000 för att göra en mindre utredning. Kretsloppsförening inledde en förstudie och utformade en intresseenkät. En studie av bygdens demografi genomfördes och tankar och idéer om äldreboendets utformning samlades.

Föreningen har med egna och kommunala projektpengar gjort ett antal studiebesök på äldreboenden runt om i Sverige. Intryck hämtades exempelvis från Lund där kommunen hade byggt ett äldreboende och hyrde ut lägenheterna. Det fanns gemensam tvättstuga, samlingsrum och lokalrum, liksom matlag som lagade mat på kvällen. Boendet var för 55 plus och två gånger i veckan åt de äldre tillsammans.

Efter att ha besökt ett drygt 20-tal olika äldreboenden runt om i landet, fann man att Ingelsgården var det projekt som mest liknade de tankar om äldreboende som Hultaborna själva hade. Unikt för Ingelsgården var att kommunen hade tagit initiativet och bad en lokal förening utforma äldreboendet. Vid utformningen av Ingelsgården hade ekologiska aspekter beaktats. Där fanns jordkällare, egen vedeldning och veduppvärmning. Omgivningarna var väldigt trevliga och det var ett småskaligt boende med sex lägenheter och en hyra på 4300 kronor. De boende kunde även få mat då det fanns bemanning.

Föreningen fick i nästa steg hjälp av länsstyrelsen att göra en så kallad LEA analys, dvs. lokal ekonomisk analys, som går ut på att identifiera ett bärkraftigt område, som innebär cirka 1000 människor inom ett rimligt avstånd. När förstudieprojektet presenterades fick arbetsgruppen besked att ta fram ett konkret förslag. Leader Folkungaland hade etablerats i regionen och utvecklingsmedel söktes för att låta en arkitekt gå vidare och rita boendet. En produktionsinriktad projektledare från Skeda anlätades som själv hade byggt en ekoby. En arkitekt som hade byggt ett boende i Västergötland som arbetsgruppen gillade, anlätades och mark att bygga på söktes, vilket de också fann!

Visionen om äldreboendet baserades på att det skulle vara miljövänligt, energisnålt och lokalt uppvärmt och så långt möjligt producerat med lokalt producerat byggnadsmaterial. Husens utformning blev ovanliga, åttkantiga med glaskupoler längst upp så att ljuset skulle flöda igenom husen samt vara en gemensam yta i mitten med Medelhavsklimat. Den lokala värmeförsörjningen skulle bestå av solfångare och två vedeldade pannor. Både envånings- och tvåvåningshus övervägdes. Desto större boende desto bättre stordriftsfördelar, så projektet skalades upp från elva till 22 lägenheter. Några enfamiljshus togs också fram med tanken att det skulle vara ett integrerat åldersboende med gemensamma samlingsytor.

Produktionskalkylen resulterade i hyreskostnader kring 5000 kronor per månad för en lägenhet, vilket kunde vara lite högt så långt ut på landet. Projektet totala byggkostnad slutade på 25 miljoner och presenterades för kommunen. Responsen var att kommunen skulle vara intresserade om boendet hade legat i den yttre delen av Linköping, men inte tre mil ut på landet. När markägaren såg arkitektens ritningar ville han inte sälja åkermarken till föreningen då han tyckte husen var för fula.

Projektet presenterades därefter för Ekobanken som var villiga att bevilja lån, under förutsättning av en motprestation motsvarande självfinansiering på tio miljoner. Således behövdes intressenter som var villiga att gå in med ett motsvarande grundkapital. Ett prospekt har tagits fram som riktar sig till personer utanför kretsloppsföreningen och många har pratat välvilligt om projektet, men för att kunna realisera bygget måste de ekonomiska aspekterna falla på plats genom att intresserade tecknar kontrakt. Grundidén var att äldreboende huvudsakligen skulle vara för människor i närmiljön, att de skulle få ha första prioritet, men att det därutöver behövde komma i människor utifrån. Den idén trodde inte kommunen på. Där står arbetsgruppen idag, utan finansiering på tio miljoner och utan mark vilket för deras tankar tillbaka till idén om ett tjänstekooperativ som funnit med länge. Representanterna funderar lite filosofiskt på om de kanske var för tidigt ute i tiden och om det kanske vore bättre att starta i lite mindre skala och försöka realisera vision om ett tjänstekooperativ istället, åtminstone till att börja med.

Om samhällsentreprenörskapet

Arbetsgruppens entusiasm i visionen kring att ta fram och skapa en tryggad och trevlig ålderdom i hembygden för Hultabygdens kretsloppsförenings medlemmar i första hand och andra ekologiskt intresserade människor som vill leva sina seniordagar i lantlig miljö går inte att ta miste på. Det samhällsentreprenöriella engagemanget består i visionen och glädjen i att försöka skapa ett sådant äldreboende för sig själva och andra. Att det sedan inte realiserats är en annan sak, som hänger på ett par viktiga punkter som kvarstår att lösa, så som ekonomiska grunder samt markfrågan. Förövrigt är allt klart och färdigt att realiseras.

Linköpings motorsällskap (idrott & fritid)

Om representanten

Jonny Larsson är i övre 50-åren och har varit intresserad av motorsport sedan 15-års ålder och själv varit aktiv motocrossförare mellan 1975 och 1983. Efter den egna motocrosskarriären har Jonny varit aktivt engagerad i Linköpings motorsällskap (LMS) och framför allt inom motocrossektion där han varit ordförande från 1986 till 2004 och sedan dess varit tävlingsledare.

Om organisationen

Linköpings motorsportanläggning som en gång i tiden varit Nordeuropas största, startade 1964 med att motocrossbanan flyttades från Berga till Sviestad. 1970 byggdes go-kartbanan och 1977 anlades Speedwaybanan och delar av roadracingsbanan. För bygget av speedwaybanan och roadracingsbanan gick kommunen in med borgen på två miljoner. Med tiden har verksamheten utvecklats och anläggningen växt, för att idag bestå av elva sektioner. Förutom de redan nämnda ingår, enduro, trial, supermoto, folkface, banracing, rally och radiostyrt. Motorstadion ägs av kommunen och LMS⁴⁸ som är en ideell förening hyr anläggningen av kommunen. LMS är intresserade av att köpa anläggningen från kommunen, men närmaste granne som är flygfältet ägs av SAAB, och de vill inte att kommunen säljer marken.

LMS bedriver två huvudverksamheter, dels en affärsmässig verksamhet som är momspliktig och dels den idrottsliga verksamheten. I den affärsmässiga delen ingår drift av kommunens halkövningsbana samt uthyrning av roadracingsbanan, huvudsakligen till en entreprenör som

⁴⁸ För mer information om LMS, se: <http://www.lms.se/> (2010-05-31).

driver en racingskola, samt uthyrning av kontor och lokaler till företag. I den idrottsliga verksamheten ingår de olika sektionernas aktiviteter, vars verksamheter inte är momspliktiga. Motorsällskapet har en heltidsanställd som hanterar den affärsmässiga delen av verksamheten samt ett par halvtidsanställda kanslist. Det finns även två personer som genom sysselsättningsstöd sköter om anläggningen.

Motorsällskapets huvudstyrelse består av sju ledamöter, två suppleanter och en adjungerande där alla är mycket aktiva med uppdrag, vilket de får en symbolisk ersättning för. De elva sektionerna driver verksamhet i varierande omfattning och bidrar således med i olika grad till de gemensamma intäkterna. Föreningen är solidarisk och delar överskottet från de olika sektionernas idrottsliga arrangemang. Korvförsäljning går emellertid direkt till den egna sektionen. Ekonomin är stabil med en skattepliktig omsättning på elva miljoner kronor och motocrossektionen har en omsättning på cirka en miljon och ett eget kapital på cirka 100 000 kronor som sektionen disponerar självständigt.

Det är vanligt inom många idrottsrörelser att föreningarna försöker få ekonomin att gå runt genom att engagera medlemmarna i ett antal bisysslor, ofta försäljning, allt från lotter till tidningar. I LMS motocrossektion⁴⁹ förväntas medlemmarna vara aktiva, men inte med bisysslor (förutom kioskverksamheten), utan här kretsar engagemanget kring funktionärskap vid tävlingar, samt att arbeta med att hålla anläggningen i bra ordning, ofta inför tävlingar. Varje medlem förväntas ställa upp två gånger per år med sådan verksamhet.

Om verksamheten

Eftersom Jonny är engagerad i motocrossektionen är det enbart denna verksamhet som beskrivs och inga av de övriga sektionernas arbete. LMS motocrossektion organiserar träning för 120 aktiva motocrossförare, allt från knattar på fyra fem år upp till äldre som kör på motionsnivå. Det finns även cirka 180 medlemmar som inte själva kör motocross. Bland annat arrangeras ett antal barn- och ungdomstävlingar och höjdpunkten under senare år har varit SM i motocross 2007 och 2009. Inför SM arrangemanget 2007 investerades och rustades anläggningen upp för 450 000 kronor, med ny tvättanläggning, där spolplatta med oljeavskiljning byggdes. Det skall nämnas att om det inte vore för LMS solidariska ekonomi, hade det likviditetsmässigt inte varit möjligt för motocrossektionen att ta sig an ett sådant stort arrangemang. Nu avbetalar sektionen investeringarna i anläggningen till LMS. En annan stor händelse är det återkommande veteranmotorcykelrace, som är ett samarrangemang mellan motocross, trial och roadracingssektionerna som kallas 44-årsracet 2009 och kommer heta 45-årsracet i år. Detta evenemang är det enskilt största på Linköpings motorstadion under året, med flera hundra deltagare från stort sätt hela Europa, som på entusiastnivå kommer till Sviestad motorstadion för att tävla och umgås med andra likasinnade entusiaster. Anläggningen är under ständig utveckling och nya regler kring buller, miljö och säkerhet kräver ständigt nya investeringar. En miljöstation har funnits sedan några år och delar av asfalten på roadracingsbanan skall förnyas för 450 000 kronor i år. För motocrossektionen är framtida investeringar i infrastruktur planerat bl. a. för ett permanent kraftfullt elnät.

Om samhällsentreprenörskapet

Jonny Larsson är en av alla eldsjälar som håller föreningslivet igång med tiotusentals nerlagda entusiasmstimmor. Det som driver Jonny är förutom att han gillar motorcyklar och motocross i synnerhet den glädje som skapas i att arbeta tillsammans och den utmaning som finns i att organisera människor med olika bakgrund och förmågor att dra åt samma håll för det

⁴⁹ För mer information om LMS motocrossektion, se: <http://www.lms.se/motocros/index.htm> (2010-05-31).

gemensamma intresset och målet. Det finns hos Jonny också ett inneboende tävlingssinne som även tar sig uttryck i arrangerandet, att göra bra tävlingar. LMS motocrossektion är förutom en förening med utövare även en arrangörsklubb med höga målsättningar. Att tillsammans med klubbens övriga medlemmar lyckas lyfta motocrossanläggningen till SM nivå och genomföra två SM arrangemang i motocross på ett föredömligt sätt som uppskattas av både förarna, teamen, publiken och motorcykelförbundet (SVEMO) är något både Jonny och klubbens medlemmar sätter stor ära i. De många tävlingsarrangemang som genomförs på den för svenska förhållanden unika motorsportanläggningen, drar även in en betydande andel intäkter till det lokala näringslivet med många hotellnätter och restaurangbesök, samt placerar Linköping som ett namn på kartan.

En motorsportanläggning som Sviestad kommer inte till stånd utan kommunens välvilja, intresse och hjälp. Genom åren har kommunen bidragit och stöttat många projekt. Hinder har funnits under åren. Att få till kommunalt vatten och avlopp var svårt, men även där gick kommunen in och hjälpte till. Motorsport är inte lika uppskattat av alla och miljö och bullerkrav har skärpts med åren. Aktuell i anslutning till detta är att kommunen stödjer ett förlängt bygge av bullervallen, men just för tillfället ligger det i avvaktan på en fornlämningsfynd på den tilltänkta platsen.

Bestorps Byalag & Östgötamat - regional matkultur i Östergötland (Landsbygdsutveckling/turism/kultur)

Om personen

Louise Alenbrand är hushållslärare och har tidigare jobbat som kock och på senare år undervisat på restaurangskolan i Örebro samt på universitetet i Linköping. Hon kommer från ett litet samhälle där hennes föräldrar drev en livsmedelsaffär där matkvalitet var en viktig beståndsdel, genom egen charkdisk och ostdisk. Louise har sedan 1999 haft möjligheten att arbeta med att utveckla maten i Östergötland, inledningsvis genom Leaderprojekt⁵⁰, sedan genom andra stödåtgärder i föreningen Regional Matkultur i Östergötland.

Om organisationen

Östgötamat⁵¹ var ursprungligen ett nätverk som bildade en ekonomisk förening med syftet att utveckla regional matkultur i Östergötland. Louise arbetar i föreningen som samordnare och koordinator med att marknadsföra matkulturen i Östergötland.

Genom Östgötamat bedrivs Regional Matkultur och Bondens egen Marknad. Just nu lanseras ett eget varumärke som ska heta Östgötamat, som kommer att finnas i butiker så kunder skall ha möjlighet att veta var maten kommer ifrån geografiskt. Det handlar dock inte om KRAV eller ekologiskt, utan enbart om närproducerat.

Louise arbetar även halvtid i östsvenska Turistrådet⁵² som ägs av Regionförbundet Östsam⁵³. Där drivs ett landsbygdsprojekt som heter ”maten i centrum” där bland annat en webbportal utvecklats.

⁵⁰ En del av landsbygdsprogrammets projektstöd fördelas genom Leader. Projekt som får stöd via Leader skall rymmas inom något av landsbygdsprogrammets tre områden: förbättra Jord- och Skogsbrukets konkurrenskraft, förbättra miljö och landskapet, förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdens ekonomi. Se vidare t ex: <http://www.folkungaland.se>

⁵¹ För mer information om Östgötamat, se: <http://www.ostgotamat.se> (2010-05-28).

⁵² För mer information om Östgötska turistrådet, se: <http://www.ostergotland.info> (2010-05-28).

I Bestorps Byalag⁵⁴ var Louise ordförande fram till mars i 2010. Orsaken att hon avgick som ordförande var att byalaget sökt medel från Leader Folkungaland för att utveckla Bestorp som ort. För att inte hamna i en jävsituation avgick hon som ordförande och är nu projektledare istället.

Om verksamheten

Byalaget har varit passivt i många år och upprinnelsen till den nyfunna kraften var att kommunen bestämde sig för att byskolan skulle läggas ned. Detta samlade invånarna som genomförde en egen konsekvensanalys. Ur analysen framkom det att kommunens olika nämnder inte pratar med varandra. ”*Alla har sina egna ansvarsområden och budgetar. När man tittar på landsbygden kan man inte titta med en sådan snäv syn, utan allting hänger samman. Skolan påverkar infrastrukturen som påverkar företagandet i sin tur*”. Louise som har jobbat med landsbygdsutvecklingsprojekt i över tio år blev upprörd över att kommunen inte insåg att om skolan läggs ner skulle det behöva EU-stöd och andra stöd till orten för att få den sociala servicen att fungera. Kommunen planerade också att bygga en ny brandstation baserad på deltidsbrandmän samtidigt som skolan lades ned. När det gäller landsbygdsfrågor berättar Louise, så måste ett holistiskt perspektiv tas eftersom det är ett infrasystem där allt hänger samman och det är svårt för kommunens nämnder att anta. Dessutom skulle Bestorseleverna skjutas till grannbyns skola som i sin tur skulle behöva byggas ut för att kunna ta emot Bestorseleverna. Kommunen hade inte tagit med i betraktning att den skolan ligger i Europas största eklandskap och utgör ett naturskyddsområde som det är helt uteslutet att bygga inom. Bestorp byalags konsekvensanalys ledde till att kommunen fick ändra sig och låta skolan vara kvar.

De minskade årskullarna är sedan länge känt och även att det kommer att vara för få elever i Bestorpskolan 2010. Lite har emellertid gjorts proaktivt för att försöka befolka landsbygden och få ut människor till orter som Bestorp i syfte att kunna utnyttja befintlig kapacitet som skolor och affärer. Därför har man i den nyfunna energin och förändringsviljan som uppstått i Bestorps byalag sedan skoltvisten, tagit fram en plan för att marknadsföra Bestorp och genomför en kampanj för hur inflyttning ska kunna ske till Bestorp. En hemsida har tagits fram med kontaktpersoner, som människor som vill flytta till samhället kan kontakta. Genom Leader projekt kommer byalaget att gå ut till förskolor i Linköpings ytterområden och marknadsföra Bestorp som ett bra ställe att bo för småbarnsfamiljer. De ser även över hur nybyggnation ska kunna genomföras och har anlitat ett kommunalt byggföretag som kan ta hand om frågor kring en ny stadsplan och förbereda tomter på kommunens mark. De lobbar även för att försöka få tågen att stanna i Bestorp, då en bra pendel till Linköping är en viktig förutsättning för att få in flera boenden till samhället.

Östgotamat och Östgötska turistrådet

Turism- och matsektorn är två sektorer som har stor utvecklingspotential och som ger inkomster till kommunen. Det finns 50 miljoner kronor öronmärkta för matprojekt i Sverige, men inga som jobbar för detta på regionförbundets nivå. Tjänstemän på regionförbundet skickar projektidéer till Louise som endast jobbar 50 procent med ett matprojekt och inte själv

⁵³ För mer information om Östsam, se: <http://www.ostsam.se> (2010-05-28).

⁵⁴ För mer information om Bestorps byalag, se: http://www.bestorp.info/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=79&Itemid=37 (2010-05-04)

har tid att ta sig an alla möjligheter som finns. Hon berättar att det finns hur mycket som helst att göra för att utveckla detta område, men som så ofta inga medel, eller rättare sagt, någon som tar tag i och ansöker om medlen. Både kommunerna och regionförbundet borde ta tag i detta och ge mat och turistnäringen de medel som behövs för att möjliggöra tillväxtpotentialen.

I Östgotamat arbetar Louise med att ta fram mera närproducerat kött och grönsaker för användning inom skolor, så att barnen kan få bättre mat. I de flesta skolkök i kommunen är det inte möjligt att köpa in annan mat än den som är beslutad på kommunnivå. Ett exempel som visar ett alternativt återfinns i Boxholm, där skolköksföreståndarinnan köpte in nyskördad näringsrik mat från en ekologisk odlare. Odlaren sålde allt hon inte hade fått sålt på bondens egen marknad till skolan för en billig penning.

Rent konkret har arbetet lett fram till kvalitetsmärkningarna av ”bonden egen marknad” och ”regional matkultur”. Östgotamat märkningen kommer att göra det lättare för lokala konsumenter att finna den lokala produktionen och de restauranger som jobbar med lokal mat.

Om samhälls­entreprenörskapet

Byalaget i Bestorp värnar om sin ort, som så många andra liknande byalag. Med kunskap bemötte de kommunens aviseringar om nedläggning av byskolan med en mer komplett sammansatt konsekvensanalys än den kommunen själv gjort och således vann gehör för den komplexare logiken kring landsbygdsfrågorna.

Skolaffären var en väckarklocka där byalaget insåg att den demografiska jämvikten redan har rubbats genom minskade årskullar och därmed ökat byns utsatthet. Eftersom byborna inte upplever att kommunen gör något för att trygga förutsättningarna för en långsiktig samhällsutveckling i Bestorp, tar nu byalaget saken i egna händer. De går nu proaktivt ut och marknadsför Bestorp som en attraktiv ort för barnfamiljer. Detta följs även upp med att skapa förutsättningar för nybyggnation och lobbying för bättre kommunikationer.

Arbete inom regional matkultur och med Östgotamat håller på att skapa två helt nya marknader, dels matturism där kombinationen av vår natur kan kombineras med matkulturella upplevelser. Detta koncept utgår ifrån det unika för Sverige och har potential att bli en stor turistnäring. Närproducerad mat ligger i tiden och att utveckla konceptet gynnar både det lokala agrikulturella näringslivet och miljön. Närproducerat utvecklar även människors uppfattning om närsamhällets betydelse, samt känslan för delaktighet och samhörighet i det lilla samhällets sammanhang.

Yogakraft

Om representanten

Yogakraft⁵⁵ drivs av yogaläraren Ulrika Berglind, som också är sjukgymnast och arbetar som adjunkt vid Hälso­universitetet i Linköping. Efter sjukgymnastexamen vistades Ulrika två och ett halvt år i Indien, där hon bland annat utbildade sig till kroppspsykoterapeut och kom i kontakt med olika meditationstekniker innan hon slutligen fann yogan. Hon är utbildad i kundaliniyoga-traditionen såväl i Sverige som internationellt. Drivkraften till att starta Yogakraft kom från viljan att dela med sig till andra av det positiva som hon själv upplevt.

⁵⁵ Delar av denna text bygger på en fallstudie tidigare publicerad i boken ”Samhällets entreprenörer” (Gawell et al, 2009).

”Det känns som en fantastisk förmån att få dela med mig till andra vad som betytt så mycket för mig.”

Om organisationen

Yogakraft AB⁵⁶ (tidigare Yogainstitutet Livskraft) finns i ljust inredda lokaler som Ulrika renoverade tillsammans med några vänner i olika omgångar mellan 2003 och 2005. Det var en investering som innebar skuldsättning. Ulrika var villig att satsa, och förklarar: *”Jag tänker inte så långsiktigt utan tillåter livets flöde flöda fritt genom mig”*. Hon har dock tänkt igenom starten såtillvida att hon *”smugit igång verksamheten”*, d v s Yogakraft har expanderat allteftersom intresset för yoga ökat.

Om verksamheten

Ulrika erbjuder De senaste åren har Ulrika alltså hållit två yogapass per kväll måndag till torsdag. Därtill har det erbjudits några heldags-workshops per temin. Av och till de senaste åren har Ulrikas haft en kompanjon involverad i verksamheten. Verksamheten expanderar. Numer ingår Yogakraft i aktiebolaget Berglind & Berglind. Ulrika driver, i samverkan med internationellt kända yogalärare, en yogalärarytbildning i Linköping. I framtiden kommer det därför förhoppningsvis att finnas flera yogalärare i Linköping. Därmed kan Yogakraft erbjuda flera pass, bl a morgonyoga (s k Sadhana), barnyoga och gravidyoga.

Om samhälls-entreprenörskapet

Med utgångspunkt i ett företagsekonomiskt perspektiv tänker jag att Ulrika förmodligen inte skulle behöva ha dubbla arbeten, och frågar om deltidsföretagandet. Yogaläraren förklarar: *”Jag vill inte hamna i den situationen att jag blir beroende av att få kunder. Jag vill kunna göra det här som en service också.”* Att marknadsföra verksamheten offensivt är ointressant för Ulrika. *”Jag erbjuder yoga och en yogalokal – för den som vill – och jag erbjuder det antal pass i veckan som det finns intresse för. Avtar intresset så drar jag ner eller slutar när den tiden är kommen. Det finns inga nederlag på det sättet.”* Grundtanken är att yoga-deltagarna gör ett eget aktivt val att komma till yogan – och att Yogaläraren inte bidragit till att skapa ett behov.

Samhälls-entreprenörskapet visar sig på flera olika sätt, bland annat genom den service deltagarna får i form av produkter till fördelaktigt pris. På Yogainstitutet Livskraft säljs bland annat avslappningsmusik, yogi-tee och yogamadrasser till självkostnadspris. *”Jag erbjuder det som en service till dem som vill ha, de finns här men jag vill inte göra reklam vare sig för det eller för massagen, utan jag erbjuder den som efterfrågar”*.

Vi talar om att diverse gym har startat yoga och jag frågar, återigen som företagsekonom, hur hon ser på den ökande konkurrensen. Svaret blir *”Nej, det finns inga konkurrenter. Det är väl bra om de också börjar. De som är meningen att de ska komma hit – de gör det”*. Nyligen spelade Yogaläraren in ett yoga-pass på skiva, för att underlätta för människor att göra yoga-pass hemma. Också detta var på deltagarnas initiativ och efterfrågan, och Ulrika ser det som en service. På baksidan av skivan står att läsa: *”Överskottet av försäljningen av denna skiva kommer gå till ett barnhem i Indien.”*

Drivkraften till Ulrikas samhälls-entreprenörskap kommer alltså ifrån en önskan att dela med sig av yogan. Hon kunde inte, och kan fortfarande inte, fullt ut göra detta inom ramen för landstinget eller genom sin anställning vid hälsouniversitetet. Yogaläraren är dock övertygad

⁵⁶ För mer information om Yogakraft, se: <http://www.yogakraft.se> (2010-05-28).

om att man kommer att kunna det, och säger ”*det vill jag också vara med att göra. Att bygga broar. Och förmedla kunskaper till båda världarna*”. Brobyggandet är lättare sagt än gjort. Yogaläraren bekräftar att det fortfarande finns en del motstånd inom ett brett spektra av yrken och professioner som kan anse sig ha något att förlora på CAM-branschens (Complementary Alternative Medicine) expansion. Ulrika framhåller att det är viktigt att närma sig både komplementärmedicinen och skolmedicinen med öppna ögon. Allt som sker är inte av godo inom någon av dessa delar. Att genom vetenskapliga studier bekräfta yogans goda effekter är en viktig del i detta brobyggande.

Sammanfattande reflektioner av samhällsentreprenörskapet i Linköpings kommun

De samhällsentreprenöriella initiativ som lyfts fram i Linköpings kommun visar ett brett spektrum av samhällsengagemang som sträcker sig över ett flertal sektorer. Samhällsengagemanget tar sig ofta uttryck genom föreningslivet tillsammans med andra människor med samma intressen, där avsikten är att påverka och skapa ett bättre samhälle för sig själva och för andra. Organisationsformerna är ideella och ekonomiska föreningar, samt en enskild firma och ett kooperativ. Det egna vinstintresset är helt sekundärt i alla initiativen. Ekonomisk vinst representerar enbart långsiktig hållbarhet för verksamheten genom återinvestering. Arne Svensson är den enda av samhällsentreprenörerna som inflätat i sitt samhällsentreprenörskap även representerar ett ”traditionellt” entreprenörskap.

Unika initiativ till integrationsarbete i idrottssammanhang har visats där samhällsnyttan har varit direkt och omfattande för inte bara de sportutövande ungdomarna, utan hela familjer. Detta har medfört att förståelsen för kulturella skillnader ökat och det andliga avståndet mellan människor minskat i en segregerad stadsdel där integrationsproblematiken är svår. Privata och föreningsdrivna initiativ att driva landsbygdsutveckling och skapa förutsättningar för en levande landsbygd har också lyfts fram. Ett av dem är Arne Svenssons flera initiativ till att förändra den negativa trenden och stämning som rådde i det lilla samhället Ulrika. Per Åke, Irene och Håkans engagemang i att skapa förutsättningar för de äldre i Hultabygden att även på sikt kunna få bo kvar i sin hemmiljö. Om äldreboendet kommer till stånd återstår att se. Louise och Bestorpsborna mobiliserade sina resurser och gick samman för att ta upp kampen emot en befolkningsutveckling de såg som hotande både nu och framöver. Att vända denna trend och skapa förutsättningar för att Bestorp även i framtiden skall förbli ett väl fungerande servicesamhälle är deras mål och denna utveckling fortsätter de arbeta kreativt och aktivt för. I Linköping finns som på alla andra platser utsatta människor med dåliga förutsättningar, både psykiskt, socialt och ekonomiskt. Sociala företag har på många håll visat sig både ekonomiskt lönsamma och ur rehabiliteringshänseende effektiva, med följd att sådana företag startas upp i allt större omfattning. I Linköping finns inte mindre än tre stycken varav KoopS är det senaste tillskottet som Malena Storm under drygt ett år har drivit. Att uppnå balans mellan kropp och själ och finna styrka inifrån. Att dela med sig av kunskaperna kring detta är vad yogainstruktör Ulrika Berglind ger till de människor som besöker Yogakraft.

Samhällsentreprenörskap i Botkyrka kommun

Botkyrka är en kommun i Stockholms län, där Tumba är centralort. Kommunen ingår i Storstockholm och är belägen på halvön Södertörn. Kommunen är känd som en mångkulturell kommun där 51 procent av invånarna har utländsk bakgrund varav 35 procent är utrikes födda, vilket är den högsta andelen bland kommunerna i Stockholms län. I Botkyrka ingår sju

kommundelar; Alby, Hallunda-Norsborg, Fittja, Tullinge, Tumba Storvreten, Vårsta/Grödinge.

I Alby bor det cirka 11 400 invånare, varav de flesta i någon av Botkyrkabyggens 3 000 lägenheter. Cirka 59 procent av invånarna har utländskt ursprung. Fittja är beläget i norra delen av Botkyrka kommun och växte fram under 1970-talet och består främst av hyreshus. I dag bor ungefär 7 200 personer i Fittja, varav 64 procent har utländsk bakgrund. Tumba är Sveriges 28:e största tätort med 35 311 invånare. Cirka tio procent av invånarna i Tumba är utländska medborgare, medan 25 procent har utländsk bakgrund.

Samhälls-entreprenörer som representerar Botkyrka kommun är: nycirkusen Cirkus Cirkör, de två sociala organisationerna Hela Människan och Verdandi, alltjänstföretaget Fittja Drift & Underhåll, och konsultföretaget Ung Allians, fritidsgården Southside samt science fiction filmentusiasterna 4Fathers. De sektorer som finns representerade är; sociala, fritid, kultur, integration, tillväxt och ungdom.

Hela människan (socialt arbete)

Om representanten

Mats Wähleman har jobbat inom Hela människan i 17 år och är idag enhetschef för avdelningen i Botkyrka kommun. Mats är Diakon inom Missionskyrkan i botten och även utbildad fritidsledare. Han brukar titulera sig som socialentreprenör eftersom det är socialt arbete han är verksam inom med mycket entreprenörskap i sättet att arbeta. Det som driver honom är viljan att hitta nya sätt och nya verksamheter som kan utveckla det ”goda samhället”, lokalsamhället här och nu.

Om organisationen

Hela Människan⁵⁷ i Botkyrka Salem⁵⁸ har funnits sedan 1980 och har till uppgift att bedriva kyrkornas gemensamma sociala arbete. Verksamheten bygger på relationsarbete och stödjande arbete i ett vardagssammanhang. I Hela människans verksamhet står individen i centrum och arbetet går ut på att lyfta fram möjligheterna för människor att växa samt inte minst att förmedla hopp inför framtiden.

Organisationen finns på mellan 80 och 100 ställen runt om i Sverige och ägs av; Svenska Kyrkan, Missionskyrkan, Pingstkyrkan, Frälsningsarmén, Baptistkyrkan samt Metodistkyrkan. Organisationen är ideellt driven med tusentals frivilliga och över 400 professionellt anställda. All vinst återinvesteras i verksamheten. Organisationen är traditionellt folkrörelseuppbyggd och enheten i Botkyrka är helt självständig, men har valt att tillhöra den nationella huvudorganisation Hela Människan. Föreningen i Botkyrka har funnits i 30 år och började sin verksamhet genom att bjuda in människor med framför allt missbrukarproblematik eller hemlöshet till en varm miljö, ett café, där de kunde få sig en fika och en medmänniska att prata med, samt kunna få hjälp med kontakten med myndigheterna. Huvudorganisation får statliga pengar för att stödja de lokala föreningarna med både röst och service.

Om verksamheten

⁵⁷ För mer information om Hela Människan, se: <http://www.helamanniskan.se> (2010-05-28).

⁵⁸ För mer information om Hela människan i Botkyrka, se: <http://www.se-manniskan.se/> (2010-05-31).

Arbetet går ut på att fånga upp människor som ”ramlar emellan” i samhällets olika sprickor. Det kan röra sig om allt ifrån droger, alkohol och våld i hemmet till sjuka och arbetslösa som har hamnat i kläm mellan AF, försäkringskassan och socialkontoret. Stöd till anhöriga som en viktig del av verksamheten. Det gäller inte minst barn till missbrukande föräldrar.

Botkyrkaavdelning står nu inför uppgiften att bygga upp ett antal sociala företag. Basen är tänkt vara en ”second hand” butik samt en rättvisemärkt kaféverksamhet. I verksamheten tänker man använda sig av människor som är i jobb och utvecklingsgarantins Fas 3, (gäller personer som varit arbetslösa i minst 450 dagar), med ett sysselsättningsstöd från arbetsförmedlingen på 225 kronor per dag. Utifrån denna idé och finansiella grund planerar organisationen att skapa ett nyföretagarcenter för långtidsarbetslösa.

Om samhälls-entreprenörskapet

Hela människan värnar som ideell organisation om människor i utsatthet och driver verksamhet för att hjälpa denna målgrupp. De bygger upp en ”second hand” affär som bas för att starta flera sociala företag med syftet att hjälpa arbetslösa till sysselsättning.

Verdandi (socialt arbete)

Om representanten

Raoul Hansson har jobbat i Verdandi sedan 1978 och ansvarar för verksamheten i Stockholms län och är ordföranden i Verdandi i Botkyrka. Hans engagemang startade då han fick kontakt med organisationen genom sin roll som fackföreningsrepresentant. När Raoul insåg att han var mera på Verandi än på sin ordinarie arbetsplats tog han anställning på Verandi.

Om organisationen

Verdandi⁵⁹ är en politiskt obunden organisation som bildades 1896 ur den dåvarande nykterhetsrörelsen (då kallad templarorden, idag IOGT/NTO). Verandi har sedan dess lämnat nykterhetsrörelsen och är idag en socialpolitisk organisation representerat i varje län. De starkaste fästena är Stockholm, Örebro, Dalarna och Trollhättan. Organisationen är ideellt driven, har sina rötter i arbetarrörelsen och verkar för ett alkoholskadefritt samhälle. Verdandi är en organisation med väldigt begränsade ekonomiska resurser som nästan alltid visar underskott, trots att medlemmarna lägger ned ett stort ideellt arbete.

Om verksamheten

När Botkyrka byggdes var det ont om jobb och människor tvingades flytta till miljonprogramsområden för att finna arbeten. Många av dessa människor befann sig i en främmande miljö utan socialt kontaktnät. Verdandi har sedan den här tiden arbetat i 35 till 40 år med uppsökande verksamhet i syfte att bygga upp kamratstöd och nya sociala nätverk mellan människor.

I dag är många av invånarna i norra Botkyrka inte inflyttade från landsbygden, utan från andra kulturer. Problemen är fortfarande desamma, enligt representanten. Verdandi möter människor som aldrig är aktuella för arbetspolitiska insatser. Många av dem vet t ex inte hur man åker tunnelbana. Hjälpen består inte av välgörenhet, som Raoul tror kan förtrycka människor. Istället försöker de hjälpa individen att få makt över sin egen situation.

Verdandis representanter har studerat sociala och kooperativa företag, och bildat en ekonomisk förening i de tre distrikten Bokyrka, Sundbyberg och Stockholm.

⁵⁹ För mera information om Verdandi, se: www.verdandi.se (2010-05-31).

Om samhälls-entreprenörskapet

Många av dem som Verdandi försöker hjälpa är resurssvaga utländska kvinnor, ofta analfabeter. I Botkyrka har de lokalt försökt organisera en verksamhet kring kurdiska kvinnor som är duktiga på att knyta mattor. Tanken var att importera växtfärgat garn från Turkiet och under avtalsenliga former låta dem knyta mattorna här. Priset skulle hamna i paritet med IKEAs mattor. På grund av ekonomiska hinder har dessa kurdiska kvinnor inte ännu fått igenom sin dröm, men vävstol är inköpt och leverantörskontrakt för turkiskt garn är tecknat.

Verdandi och "Hela människan" inledde ett samarbete för att söka pengar från EU projekt. Coompanion och fem andra kommuner var också inblandade. Efter några försök att söka ur strukturfondernas program gav de upp, pga att regelverken uppfattades som krångliga.

Med de handledararvoden som ges inom arbetsförmedlingens Fas 3 program öppnades en ny möjlighet att starta ett socialt företag. Det finansieras då via de arbetsmarknadspolitiska stödprogram som finns; lönebidrag, trygghetsanställning, nystartsstöd etc. Verdandi har därmed kunnat bygga upp en infrastruktur för ett socialt företag. De har hyrt lokaler och skaffa maskiner. Verdandi har sedan ifjol en "second hand" affär i Sundbyberg. Genom avtal med Botkyrka kommun skall de ta hand om några av kommunens grovsoprum och se till att grovsoporna sorteras i rätt fraktionskärl och får för den hjälpen plocka grejer ur soprummen som sedan kan säljas. Verdandi i Botkyrka har därmed anslutit sig till skaran sociala företag som startar "second hand" rörelser. Man har i denna verksamhet tagit emot arbetslösa från arbetsförmedlingen och får handledararvoden på 225 kronor per dag för personer som gått in i Fas 3 programmet. En del av dem som kommer in i verksamheten har specialkunskaper som programutvecklare och affärsutvecklare. Från "second hand" rörelsen har det avknoppats en IT/webb enhet på fyra personer och en affärsutvecklingsenhet på tre personer som fått en egen lokal. Syftet är att dessa förutom att stödja "second hand" verksamheten, skall marknadsföra sig utåt och söka egna uppdrag. Denna del av det sociala företaget kallas "Trappstegen"⁶⁰, från vilken det är tänkt att nya verksamheter skall byggas. Vad det blir för verksamheter beror på vilka kunskaper de som kommer in i verksamheten för med sig. Om Fas 3 deltagarna själva kommer på idéer är Verdandi positiva till att dessa själva knoppar av och startar egna kooperativ.

Det finns även en systuga i Fittja där tre kvinnor som är rekryterade ur Fas 3 syr kläder, Verksamheten går med lite överskott. Sundbybergs "second hand" ger också ett litet överskott. Överskottet är ännu inte tillräckligt för att kunna anställa några, men förhoppningar finns inför framtiden. Varje affärsenhet i organisationen är en självbärande enhet. Det finns 21 medarbetare i Sundbybergs "second hand" och i hela organisationen finns det 42.

Fittja Drift & Underhåll (tillväxt/socialt arbete)

Om representanten

Imran Ahmad är i mitten av 30-åren och kom från Pakistan till Sverige 1985. Efter att ha gått ut gymnasiet blev Imran arbetslös. Han försökte på alla sätt få ett arbete och lyckades efter åtta till tio månader. Imran sålde då tidningar med provisionslön, och började därefter på McDonalds. Av en slump började han jobba med ungdomar på Fryshuset 1995 där han blev kvar till 1999.

⁶⁰ För mer information om projektet "Trappstegen" (Verdandi Botkyrka-, Sundbyberg- och Stockholm) se: <http://www.trappstegen.se/> (2010-05-31).

Om organisationen

När Imran för Botkyrka kommuns dåvarande kommunchef Björn Andersson presenterade sin idé visade det sig att kommunchefen själv hade tänkt i samma banor. Imran blev lovad att kommunen skulle köpa tjänster om han startade sin verksamhet, vilket han gjorde i februari 2001. Hans företag har kontinuerligt expanderat omsättnings- och verksamhetsmässigt. Idag sysselsätter han 50 deltidanställda. Ungefär 250 människor har varit verksamma i Fittja Drift & Underhåll under de nio år företaget funnits.

Företagets koncept är att anlita lokal arbetskraft. Om företaget har ett uppdrag i Tensta så låter de arbetskraft lokalt därifrån utföra jobbet. De sysselsätter inte enbart ungdomar utan även vuxna, både män och kvinnor, oberoende av etnisk tillhörighet. För mer information om Fittja Drift & Underhåll, se: <http://www.fidr.se/>

Om verksamheten

Företaget erbjuder fastighetsskötsel till kommunala bolag, företag och föreningar, men inte till privatpersoner. Företaget utför relativt enkla hantverksarbeten som renoveringar, tapetsering, målning, golv, snickeri, kakling mm. Vid större projekt som t.ex. el och VVS arbeten kontrakteras underentreprenörer.

Företaget är kommersiellt drivet, men den vinst som uppstår återinvesteras i företaget. En stor maskinpark har byggts upp under åren, vilket inneburit att de kunnat sitt tjänsteutbud. Detta har starkt företagets position.

Om samhällsentreprenörskapet

Verksamheten bygger på att ta in människor som står utanför arbetsmarknaden och ge dem möjligheter att få prova på och lära sig göra enkla praktiska saker. De får utbildning, praktiskt övning samt referenser, så deras möjligheter ökar att få anställningar utanför Fittja Drift & Underhåll. Imran gör som nysvensk ett stort integrationsarbete. Han är också förespråkare för det svenska välfärdssystemet och förklarar ofta för andra invandrare varför skatter måste betalas, eftersom det är vad hela välfärdssystemet baseras på.

Ung Allians (tillväxt)

Om representanten

Tommi Vaara som är i mitten av 20 åren är vice ordförande och marknadsansvarig i Ung Allians

Om organisationen

Ung Allians⁶¹ är en ideell förening som är finansierad genom; medlemsavgifter, stöd från intresseföretag samt handledararvoden för gymnasieskolans elever som deltar på UF-kursen (utvecklingsföretag). Styrelsen består av sex personer (där alla har någon tjänst eller är med aktivt och jobbar i föreningen) samt tre rådgivare som arbetar med att bygga upp och etablera ett kontaktnät kring företaget.

Om verksamheten

Föreningens målsättning är att aktivt verka för ett ökat entreprenöriellt kunnande och för unga att vilja, kunna och våga ta steget att starta företag. Detta sker genom ett mentorskap där de

⁶¹ För mera information om Ung Allians, se: <http://ungallians.se/> (2010-05-31).

vägleder gymnasiestudenter som går UF-kursen. Ung Allians koncentration kring ung företagsamhet, har gradvis utvecklats. Först infördes konceptet i Tullinge gymnasium för att idag även innefatta alla gymnasieskolor i Botkyrka kommun samt en gymnasieskola i den bredvidliggande kommunen Salem.

Om samhälls-entreprenörskapet

Ung Allians jobbar för att ungdomar i Botkyrka skall kunna få utveckla och förverkliga sina entreprenöriella idéer och drömmar, och lägger ner mycket energi på att stödja och utveckla dessa ungdomars projekt och kunskaper inom företagande och entreprenörskap. Detta för att stimulera ungdomarnas utvecklingspotential och Botkyrka kommuns framtid.

Southside (fritid)

Om representanten

Behzad Dariusson är från Iran och jobbar som föreståndare för fritidsgården Southside i Tumba. Han har studerat fritidsvetenskap och har jobbat med ungdomar sedan 1992.

Om organisationen

Southside⁶² är en del av den ideella byggnadsföreningen Heimdal som bland allmänheten är känd som Folkets hus i Tumba. Föreningen består av aktiva inom politiken och andra föreningar i kommunen. Botkyrka kommun har gett föreningen uppdraget att driva fritidsgården. Idag är det 5-6 personer som arbetar på Southside. Behzad har fast anställning och de övriga är timanställda.

Om verksamheten

I kommunen finns ett tiotal fritidsgårdar. Två drivs i kommunens egen regi och de övriga drivs av föreningar. Verksamheten i Southside har tre ben; Tio till tolv-års verksamhet (efter skolan) tolv till 16-åringar (efter kl 18) samt uppsökande verksamhet där fritidspedagoger ger sig ute på gatorna. Mellan 60 och 80 ungdomar besöker Southside varje kväll och i februari hade fritidsgården 2800 besökare. Det är huvudsakligen killar som har svårt att anpassa sig till strukturerad verksamhet som besöker fritidsgården. Med strukturerad verksamhet menas krav på att passa tider, göra förberedelser inför något och generellt anpassa sig till rutiner. Denna ostrukturerade fritidsverksamhet kompletterar den strukturerad verksamhet som sker inom idrottsrörelsen och föreningslivet.

För att kunna ta hand om denna grupp är det viktigt att ha kvalificerade människor som kan hantera dem på ett professionellt sätt, utan att vara myndighetsutövare. Genom det goda samtalet och genom att representera en vuxenvärld som ställer krav genom ömsesidig respekt, kan man tidigt fånga upp denna grupp, menar representanten. Detta undviker stora kostnader för samhället i framtiden, när det annars kan gå snett för en del av dessa ungdomar.⁶³

Om samhälls-entreprenörskapet

På Southside jobbar Behzad mycket med att representera goda vuxenförebilder där relationer byggs genom det ”goda samtalet”. Förutom det som beskrivits ovan berättar han flera exempel på t ex hur de stoppat och motverkat mobbning eller byggt fungerande relationer

⁶² För mer information om Southside, se: <http://www.southside.nu/> (2010-05-31).

⁶³ Representanten förklarar att varje besök på fritidsgårdarna i Botkyrka kommun har under 2009 kostat 156 kronor. 2005 gjordes en studie som visade att varje ungdom som hamnade på ett behandlingshem eller i fängelse kostade nästan 3000 kronor per dygn. Till dessa 3000 kronor ska ytterligare kostnader läggas till offret som kanske också behöver hjälp, rättegångskostnader och utredningar hos polisen och socialtjänsten.

med ungdomar som annars med mycket stor sannolikhet skulle ha hamnat i problem med droger och brottslig verksamhet. I ett fall lockade Behzad till sig en sådan kille till verksamheten. Behzad berättar... ”han fick jobba ideellt, jag sade jag kommer inte att betala lön, men du skall kunna se till att jag inte portar dig härifrån, och nummer två, skall du vara här, får du hjälpa ledarna. Du får ta ansvar. ... Han gick på utbildningar och en dag kommer han och säger, jag kan inte jobba hos dig längre, jag har fått jobb i Jacobsberg”

Sammanfattande reflektioner av samhällsentreprenörskapet i Botkyrka kommun

I Botkyrka kommun finns det ett stort engagemang från många aktörer för det lokala samhällets utveckling och välfärd. Speciellt starkt visar detta sig i de många sociala insatser som görs för att hjälpa de många utsatta människorna som finns i kommunen. Två organisationer, Hela människan och Verdandi jobbar för att hjälpa dessa människor till att i första hand känna delaktighet, men även till att försöka skapa förutsättningar för meningsfull sysselsättning. Ytterligare en organisation, Fittja Drift & Underhåll jobbar för integration och sysselsättning. Alla dessa organisationer driver sin verksamhet på lite olika sätt och med lite olika utgångspunkter, men med liknande målsättning.

Det goda samarbetet som upparbetats mellan kommunen och nycirkusen Cirkus Cirkör har skapat många fina ringverkningar, där nycirkusen har kunnat utvecklas. Att förändra världen genom konstnärlig kreativitet är en målsättning och detta har uppnåtts genom att organisationens har verkat och spridit sig till flera samhällsarenor. Exempelvis till den pedagogiska arenan genom skapandet av gymnasieutbildningar och högskoleutbildningar, samt delaktighet i forskningsorgans programformuleringar. Det goda samarbetet mellan Cirkus Cirkör och kommunen upplevs dock från en del håll tränga undan möjligheter för annan verksamhet. De som yttrar den åsikten är glada för att cirkusen finns och förstår nyttan, men kan känna att det blir lite väl mycket fokus på enbart cirkusinriktningen.

I Botkyrka har en lokal överenskommelse gjorts mellan tredje sektorn och kommunen där det reglerats hur samarbetet skall gå. Detta är ett första stort steg att göra parterna mera jämbördiga i diskussioner om hur parterna i samverkan skall kunna utveckla kommunen och vem som skall eller bör sköta vad.

Samhällsentreprenörskap i Lycksele kommun

Lycksele kommun ligger i Västerbottens läns inland i landskapet Lappland med knappt 13 000 invånare. Centralort är Lycksele med drygt 8500 invånare. Det råder utflyttning från kommunen som under de senaste tio åren tappat 1200 invånare och drygt 2000 sedan 1970. För att kompensera utflyttningen har kommunen tagit emot nyanlända invandrare, men dessa stannar ofta inte längre än under utredningsperioden, delvis på grund av allmän brist på jobb trots att det finns över 900 företag i kommunen. Näringslivsstrukturen är bred utan något stort företag som allt står och faller med. Tidigare arbetade många inom skogbruket och gruvindustrin. Idag är skola, vård och omsorg den näring som sysselsätter flest och Lycksele lasarett är den största arbetsplatsen. Lycksele kommun är socialdemokratisk styrd och har en tradition av att vilja genomföra mycket i egen regi. Föreningslivet i kommunen blomstrar med över 300 föreningar inom vilka drygt hälften av kommunens invånare är medlemmar. Staden firade 400 års jubileum 2007, eftersom Lycksele 1607 genom kunglig förordning fick officiell status som kyrk- och marknadsplats.

Två tätorter finns i kommunen, förutom Lycksele, Kristineberg som ligger cirka 70 kilometer norrväst om Lycksele med drygt 330 invånare. Kristineberg, som har intresse för

undersökningen, är ett litet gruvssamhälle, där det bryts järnmalm, guld, silver och koppar, med gruvsdrift sedan 1940. Innan produktionstekniska effektiviseringar gjordes fanns cirka 1000 invånare i Kristineberg. Den andra orten som är relevant för studien är Rusksele (från sydsamiskans Råaskoe). Samhället har ungefär 190 invånare och har länge varit känt för sina många företag. Under en period var det den företagstätaste orten per capita i Sverige.

Representanter för samhälls-entreprenörskapet i Lycksele kommun är affärsmannen och föreningsaktive Calle Franklin som bland annat sitter i styrelsen för det sociala företaget Puls som Lena Holmgren med djupt engagemang för de utsatte i Lycksele. Sven Olof Dahlgren är eldsjelen i bostadsstiftelsen Rusksele hus, som genom mångsyssleri och goda kontakter lyckats utveckla den lille orten Rusksele genom uppförande av ett äldreboende. Det levande konst- och kulturlivet i Lycksele är också representerat genom konstförening och teaterföreningen. Exempel på hur det kan gå till när det offentliga drar sig tillbaka och det ideella tar över ges i beskrivningen av den ekonomiska förening Kristineberg fritid. Idrottsföreningen Aros sportklubb och inte minst bilklubben Pharaohs skapar också mervärden genom att arrangera stora evenemang. Dessa arrangemang har inte bara medfört stora intäkter till kommunens näringsliv och fin PR, utan även gett positiva ringverkningar. En sådan ring på vattnet är samarbete mellan bilklubben, kommunen och sameföreningen i syfte att bygga ut det kulturhistoriska hembygdsområdet Gammplatsen till ett stort evenemangsområde. De representerade sektorerna är; socialt arbete, tillväxt, landsbygdsutveckling, kultur fritid och idrott.

Calle Franklin

Om representanten

Calle Franklin är en samhällsengagerad Lyckselebo som definierar entreprenörskap som att förändra sådant som andra säger inte går. Han kommer från en företagsfamilj och driver fortfarande framgångsrika familjeföretag. Utmärkande är att han uttrycker ödmjukhet inför den gynnade situation han befinner sig i.

Om organisationen

Franklins fastigheter⁶⁴ bedriver uthyrning av cirka 1000 lägenheter i Lycksele samt på andra orter, såsom Stockholm. I företaget finns fem personer som arbetar administrativt och fem som arbetar praktiskt som målare, snickare och fastighetsskötare. Calle är aktiv i ett antal föreningar, bl a i Företagarna har han suttit på ordförandeposten i fem år. Han sitter i Jaktvårdkretsens styrelse i Lycksele samt är ordförande i det sociala företaget Puls.

Om verksamheten

Calle varvar sin samhälls-entreprenörroll och sitt samhällsengagemang inom föreningslivet med traditionell entreprenöriell verksamhet i fastighetsbolaget. I rollen som företagare förekommer inslag av samhälls-entreprenörskap, genom ett socialt ansvarstagande i uthyrningsverksamheten, där han möter många människor som har det både ekonomiskt och socialt svårt. Många fastighetsbolag nekar personer med betalningssvårigheter hyreskontrakt, men Calle tar in en del sådana personer och ger dem en chans. I Lycksele finns många nyanlända invandrare och Franklins fastigheter hyr ut bostäder till 90 procent av alla dessa. Det har över lag varit få problem med invandrarna som hyresgäster. Calle har provat att anställa några invandrare för lättare fastighetsskötsel som trappstädning och liknande, men det fungerade tyvärr inte tillfredställande, huvudsakligen beroende på språkproblem och

⁶⁴ För mera information om Franklins fastigheter, se: <http://www.franklin.se/> (2010-05-31).

kulturskillnader. Calle har en devis som låter ”det som är bra för Lycksele är bra för mig” och dessa inslag av samhälls-entreprenörskap eller socialt ansvarstagande kan nog representera devisen.

Om samhälls-entreprenörskapet

Samhälls-entreprenörskapet finns lite här och var i det Calle gör och tar sig starkast uttryck i det allmänna lokalsamhällsengagemanget i föreningslivet. Ordförandeskapet i det sociala företaget Puls är just ett sådant inslag. Calle har inte själv varit med och byggt upp Puls verksamhet, utan kommit in betydligt senare i styrelsen.

Lycksele konstförening (kultur)

Om representanten

Den konst- och kulturengagerade Karin Söderlund har en fil.mag i engelska, nordiska språk och litteraturhistoria. Efter examen blev hon först arbetslös, men fick 1973 en tjänst på biblioteket i Lycksele 1973. Karin har varit aktiv inom föreningslivet för konst och kultur sedan 1974. Karins engagemang är inte bundet till en organisation, utan sträcker sig över ett flertal konst- och kulturföreningar. Därbland medlemskap i Sveriges konstföreningar som är en sammanslutning av alla konstföreningar i Sverige. Hon utför distriktsstyrelseuppdrag för Västerbottens län som sekreterare sedan 1981. Under en period var hon med i Sveriges konstföreningars sammankallande valnämnd och satt även några år i förbundsstyrelsen.

Om organisationen

Lokalt är Karin aktiv i Lycksele konstförening⁶⁵ (cirka 200 medlemmar) samt sällskapet för Olle Blombergs vänner (cirka 150 medlemmar). Olle Blomberg var en lokal konstnär, som gått ur tiden. Olles gård heter Tugggården”, och ligger 2.5 mil utanför Lycksele. Kommunen äger gården, och en stiftelse förvaltar fastigheten. Föreningen Olle Blombergs vänner bildades för att hjälpa stiftelsen driva gården i konstens anda. Det hålls utställningar i huset, för att marknadsföra gården och hålla Olles minne vid liv. Det sker en årlig återkommande trädgårdsfest med kulturinslag så som teater, sång, musik och utställningar.

Om verksamheten

Konstföreningen genomför fyra utställningar per år och visar lokala och nationella konstnärer. De har t.ex. haft fotografen Lennart Nilsson som utställare. Konstföreningens syfte är att visa god konst och de får förfrågningar om att ställa ut från konstnärer från stort sett hela landet. Fotoutställningarna har rönt viss uppmärksamhet nationellt. Karin har jobbat åtta somrar på Tugggården som utställningsguide. Att berätta om och presentera en utställning ger mycket, berättar Karin.

Karin är även aktiv i stadskulturföreningen som har mottot – en gladare stad! Lycksele firade 400 år för några år sedan, och då utbildades tio personer till auktoriserade stadsguider. Kring dessa tio stadsguider har guidepoolen bildats där Karin är ordföranden. Guidepoolen är en ideell förening som tar på sig uppdrag och det inbringar lite inkomster till guiderna.

I Lycksele finns inget galleri, så musikskolans konsertsal används som utställningslokal. Det sker även samverkan med gymnasiet estetsprogram, där konstföreningen hjälper till med

⁶⁵ För mera information om Lycksele konstförening, se: <http://www.unc.se/foretag/visax.php3?id=1203188> (2010-05-31).

utställningar. Under julen förra året gjordes en utställning med tre tjejer som går konstutbildningar.

Om samhällsentreprenörskapet

Att ägna sig åt sitt intresse, konsten och kulturen genom ideellt engagemang i ett antal föreningar, som anordnar konst- och kulturevenemang för medlemmarnas och för mindre hängivna kulturintresserade ger både personlig utveckling och tillfredsställelse. Det är den största drivkraften berättar Karin. Att kunna presentera något för andra och dela med sig av sina kunskaper och entusiasm är också motiverande.

Kristineberg fritid (social service)

Om representanten

Karl-Erik Marksén är en samhällsengagerad Kristinebergsbo som bredvid sitt ordinarie arbete i Boliden lägger ner cirka 30 timmar i veckan och 1400 timmar per år på ideellt arbete för att upprätthålla lokalsamhällets fritidsservice.

Bakgrund

För att förstå de specifika förutsättningar som råder i Kristineberg ges en bakgrundbeskrivning. Kristineberg är en ort som ligger cirka sju mil norr om Lycksele. Gruvbolaget Boliden är den största privata arbetsgivaren och anställde under ortens glansdagar cirka 700 personer, men genom teknikutveckling har antalet minskat till cirka 225 personer. Orten hade tidigare 1000 invånare, medan idag finns cirka 350.

När orten var som störst fanns sporthall, simhall, bibliotek, fritidsgård, slalombacke, affär, skola, folkets hus mm. Kommunen föreslog för Kristinebergsborna 2003 att som alternativ till nedläggning kunde invånarna själva få ta över driften av de befintliga anläggningarna; sporthallen, simhallen och fritidsgården. Kommunen skulle stå för de rörliga kostnaderna och invånarna sköta om driften. Således bildades 2003 en ekonomisk förening som tog över driften av kommunens tidigare verksamheter. Kommunens kostnader för att driva anläggningarna var vid den tiden 1.2 miljoner kronor och den ekonomiska föreningen fick ett driftbidrag på 600 000 kronor. Från början gick det bra, men problemet som uppstått är att driftbidrag legat kvar på samma nivå sedan 2003, medan energikostnaderna har ökat.

Under tiden som gått har orten drabbats av flera nedläggningar. Först lades biblioteket, kiosken och bensinstationen ner. Förra året lades affären ned och till sommaren kommer folkets hus, som är en stor del av gruvhistorien, att läggas ner. Skolan halveras och kommer i fortsättningen vara för lågstadiet medan mellanstadiets elever kommer skjutas till en skola två och en halv mil bort. Genom bostadsöverskottet som uppstått har orten tagit emot medborgare med sprit- och drogrelaterade problem. Huspriserna är i botten. Det sägs att folk från andra orter köper villor som används som jaktstugor. En del hus köps och transporteras bort på lastbilar. Karl-Erik säger att ”... det känns ju som att vi är i en brant spiral neråt hela tiden”.

Om organisationen

Den ekonomiska förening som bildades för att ta över driften av fritidsanläggningarna består av en styrelse på sju personer som drar det tyngsta lasset. Totalt är mellan 40 och 45 familjer med i föreningen. I anläggningarna arbetar cirka tre helårsanställda.⁶⁶

Om verksamheten

Bolidens anställda har genom företagets subventioner gratis tillgång till badhuset och ett gym som finns däri. Sporthallen används regelbundet. Barn spelar innebandy en kväll i veckan och ortens män har en innebandykväll. Det är också badmintonkvällar, cuper och innebandyturneringar. Sporthallen används också t ex till teatrar.

Varje fredag sköter någon av familjerna om badhuset. Vid andra mera tillfälliga saker som takskottning och annat som dyker upp, rings det runt. Det är aldrig något problem att engagera folk, det är samma upplägg i slalombacken.

Det tunga är alla mötena med kommundienstemännen där det kämpas med de ekonomiska bitarna och att det går åt väldigt mycket tid till sådant, säger Karl-Erik. Även om föreningen får driftsbidrag och får intäkter från verksamheten, räcker inkomsterna inte till att täcka kostnaderna. Ett bakslag för föreningen i detta sammanhang var att de för två år sedan blev lovade ett bidrag på två miljoner kronor öronmärkta till Kristineberg från Lycksele kommun. Pengar var avsedda att hjälpa samhället till en hållbar utveckling. En energideklaration på anläggningarna, badhuset, fritidsgården och sporthallen gjordes för att kunna få ner energikostnaden. En firma från Lycksele utförde energideklarationen och räknade ut att en investering på ungefär 600 000 skulle kunna få ned energikostanden med 200 000 per år, vilket vore en ekonomiskt mycket lönsam investering och skulle vara helt avgörande för verksamhetens utveckling ekonomiskt. Så kom den finansiella krisen och pengarna uteblev. Ingen fann en väg att få loss dessa medel på kommunen, eftersom en ekonomisk förening med en omsättning på en och en halv till två miljoner anses som ett företag. Det anses som otillbörlig konkurrens för kommunen att skjuta in pengar i en sådan organisation.

Om samhälls-entreprenörskapet

I teoretiska termer kan man säga att Kristinebergsborna som är aktiva medlemmar i den ekonomiska föreningen har gjorts till ofrivilliga samhälls-entreprenörer, eller försatts i ett samhälls-entreprenörskap som är nödvändighetsdrivet. I normala fall hade en ort med den nuvarande storleken inte haft sådan service, men eftersom anläggningarna redan finns, har denna kombination av driftbidrag och ideellt arbete möjliggjort fortsatt drift. Gruvbolaget Boliden tar sitt lokala ansvar och subventionerar verksamheten och utan dem skulle den ekonomiska föreningen inte ha en chans berättar Karl-Erik.

Fritidsanläggningarnas betydelse och den ideella anda som finns kring Kristineberg fritid idag fångas i Karl-Eriks egna ord ”*Vi har haft så många möten och sammankomster och pratat med alla bybor och alla är rörande överens om att om det är någonting som är livskvalitet så är det ju detta med fritidsanläggningarna där vi har fritidsgård och sporthall osv., ungdomarna är där ju jättemycket. Så det är en stor del av det vi har, men det känns som att händer inget otroligt så går vi in i väggen... det finns ingen chans.*”

Aros sportklubb (idrott/ /kultur)

⁶⁶ För mera information om Kristineberg fritid ekonomiska förening, se: <http://www.foretagsinfo.se/kristineberg-fritid-ekonomisk-f%C3%B6rening-2148166.html> (2010-05-31).

Om representanten

John Gunnar Jönsson är kommunchef i Lycksele kommun och i hans tidigare roll som kultur- och fritidschef har han varit med att aktivt påverka den tredje sektorn. Det är dock inte i form av kommunchef eller kultur- och fritidschef som John Gunnar är representant för samhälls-entreprenörskap, utan som aktiv inom föreningslivet, på både lokal, regional och riksnivå. Eftersom John Gunnar i egenskap av kommundiensteman har påverkat den ideella sektorn i Lycksele och har mycket information om vad som har hänt och hur det har gått till, lyfts hans båda roller fram här.

Om organisationen

I rollen som kultur- och fritidschef har John Gunnar drivit igenom överförandet av ansvaret för driften av många av kommunens tidigare fritidsanläggningar till lokala ideella och ekonomiska föreningar, bland annat den i Kristineberg som beskrevs ovan.

I rollen som föreningsverksam har John Gunnar varit med och startat en förening som heter Aros SK⁶⁷ 1970, som är en flersektionsförening som sysslar med skidor, bordtennis, basket innebandy med flera sektioner. När han blev tillsatt som kultur- och fritidschef kunde han av jävs-skäl inte sitta kvar på befattningen som ordföranden i den lokala idrottsföreningen. Istället har han jobbat praktiskt som funktionär och hjälpt till vid arrangemang. Han har fortsatt jobba på distriktsnivå och är fortfarande aktiv på riksnivå i flera styrelser.

Om verksamheten

I rollen som kultur- och fritidschef gick arbetet till stor del ut på att stimulera och entusiasmera föreningar att ta över arrangemang av aktiviteter och ansvaret för drift av kommunens fritidsanläggningar exempelvis, simhallar, sporthallar, skidspår, samlingslokaler, slalomanläggningar och friskvårdsverksamhet. John Gunnar berättar att *”det inte vore möjligt att bedriva denna verksamhet utan föreningslivets engagemang. Den enda vinning som föreningslivet kunde få i många sammanhang var en liten ersättning i form av ett driftsbidrag, men driftsbidraget motsvarar inte på långa vägar den arbetsinsats som krävdes”*. Arbetet har gått ut på att stimulera föreningarna och personer inom föreningarna som är väldigt driftiga och som bjuder på tid, eftersom de ser värdet i att anläggningarna används, både för föreningens vanliga verksamhet och för allmänheten. Det handlar ofta om mindre ersättningar, t.ex. att sköta ett skidspår. Föreningarna har kostnader som är förenade med att preparera skidspåren, som scooterkostnader, bränslekostnader etc. Kommunens tidigare verksamheter är nu uppbyggt på så sätt att det bildats ekonomiska föreningar som får bidrag för de rörliga kostnaderna av driften och föreningsmedlemmarna får jobba ideellt.

Överförandet av kommunens tidigare driftansvar till föreningarna tycker John Gunnar har fungerat bra, men framhåller att det måste finnas en morot för att de skall ta på sig ansvaret. *”Jag måste säga att föreningslivet i Lycksele är jätteduktiga på att ställa upp och hjälpa till.[...]. Det är dock lättare att lägga ut nya verksamheter på föreningslivet än att lägga ut en verksamhet som redan är i drift”*.

Genom små medel kan föreningarna stimuleras till att ta ett stort ansvar och genomföra arrangemang som inte skulle vara genomförbara i offentlig regi. Därför pågår nu ett samverkansprojekt mellan kommunen och det ideella föreningslivet med att utvecklas en arena för stora arrangemang på hembygdsområdet, ”Gammplatsen”. Området är av historisk betydelse, då den första kyrkan byggdes där 1607, vilket blev starten för Lycksele.

⁶⁷ För mera information om Aros SK, se: <http://www.arossk.se/> (2010-05-31).

Kommunen och föreningslivet ser tillsammans en stor möjlighet i att utveckla en sådan arena för arrangemang som lockar besökare till kommunen. Utvecklingsmedel har sökts och åtta miljoner har erhållits över en treårsperiod för att utveckla arenaområdet. Två personer är sysselsatta med utvecklingsarbetet och ambitionerna är att ha arenan färdig till 2012. Målsättningen är att generera flera arbetstillfällen, mera aktiviteter och att öka besöksvolymen till kanske 100 000 besök, jämfört med dagens föreningsarrangemang som uppnår 15-20 000 besök. Infrastruktur i form av entréportal, vatten, avlopp, toaletter samt elektricitet med stor kapacitet måste iordningsställas för att kunna genomföra större arrangemang och kommunen stödjer arenans tillkomst helhjärtat.

Om samhällsentreprenörskapet

Föreningslivet är grunden för John Gunnars samhällsentreprenörskap och han är aktiv i många idrottsföreningar, med styrelseuppdrag på riksnivå i svenska fotbollsförbundet till funktionärstjänst i den lokala Aros SK. Den form av belöning som förekommer är resor till EM eller VM vartannat år. Denna ideella entusiasm håller på att förändra sig till att föreningarna blir allt mer professionella med avlönade uppdrag. John Gunnar berättar att i Hockeyförbundet på rikspanet införs nu ersättningar för dem som sitter med styrelseuppdrag. När ersättningar kommer in i bilden är det lätt att detta sprider sig till andra förbund, som fotbollsförbundet och basketförbundet, menar han.

John Gunnar säger: ”Så från min sida finns en förhoppning om att denna ideella verksamhet skall vara kvar då jag tror den ger mervärden för människan och att denna drivkraft inte urholkas av att ersättningar kommer kryper ner på allt lägre nivåer”. Samma förhållande råder även för andra ideellt baserade organisationer som Röda Korset där höga styrelsearvodet betalas ut. Det blir svårt att engagera människor på ideell basis när en idé- och värdebaserade organisationer blandar topplöner med ideellt arbete, framhåller John Gunnar.

Motorklubben Pharaohs (tillväxt/kultur)

Om representanten

Mikael Jakobsson har varit föreningsaktiv hela sitt liv, från början inom idrottsrörelsen och senare inom motorföreningar, sameföreningen, musikföreningen med flera. Sammantaget är han aktivt engagerad med styrelseinsatser i ett drygt tiotal olika föreningar. Han är i grunden arkeolog och arbetar deltid med arkeologiska projekt samt deltid med att utveckla den ovan beskrivna eventarenan Gammlplatsen.

Om organisationen

Bland de föreningsaktiviteter som är relevanta för studien är Mikael same- och kommunpolitiskt aktiv samt styrelsemedlem i Sameföreningen i Lycksele, motorklubben Pharaohs⁶⁸, Lycksele Motorklubb, musikföreningen samt byaföreningen. Alla dessa engagemang är ideellt drivna. Det största engagemanget finns i motorklubben Pharaohs som startade 1991 och har drygt 25 medlemmar. Pharaohs är initiativtagare till Motorveckan⁶⁹ som arrangeras tillsammans med ytterligare fem klubbar, bland annat Norrlands motorhistoriker och Lycksele motorklubb.

Om verksamheten

⁶⁸ För mer information om för Pharaohs, se: <http://www.pharaohs.se/> (2010-05-31).

⁶⁹ För mer information om motorveckan, se: <http://www.motorveckan.se/> (2010-05-31).

Motorveckan är ett motorarrangemang för hela familjen och som namnet antyder pågår under en hel vecka. Motorveckan drar enligt Pharaohs egna uppskattningar cirka 35 000 besökare årligen till Lycksele i slutet av juli.

Arrangemanget har växt fram från att tidigare att ha varit några utspridda bilträffar till att bli ett fokuserat arrangemang kring teman på en bestämd plats, först djurparken och numera till Gammplatsen. Eftersom det är ett familjeevenemang är det också viktigt att ordning hålls utan bråk och fylla. Flera klubbar har bjudits in att vara med och anordna olika arrangemang och således har eventet växt fram till att bli ett arrangemang över en hel vecka. Under veckan händer allt som har med motorer att göra, från gräsklippare till grävmaskiner och utställningsbilar. Olika teman genomförs, allt från barnens dag, där det går att testa på go-kart och fyrhjulingar och radiostyrda bilar till snöskoter på vatten, rallytävling, go-karttävling, endurotävling, veteranbilsrally samt ”pay and race”. Veckan avslutas med bilträff där mellan 500 och 600 bilar deltar, och kvällsunderhållning med musik är en viktig del av helheten. Det finns mycket idéer om hur motorveckan skall kunna utvecklas och fortsätta expandera, men man har kommit fram till att det inte finns tillräckligt många föreningar som kan ta på sig ansvaret. De föreningar som redan är med har fullt program under hela veckan, så flera arrangörer behövs för att kunna utöka ytterligare. Samarbetet med kommunen har utvecklats mycket bra med åren. Arrangemanget finansieras genom inträde, sponsorer och genom att sälja krögarrätten. Således går det hela runt och det blir lite pengar över. Varje förening som bidrar med något arrangemang i motorveckan får behålla de intäkter de får för det de arrangerar.

Det har varit viktigt i relationen med kommunen och myndigheter att vara ärliga emot varandra och bygga upp ett förtroende. *”Har man sagt att det skall va slut klockan 12.30 på torget, då slutar man 12.30 och håller inte på till 01.30 och sådana grejer och det har man igen i slutändan. Nu har vi bra kontakter med kommunen. Första året var det lite si och så, men nu är det inga problem, nu är motorveckan etablerad och vi får all den hjälp vi behöver”*.

Genom Pharaohs arrangörserfarenheter av motorveckan anordnar de även en Rockabilly festival en helg som går under namnet Red Hot. Dit kommer artister från hela Europa och USA och även detta event går ekonomiskt ihop sig. Medlemmarna i Pharaohs arrangerar huvudsakligen denna festival för att få lyssna på den musik de själva gillar och uppenbarligen gillar även flera andra den musiken också. Utöver detta håller Mikael tillsammans med en vän på att dra igång ett musikarrangemang på medborgarhuset som blir något helt nytt i Lycksele. Det är ont om den typen av aktiviteter i Lycksele och tanken är att presentera varierande musikstilar.

Mikael har suttit med i styrelsen i Lycksele sameförening i flera år. Det jobbades hårt för att driva igenom fritidsområdet vid Gammplatsen, vilket också har realiserats. Mikael berättar att den samiska föreningen i Lycksele inte gärna vill skylta med det samiska och är noggranna med att inte vilja göra kommers av det samiska.

Om samhälls-entreprenörskapet

Det största samhälls-entreprenöriella initiativet Mikael medverkar i är arrangerandet av motorveckan som blivit Lyckseles största arrangemang med tio tusentals besökare. Det genererar stora intäkter till det lokala näringslivet och är en händelse för hela lokalsamhället. Uppbyggandet av motorveckan har gett föreningsmedlemmarna stora arrangörskunskaper som de tagit med sig till nya arrangemang. Indirekt har förmodligen förprojekteringen (med

åtta miljoner i bidrag) av Gammplatsområdet, möjliggjorts genom motorklubben Pharaohs lyckade motorevenemang. Mikael har själv genom bidragspengarna till "Gammplatsen" fått en halvtidstjänst på kommunen för att driva arenaprojektet vidare och håller just nu på att hjälpa hästintresserade föreningar att arrangera "hästveckan", som bygger på motorveckans koncept.

Teater och kultur i Lycksele (kultur)

Om representanten

Karl Erik Törner är förvaltningsekonom och har läst redovisning på högskolenivå. Han jobbar som ekonomiassistent i kommunen och har blivit engagerad i olika föreningar med kulturell inriktning. Hans roll i styrelseuppdragen är oftast som kassör, så som i stadskulturföreningen och i Puls. I musik- och teaterföreningen är Karl Erik ordförande.

Karl-Erik anser att styrelseuppdrag kräver aktivitet, att bara vara kassör är en sak, att betala räkningar och skicka ut inbetalningskort och få in medlemsavgifter är inte så betungande. Mer tid tar det emellertid att delta i styrelsesammanträden en gång i månaden samt vara med och genomföra aktiviteter. Under vissa veckor på året har han inga lediga kvällar mera än under helgerna och deltar i sammanträden eller föreningsaktiviteter resten av veckan.

Om organisationen

Fastän det finns cirka 400 konst- och kulturintresserade i Lycksele, menar Karl-Erik att det är svårt att få folk att engagera sig i styrelseuppdrag. De aktiva återfinns i en kärngrupp bestående av styrelsemedlemmar i de flesta konst- och kulturföreningarna⁷⁰.

Om verksamheten

Bland de aktiva styrelsemedlemmarna är engagemanget för konst- och kultur stort. En mängd uppsättningar från riksteatern och mindre teaterproduktioner har visats igenom åren och även större evenemang med Jerry Williams och Lill Babs har genomförts i hopp om att ge en avkastning för att kunna finansiera smalare produktioner för en mindre publik. Ett antal arrangemang har dock inte burit sig ekonomiskt och både teaterföreningen och konstföreningen, som är de två största kulturföreningarna, har stora ekonomiska bekymmer.

Konst- och kulturlivet bygger sin verksamhet till största delen på bidrag och medlemsavgifter. Bidragen är till för att föreningarna inte skall behöva ta ut full kostnad på biljettpriset för sina föreställningar och vernissager. Under 2009 gjorde kommunen generella nedskärningar av bidragen med 50 procent för konstföreningen från 16 000 till 8 000 kronor och från 150 000 till 115 000 kronor för teaterföreningen. Konst och kultur ligger under kultur- och utbildningsnämnden. När det diskuteras om nedläggningar av byskolor är det naturligtvis viktigt för nämnden att visa att det inte bara är skolorna som sparar utan även andra sektorer. Således blir det nedskärningar även i kulturen, vilket ger stora konsekvenser för kulturverksamheten som redan är hårt ekonomiskt ansatt, säger representanten. Man upplever från konst- och kulturlivet att de som handlägger och beslutar om bidragen inte är speciellt intresserade av kultursektorn. Medlemmarna känner sig sålunda marginaliserade. På frågan om det finns andra sektorer som är mera gynnade uppfattar Karl-Erik framförallt idrotten som sådan.

⁷⁰ För mera information om Lycksele musik och teaterförening, se: http://www.riksteatern.se/templates/Association_1772.aspx?orgid=175 (2010).

För att möta denna verklighet måste utgifterna minskas samt egna sponsorer skaffas. I teaterföreningen finns en medlem som är duktig på att skaffa sponsorer och denna person har fått ihop mellan 30 000 och 40 000 kronor. Problemet med sponsorpengar för att bedriva verksamhet är kontinuiteten. Teaterföreställningar måste bokas minst ett halvår i förväg. För det krävs eget kapital och någon likviditet finns inte. Ett sådant eget kapital fanns tidigare, men det är borta sedan teaterföreningen 2008 gick back med 95 000 kronor och 2009 med 8 000 kronor. Föreningarna har inte råd att ta flera förluster då båda föreningarna har negativt eget kapital och styrelsemedlemmarna i praktiken blir betalningsskyldiga och redan nu har fått skjuta till egna pengar. Tidigare har det arrangerats mellan 15 och 20 teaterföreställningar per år och någon större produktion från Riksteatern. Framöver blir det betydligt färre och mindre produktioner, troligen med en person som för en monolog eller två personer som håller en dialog.

Om samhälls-entreprenörskapet

Samhälls-entreprenörskapet kretar kring upprätthållande av kulturen i Lycksele genom att skapa konstutställningar och teaterföreställningar för sig själva och övriga kommuninvånare som inte själva vill vara aktiva men som vill konsumera konst och kultur. Problemet är att intäkterna från de arrangemang som gjorts över tiden totalt sett inte motsvarar kostnaderna de betingat.

Sammanfattande reflektioner av samhälls-entreprenörskapet i Lycksele kommun

Gemensamt för nästan alla samhälls-entreprenörer i Lycksele är att deras samhälls-entreprenörskap tar sin form genom föreningslivet. Ytterligare en likhet är att representanterna nästan alla är aktiva i ett antal olika föreningsverksamheter, till den grad att över hälften av alla invånare är med i en förening.

Även i Lycksele finns det mer eller mindre samarbeten mellan de olika samhälls-entreprenörerna och kommunen. Konst och kulturföreningarna känner sig åsidosatta jämfört med andra föreningsverksamheter som sport, idrott och jakt och fiske. En annan relativt marginell intresseförening som lyckats skapa ett gott och långvarigt samarbete med kommunen är bilklubben Pharaohs som etablerat ett stort årligt återkommande evenemang i form av ”motorveckan” som gynnar hela samhället både ekonomiskt och i PR termer. Detta är ett samarbete som växt fram och blivit allt starkare med tiden och som skapat nya förutsättningar för samhällsutveckling genom den EU-finansierade samprojekteringen av arenaområdet Gammplatsen. Exempel på sämre samarbeten mellan kommunen och det lokala samhälls-entreprenörskapet ses i fallet med Puls. Det förefaller finnas en rivalitet mellan kommunen och Puls i bemärkelsen att kommunen vill driva ett socialt företag i egen regi och således konkurrerar med Puls, enligt den information som erhållits för den här studien.

Två andra exempel på samarbetet med samhälls-entreprenörer och kommunen för att tillsammans skapa och upprätthålla samhällsnyttiga funktioner utgörs av byaföreningen i Ruskele och Kristinebergs samhällsförening. Utgångspunkten var olika i de två fallen men syftet desamma, att skapa och upprätthålla samhällsservicen. När kommunen gick in som borgenär för bostadsstiftelsen Ruskele Hus togs den skapandekraft som fanns i byaföreningen tillvara. I Kristinebergsfallet fick invånarna bilda en ekonomisk förening för att själva ta över driften av de fritidsanläggningar som kommunen tidigare ansvarat för.

Samhälls­entreprenörskap i Högsby kommun

Högsby kommun ingår i Kalmar län och ligger drygt tre mil från Oskarshamn i västlig riktning och sju mil från Kalmar i nordvästlig riktning. Högsby utgör med sina 6 000 invånare den kommunen i studien med lägst invånarantal. Centralorten Högsby har knappt 2 000 invånare och anses ha haft bofast befolkning sedan tidig järnålder. Kommunen ligger i en agrar bygd med både odlingar och skogsbruk som huvudnäringar. Kommunen har klassiska glesbygdsproblem med en stor utflyttning, stor andel åldrande befolkning (28 procent av kommunens invånare är över 65 år), hög arbetslöshet och svag näringslivsutveckling. Relevanta tätorter för studien är; Ruda, Fagerhult, Fågelfors samt småorterna Allgunnen och Aboda Klint.

Ruda som är kommunens tredje största tätort ligger knappt en mil sydväst för Högsby och har cirka 800 invånare. I samhället fanns tidigare ett stort sågverk och Ruda glasbruk, som båda numera är nedlagda. Fagerhult ligger i kommunens nordvästra del och har drygt 230 invånare. Fågelfors är ett brukssamhälle från 1600-talet med cirka 460 invånare. Allgunnen är en ort i kommunens södra del och känd för sin natursköna omgivning och naturreservatet Allgunnasjön, som även Aboda Klint ansluter till.

Representanter för samhälls­entreprenöriella initiativ i Högsby är Björn Garpenstedt för Högsby IK som tillsammans med sina föreningsvänner bedriver en hel del biverksamhet för att få idrottsföreningens ekonomi att möta fotbollsverksamhetens kostnader. Sammy Gabriellsson som tillsammans med sina bröder driver ett företagskonglomerat, där ett av företagen, Högsbynät till ett fast pris levererar bredbanduppkoppling till alla kommuninvånarna, oberoende av hur långt ut i glesbygden kunden befinner sig. Fågelfors Hatt-Ateljét drivs av Ann-Catrin Fransson som vågade gå sin egen väg och satsade på att starta hatttillverkning och försäljning långt ifrån alla kommersiella affärs- och modecentra. Christina Johansson som är pastor i Filadelfiaförsamlingen och missionskyrkan bedriver ett stort socialt arbete i Fågelfors. I Aboda Klint arrenderar Monica Blomdin Alboda Café & Restaurang från samhällsföreningen och har genom envishet och idéri­kedom lyckats bygga upp och etablera en året runt restaurangrörelse i den glest bebyggda delen av kommunen. Inte alla ideella föreningar har lika engagerade och aktiva medlemmar och Inga-Lill Andersson genomför utan mycket hjälp ett stort socialt arbete i Ruda samhällsförening. Desto större entusiasm finns kring Norrgrändens bygdeförening, med Conny Lindgren. De driver både skolmuseum, vandrarhem samt arrangerar ett antal evenemang under två intensiva sommarmånader. Sist men inte minst kommer Helge Karlssons arbete med att utveckla fisketurismen genom Allgunnens FVO som också vårdar sjön Allgunnen. De sektorer som finns representerade är; idrott & fritid, landsbyggdutveckling, tillväxt, kultur, turism och socialt arbete.

Högsby IK (idrott & fritid)

Om representanten

Björn Garpenstedt närmar sig pensionsålder och jobbar på arbetsmarknadsenheten i Högsby kommun samtidigt som han är idrottsintresserad och aktiv i den lokala idrottsverksamheten. Han har varit i tryckeribranschen hela sitt liv, men det är huvudsakligen genom det aktiva arbetet inom idrottsrörelsen som hans samhälls­entreprenöriella arbete utförs.

Om organisationen

Fotbollsverksamheten i anrika Högsby IK⁷¹ med sina 101 år på nacken är den enskilt största idrottsrörelsen i Högsby kommun. Förutom fotboll finns en innebandyklubb, en bordtennisklubb, en skytteklubb och en förening som håller på med ridsport. Speciellt för Högsby kommun är att fotbollsföreningarna själva äger sina anläggningar. Högsby IK har 15 lag och omsätter cirka 1.5 miljoner kronor. De får ett litet driftsbidrag från kommunen, men det räcker inte för att täcka kostnaderna, så de har flera bi-verksamheter. Efter finansiella avdrag, bland annat från ett lån de betalar på, görs ett litet överskott på mellan 15 000 till 25 000 kronor som återinvesteras. En konstgräsplan för tre miljoner kronor har nyligen byggts. Sparbanken gick in med en miljon kronor, föreningen sköt till lite pengar och kommunen finansierade resten. Just denna plan äger kommunen, men föreningen får disponera den fritt, hyra ut den och behålla intäkterna.

Om verksamheten

Högsby kommun tar emot en hel del nyanlända invandrare. I fotbollsföreningen sker ett naturligt integrationsarbete där de lär sig om Sverige och hur det fungerar med svenskt föreningsliv. Bara en sådan sak som att komma till en viss plats vid en utsatt tidpunkt kan vara svårt för de som inte är vana vid föreningskulturen, berättar Björn.

Bisysslorna som syftar till att verksamheten ska gå runt ekonomiskt handlar dels om det vanligt förekommande som att sälja lotter med mera. Det finns också mer innovativa initiativ som att distribuera frukostfrallor och plantera granplantor. Föreningen har organiserat en turordning där tolv personer kör ut 1 200 frukostfrallor till hushållen i samhället varje lördag morgon och under stora helgdagar. Varje vår planterar klubben granplantor för ett företag och i år har de tagit på sig att plantera 70 000 granplantor. Dessa bisysslor har lett till problem med skatteverket. Det finns en regel som säger att 75 procent av verksamhetens rörelseintäkter får vara skattefria. Pga frukostfrallorna bland annat, ansåg Skattemyndigheten att föreningen bedrev kommersiell verksamhet och skulle beskatta 100 procent av alla rörelseintäkter samt betala moms. Det blev juridisk process och föreningen vann i både Länsrätten och Kammarrätten. Skattemyndigheten överklagade dock ärendet, som gick hela vägen till Regeringsrätten innan skatteverket drog sig ur. I det här sammanhanget skall nämnas att det håller på att ske ändringar i lagstiftningen. Ett lagförslag finns, men har dragits tillbaka för vidare bearbetning efter synpunkter från bl a riksidsrottsförbundet.

Björn som jobbar på arbetsmarknadsenheten har även tillsammans med en vän som jobbar inom psykiatrin funderat på att starta ett socialt företag. Ett sådant finns redan i kommunens regi där människor som inte är aktuella för den ordinarie arbetsmarknaden är verksamma och får utföra sysslor, som att tvätta kläder och bilar och liknande. Att starta upp en sådan verksamhet hade varit spännande och intressant tycker han, men planerna har dock stannat vid funderingar då han närmar sig pensionsålder.

Om samhälls-entreprenörskapet

Samhälls-entreprenörskapet går huvudsakligen ut på sedvanlig föreningsverksamhet inom tredje sektorn, med mycket ideell verksamhet med inslag av nytänkande avseende finansiering av verksamheten.

Fågelfors Hatt-Ateljé (turism/tillväxt)

Om representanten

⁷¹ För mer information om Högsby IK, se; <http://www.hogsbyik.com> (2010-05-31).

Ann-Catrin Fransson som har uppnått pensionsålder är enligt egen utsago en envis dam som när hon får för sig någonting är svår att stoppa. Således blev det att hon vid 50-års ålder bytte yrkesbana helt och hållet. Från att ha jobbat på ALMIs utvecklingsfond, sökte hon in till tillskärarakademin i Göteborg för att bli hattmodeist. Hon brinner för hattar och kände att hon ville fullfölja sin dröm, att syssla med hattar. Idag tolv år senare är hon lycklig över att hon fått leva ut sin dröm.

Om organisationen

I Fågelfors hattateljé driver Ann-Catrin sin verksamhet själv. Hon jobbar väldigt mycket och avkastningen blir inte så stor, men den går att leva på. Som hon själv säger, ”om man jobbar mycket finns inte så mycket tid att göra av med pengar”. Idag har hattateljén blivit inarbetad, och hon behöver inte annonsera. Kunderna kommer och ateljén har blivit en turistattraktion dit busslastar av turister kommer. Ifjol kom över 2 500 turister i bussar och med drop-in besök uppskattar hon det totala besöksantalet till cirka 5 000 – 7 000 per år. Nu har hon nästan inga kostnader, utan har arbetat upp ett stort varulager med över 1000 olika hattar från elva länder och betalar endast 1900 kronor i hyra för 150 kvadratmeter, vilket gett förutsättningar att kunna livnära sig på verksamheten.

Om verksamheten

I hattateljén utförs tillverkning av egna hattar, men de flesta hattar köps in från olika producenter runt om i världen. Det tar lång tid att tillverka hattarna, vilket leder till höga priser. Den lokala marknaden är mycket liten. Hade ateljén funnits i Stockholm vore det annorlunda. Tidigare kombinerades besök i hattateljén med matservering tillsammans med hattprovande, men numera serveras ingen mat längre, utan besökarna hänvisas till hotellets restaurang.

Om samhälls-entreprenörskapet

Samhälls-entreprenörskapet har skapats genom att hattateljén blivit en turistattraktion och drar mycket besökare till Fågelfors, vilket gynnar det lokala samhället och näringslivet. Ann-Catrin vill uppmuntra andra att starta verksamhet på landsbygden och låta sitt exempel få vara en förebild som visar att det går att starta upp och driva verksamhet på landsbygden. Hon mötte stort motstånd initialt, där människorna trodde att hon hade blivit galen. Idag är det dock ingen som ifrågasätter hennes förstånd baserat på hattateljén längre.

Filadelfiaförsamlingen & Svenska Missionskyrkan (socialt arbete)

Om representanten

Kristina Johansson som är i mitten av femtioåren arbetar som Pastor i två frikyrkor, Filadelfiaförsamlingen och Svenska Missionskyrkan. Hon är sjuk/barnsköterska i grunden och har tidigare arbete som biståndsarbetare i Bolivia.

Om organisationen

Filadelfiaförsamlingen⁷² i Högsby och Svenska Missionskyrkan⁷³, har ett förhållandevis nära samarbete med Svenska Baptistsamfundet och Metodistkyrkan i Sverige. Som Pastor i Filadelfiaförsamlingen och Missionskyrkan är hon den enda anställda. Organisationen består förövrigt av en del aktiva medlemmar som medverkar i olika evenemang frikyrkorna anordnar

⁷² För mer information om Filadelfiaförsamlingen i Högsby, se: <http://www.filadelfia.hogsby.net/INDEX.htm> (2010-05-31).

⁷³ För mer information om Missionskyrkan i Högsby, se: <http://www.kyrktoget.se/missionskyrkan.hogsby> (2010-05-31).

utanför den religiösa värdegrunden, samt kyrkbesökarna. Filadelfiaförsamlingen har 110 medlemmar och Missionskyrkan 40.

Om verksamheten

Förutom den traditionella gudstjänsten sysslar de två frikyrkorna med ett antal olika aktiviteter, som lika mycket baseras på medmänsklig grund som religiös grund. Det handlar om barn- och ungdomsgrupper, babyrytmik, hembesök och samtal med äldre samt kvinno- och mansfrukostar ett par gånger om året. Man deltar även på Högsbydagen med bakande av tunnbröd. Frikyrkorna har även ett blåsorkesterband som heter Berga Brass där ett stort antal medlemmar inte tillhör den religiösa delen av församlingen.

Frikyrkorna engagerar sig i integration av invandrare i Fågelfors, där en stor andel av de nyanlända finns. Eftersom invandrarna befinner sig i transit, i avvaktan på besked om uppehållstillstånd, har de inte mycket att företa sig. Många av dem går runt och tittar i byn och kommer så småningom till församlingshemmet och till kyrkans lokaler. I en av lokalerna finns bland annat ett pingisbord som är populärt. Frikyrkorna välkomnar dem och försöker ta kontakt och skapa kommunikation, som en inledning till integration. I vissa fall leder det till att personliga samtal inleds och personlig kontakt skapas, vilket Kristina upplever att många av invandrarna önskar och är i behov av.

En annan verksamhet som bedrivs i Filadelfiakyrkan är familjerådgivning. Genom ett samarbete med en organisation som heter "Levande familjer" med säte i Stockholm, erbjuds familjerådgivning på kristen grund. Den utförs inte av psykologer eller kognitionsvetare, utan av ett gift par i församlingen som genomgått utbildning för att kunna utföra denna rådgivning. Det söks även EU-medel för att starta ett socialt företag i Fågelfors.

Om samhällsentreprenörskapet

De medmänskliga funktioner som frikyrkoförsamlingarna fyller för barn, ungdomar, invandrare, familjer samt äldre är inget självklart, utan initiativ som bygger på viljan att göra gott för andra. Vid en titt på anslagstavlan vid biblioteket, som är den lokala mötesplatsen i Högsby, fanns där tre aktiviteter som frikyrkorna arrangerade vid utförarens besök; konsert med blåsorkestern, babyrytmik och kvinnofrukost. Helt gratis att delta och drivet på ideell grund.

Aboda Café (turism/tillväxt)

Om representanten

Monica Blomdin är en kvinna i övre 50-åren som för 17 år sedan flyttade från Stockholm till Småland för den vackra naturen skull. Hon har jobbat hela sitt liv inom restaurangbranschen. I bakgrunden finns även en barnskötarutbildning och hon har arbetat med barn som haft speciella behov. Det har kulturellt varit relativt svårt att komma från Stockholm till Småland, då den sociala kulturen fungerar väldigt olika. Inte äns idag, 17 år senare, känner hon sig integrerad.

Om organisationen

Monica är med i Allgunnen Sinnebos bygdeutvecklingsgrupp. Denna ideella förening arrenderar av kommunen ett Café som ligger i friluftsområdet kring Aboda Klint. Medlemmarna i bygdeutvecklingsgruppen drev caféverksamheten under några år och bakade bullar, kakor och pajer hemma och tog med sig till caféet. Detta skulle inte hälsovårdmyndigheterna tillåta idag, men det fungerade så då. Föreningen bestämde att lägga

ut verksamheten på entreprenad och Monica fick entreprenaden 2002 och har drivit kaféet som enskild firma sedan dess. Hon känner sig emellertid ofta motarbetad av några av bygdeutvecklingsgruppens medlemmar där det bland annat har förekommit misstroendeförklaringar.

Om verksamheten

När Monica tog över Aboda Café & restaurang⁷⁴ var det tuffa villkor. Hon hade genomgått starta eget kurser, men när hon skulle starta fick hon inget stöd av vare sig AF eller banken. Hon gick till lokaltidningen och berättade hur gallet systemen fungerade Dagen efter ringde Arbetsförmedlingen och berättade att de hade beslutat att ge henne starta eget bidrag. Under tiden hon drivit rörelsen har Aboda Café & restaurang utvecklats till att även inkludera restaurangverksamhet som håller öppet året runt. Under sommaren sysselsätter Café och Restaurang Aboda sju personer. För att få verksamheten lönsam har många olika koncept provas. Ett sådant är att servera viltmiddagar. Monica har funnit vägar att få rörelsen att gå runt.

Om samhällsentreprenörskapet

När Monica kom till Småland upplevde hon miljön som sluten. Det fanns inga jobb och utan kontaktnät stod hon ensam. Fylld av nya idéer och nya sätt att göra saker på har hon idag byggd upp café- och restaurangrörelsen till ett stabilt företag. Monica har många idéer om hur Allgunnen som område skulle kunna utvecklas.

Ruda samhällsförening (socialt arbete/fritid)

Om representanten

Inga-Lill Andersson är född och uppvuxen i Ruda. Hon är i övre 40-åren och politiskt- och samhällsengagerad genom bland annat ordförandeskap i Ruda samhällsförening och som fritidspolitiker i Emådalens arbetarkommun och i kommunfullmäktige. Inga-Lill är också delaktig i Högsby bostadsaktiebolags styrelsearbete samt har tidigare varit engagerad i Folkets hus och Ruda IF. Under de senaste fem åren har hon tillsammans med en väninna drivit bensinstationen i Ruda, men har nyligen sålt sin andel. Genom delägarskapet i macken som är en central träffpunkt i Ruda, befann hon sig mitt i lokalsamhället och fyllde en social funktion genom sitt intresse för människor.

Om organisationen

Det är i Ruda samhällsförening som Inga-Lills samhällsentreprenörskap tar sig starkast uttryck. Samhällsföreningen har elva ledamöter och fem ersättare. Föreningen som är ideell har en hög medelålder, huvudsakligen pensionärer, där Inga-Lill och hennes bror representerar de något yngre. Bland de äldre finns det många som är inflyttade, flera från bland annat Stockholm. I föreningen ingår cirka hälften av alla hushåll i Ruda. Det är huvudsakligen styrelsen som är aktiv och övriga fungerar som stödmedlemmar. Föreningen får ett årligt bidrag från kommunen på cirka 10 000 kronor, vilket är baserat på antalet invånare i Ruda. För mera om Ruda samhällsförening, se: <http://www.ruda.se/>

Om verksamheten

Inga-Lill som har många idéer, tankar och uppslag till projekt, men upplever att det inte är så lätt att driva igenom dessa i samhällsföreningen. Därför tas en del egna initiativ, som t.ex. att starta en fritidsgårdsverksamhet för barn och ungdomar upp till 12-13 år. Detta gör Inga-Lill

⁷⁴ För mer information om Aboda Café & restaurang, se: <http://www.abodacafe.com/> (2010-05-31).

tillsammans med en kvinna till. Verksamheten engagerar cirka 35 barn som kommer och pysslar och har aktiviteter varje torsdag kväll. Genom EU-bidrag fick man 50 000 kronor för att köpa saker till verksamheten som biljardbord och annan vanligt förekommande utrustning. Fastighetsbolaget Stångå konsult har reducerat hyran för den lokal som används. Kommunen stöttar med bidrag på 10 000 kronor per termin för fritidsverksamheten. Inga-Lill som har barn i övre tonåren, känner att hon är lite utanför fasen med små barn och pysselverksamhet, men har märkt att det finns ett behov för sådana aktiviteter hos barnen. Inga-Lill är dock lite förvånad över att föräldrar i samhället som har barn i den aktuella åldern inte engagerar sig i fritidsgårdsverksamheten.

Eftersom Ruda genom fritidsgården har fått tillgång till en fin lokal som står outnyttjad nästan hela veckan, funderar Inga-Lill på möjligheten att starta flera verksamheter där. Tänkbara aktiviteter är Yoga, stickcafé och temaverksamhet kring Rudaglas (ortens numera nedlagda glasbruk). Detta verksamheter ligger dock på idéstadiet än så länge.

Föreningen utvecklar och sköter om en aktivitetspark med dansbana och kiosk, där olika evenemang arrangeras som höstfest och tre tillfällen med danser/disco under sommaren 2010. Som ordföranden i samhällsföreningen har hon också funderingar på att anlägga en skjutbana (luftgevär) i anslutning till aktivitetsparken. Loppis anordnas för att få in pengar till ungdomsverksamheten och blommor sätts ut i samhället som samhällsföreningen bekostar själva i år. Föreningen organiserar också grannsamverkan och bevakningsgruppen. Kommunen lade ut en förfrågan om det fanns intresse från föreningslivet att sköta om gräsklippning runt om i parker och grönområden. Det skulle inte utgå någon form för ersättning eller driftbidrag, så styrelsens medlemmar var inte intresserade av ett sådant åtagande. Över huvud taget är det ganska svårt att få människor engagerade och att ställa upp på ideella aktiviteter i Ruda berättar Inga-Lill. I det närliggande samhället Långemåla som har färre invånare, råder en helt annan anda berättar Inga-Lill, där alla ställer upp. Ett exempel på andan i Långemåla är att invånarna själva tagit initiativ till att bygga sin egen sporthall, som kommunen sedan stödjer med driftsbidrag.

När det gäller visioner om framtiden råder det ingen brist på sådana hos Inga-Lill. Hon ser att utveckla en badplats med kiosk nära genomfartsleden, liksom samordning av fiske och utveckling av sportturismen. Sedan ortens största arbetsgivare med över 300 anställda lade ner för några år sedan har en viss avflyttning från samhället skett. I tomma outnyttjade lokaler skulle äldreboenden kunna etableras. Äldre vill gärna bo nära vård och omsorgsservice och det skulle kunna lösas med ambulerande läkare och tandläkare som kommer förbi en dag i veckan. Förverkligande av dessa idéer kräver ett större engagemang och samarbete mellan flera i lokalsamhället, menar Inga-Lill.

Om samhällsentreprenörskapet

Inga-Lill är en eldsjäl som gärna ställer upp och genomför saker för invånarnas gemensamma nytta. Ruda som har en negativ befolkningsutveckling och tappar drygt 30 personer per år har ännu inte drabbats av stora glesbygdsproblem. Affären läggs visserligen ner och demografiskt är andelen äldre allt större, men barnantalet är fortfarande stort nog för att skolan ska kunna drivas vidare.

Allgunnens fiskvårdsområde (turism)

Om representanten

Helge Karlsson är idag pensionär och har jobbat som personalansvarig och tjänsteman på många nivåer på sopbilstillverkningsföretag Norba i Blomstermåla. Han är idag skogsbrukare och ordföranden i Allgunnens fiskevårdsområde (FVO)

Om organisationen

Allgunnens fiskevårdsområde⁷⁵ är en ideell förening. Föreningens medlemmar består av 28 fastigheter som ingår i fiskevårdsområdet. Ägarandelen är uppdelat efter storleken på ägorna, där den största har 21 procent och den minsta 0.08 procent. Allgunnen är en fin kanot och fiskesjö med 122 öar som många sportfiskare gärna besöker och återkommer till. Det finns god tillgång på gädda, abborre, björkna, benlöja, braxen, gärs, gös, lake, sarv, sutare, ruda, mört, siklöja och ål. Föreningen får inga kommunala bidrag, utan finansierar sin verksamhet genom försäljning av fiskerättigheter.

Om verksamheten

Allgunnens fiskevårdsområde sysslar med att plantera in signalkräftor och övervakar och kontrollerar att fisket i sjön håller en bra balans genom att föra statistik. Just nu tar 45 procent ut av vad en näringsfattig sjö tål. Föreningen har byggt två båtplatsanläggningar. Den första kostade 850 000 kronor att bygga och den fick man bidrag för. Den andra kostade 350 000 kronor och den finansierade man själv. I norra ändan finns en damm med tillhörande fastighet som ska göras i ordning för 500 000 kronor. Dessa investeringar finansieras med försäljning av fiske- och kräftkort.

Helge var under 90-talets mitt intresserad av att prova att utveckla fisketursim genom att bygga tre stugor för uthyrning. Han fick dock avslag på sin ansökan om bygglov. Han inser att regler måste följas, men om kommunen säger att de vill gynna lokala initiativ och landsbygdsutveckling, bör dialog och lokalt hänsynstagande ske. Han säger att det krävs en större flexibilitet om man ska få till stånd näringsverksamhet och självbärande landsbygdsutveckling.

Om samhällsentreprenörskapet

Samhällsentreprenörskapet består i att den ideella fiskevårdsföreningen håller fiske- och kräftuttaget under kontroll i sjön samt inplanterar signalkräftor. Allgunnen FVO snyggar även upp kring sjön och gör investeringar i anläggningar så som den gamla dammen och utvecklar området med båtplatser så lokalbefolkningen och turister kan nyttja och njuta av sjön och friluftslivet i anslutning till Allgunnen.

Sammanfattande reflektioner av samhällsentreprenörskapet i Högsby kommun

I Högsby som är en liten landsortskommun kretsar många av initiativen kring landsbygdsfrågor som turism och fritid. Merparten av initiativen rör en levande landsbygd. Kommunen upplevs av samhällsentreprenörerna som varken speciellt aktiv eller passiv vad gäller att främja utvecklingen. Den närhet som finns i en mindre kommun till människorna, de förtroendevalda och tjänstemännen upplevs som en tillgång. Kommunen har aviserat ett antal neddragningar av infrastrukturell service som ortsbefolkningen och föreningslivet blivit tillfrågad att ta över. I Ruda protesterar man emot kommunens ”gräsklippningsbeslut” där ortsbefolkningen själva får stå för klippning av gräset. I Allgunnen är invånarna missnöjda med att kommunen inte kommer att lägga ut grus på grusvägarna.

⁷⁵ För mer information om Allgunnen, se: <http://www.sportfiskeguide.se/spfguide/vatten/allgunn1.htm> (2010-05-31).

